

Odgovornost, izvoz

Naše vključevanje v mednarodno delitev dela, v svetovne tržne tokove je marsikdaj boleče. Kaj pomaga vsa trgovska spretnost, ko smo še vedno na mnogih področjih dražji od drugih ponudnikov v svetu.

Te dni je pogosto slišati tudi parolo »izvažati za vsako ceno«. To je udarna parola, ki pa jo zlonamerni lahko tudi napako razumejo. To v prvi vrsti pomeni, da se mora naše domače obnašanje, naše delo in vse, kar ima za končni rezultat ceno našim izdelkom, podrežati tej primarni zahtevi po izvozu, kar zopet pomeni, da bo omogočilo tako oblikovanje cen, ki bodo sprejemljive za svetovni trg. Hkrati je ena osnovnih previdnosti, ki jo moramo upoštevati, da se nam pri preveliki izvozni vnemi ne bo dogajalo (kakor se je že v letošnjem letu...), da vsi izvažamo vse, kar od nas sploh hočejo kupiti v tujini, potem pa uvažamo svoje izdelke, ker smo si jih na domačem trgu za potrebe domače industrije pustili premalo ali pa sploh nič.

Številke so bolj stvarne kot kakršnokoli razglabljanje in dovolj prepričljiv je že podatek, da moramo z devizami, ki jih letno prislužimo, plačati vsako leto posebej milijardo dolarjev obresti za naše dolgove v tujini. Ti dolgovi pa, kot vsi vemo, niso od včeraj, ampak so se tako ali drugače (v spreminjajočih se oblikah in možnostih) nabirali vsa povojna leta razvoja.

In pri tem, ko nam vsi zvezni forumi in organi s temi in podobnimi številkami podkrepljujejo brezkompromisno zahtevo po boljšem delu, boljši organizaciji dela, boljšem izkoriščanju delovnega časa, premišljenim korakom prestrukturiranja gospodarstva

(ki je seveda dolgoročnejša naloga), se nam sredi te dirke za stabilizacijo še vedno pojavi podatek, da smo za uvoz ne nujno potrebnih proizvodov iz tujine porabili letos že 1,5 milijarde dolarjev!

Kje v tej verigi nastopa odgovornost? O njej je vse več glasnih besed, pri čemer pa ni mišljena le kazenska odgovornost za napake, za katere vsak državljan odgovarja pred zakonom. Odgovornost, o kateri je treba globlje razmišljati na vseh ravneh, je prav tista, ki jo je tovariš Tito imenoval kolektivna odgovornost. Za to pa vemo, da je sestavljena iz čisto konkretnih in ne imaginarnih odgovornosti vsakega posameznika! Odgovornost moramo zahtevati drug od drugega in ne drug za drugega, torej gre nenazadnje za »osveževanje« moralnoetičnih vrednot, ki koreninijo v narodnoosvobodilnem boju, in za katere se je v minulih letih zdelo, da jih naša sodobna družba brez posebne škode vse bolj pozablja.

Na koncu pa še šilce v razmislek: v gospodarskem položaju, v kakršnem smo, se seveda vse naše delo in dejanja zrcalijo posredno in neposredno v standardu; dva, ki sta se pogovarjala o visokih cenah bencina in zatisnjenih pasovih družinskih proračunov, sta na koncu vendarle ugotavljala: »Naš človek se bo razburjal, bantil, vozil pa se bo tudi, če bo bencin po pet jurjev!«

Se bo res? Kje bo pa zaslužil? V taki miselnosti tiči marsikaj tistega nezdravega, kar nam zamegljuje pogled v samoodgovornost pa tudi v odgovornost do naše ožje in širše družbene skupnosti.

Bojana Žokalj-Jesih

Mesec oktober pred 40 leti je bil za prebivalce Kragujevca nadvse tragičen. Tedaj so Nemci skupaj z domačimi izdajalci, ljotičevci, nedičevci, četniki v enem samem dnevu med 7. in 14. uro 21. oktobra postrelili 7.000 prebivalcev Kragujevca in bližnjih vasi, med njimi 300 otrok in 18 njihovih profesorjev. Sedaj je na območju Šumaric na obronkih Kragujevca v spomin na žrtve na krajih, kjer so bili ustreljeni, postavljeno 30 spominskih obeležij.

Ko je tovariš Tito leta 1945 prvič obiskal Kragujevac, je o okupatorjevih žrtvah dejal: »Spomin na te heroje, spomin na te žrtve bo živel večno. Ne samo v srcih Šumadijcev, ampak v srcih vseh Jugoslovancev in vsega poštenega človeštva.« Oktobra leta 1978 pa je Tito pred spomenikom-muzejem prižgal večni ogenj.

Za vsa ta spominska obeležja-grobove skrbijo sedaj učenci in dijaki šol v Kragujevcu, in kot smo se prepričali, so ti grobovi zelo lepo vzdrževani. Na fotografiji je spomenik učencem in njihovim profesorjem.

Vlak bratstva in enotnosti je ponovno potrdil upravičenost svojega imena. Prijateljski stiski rok in objemi navdušenja, glasni vzkliki in tihe solze veselja, z rdečimi nageljni ali pa kar tako brez njih – vse se je prepletalo na tem že tradicionalnem srečanju naših medvojnih izgnancev in njihovih potomcev z domačini v Srbiji, ki so jim v najhujši stiski med vojno, ko so morali zapustiti svoja ognjišča, odprli vrata svojih domov.

Foto: Franjo Hovnik

Zgodba iz današnjih dni

Kaj bi Slovenci brez Cankarja, ki je tako doživeto pripovedoval o pravičnosti in socialnih krivicah in bičal in križal takratni nepravilni družbeni red! Kulturni Slovenci imamo radi Cankarja; tako blizu nam je, tako naš je, da še danes njegova dela lahko bremo kot živo vsakdanjost. Se danes se sklicujemo na njega prav tako kot med bojem: »Naród si bo pisal sodbo sam!«. Pa kaj, ko so v našem nenehnem razvoju družbe stalno nekaj spreminja, organizira, reorganizira, družbeno dogovarja in interesno združuje, pri tem pa nasledniki Cankarjeve generacije vse bolj pozabljamo na temeljno načelo, ki bi moralo vladati pri dandanašnji dinamiki življenja: humanost. Vsakdo se želi preceniti, ločiti od drugega, celo od svojega tovariša, samo da bi bilo njemu drugače, boljše. Malo komu je mar dogajanje v njegovi okolici, na delovnem mestu, v krajevni skupnosti. Zahtevamo vse več, odklanjamo pa svojo odgovornost in v takih razmerah odrasča mlada generacija. Pozabljamo, kaj nas je učil Cankar, Očitno je takšna potrošna miselnost prevladala idejne vrednote humanosti in socialne pravičnosti, ki si jih je naš narod priboril prvič v svoji zgodovini. Namesto da bi se zavedali teh pridobitev, vse bolj postaja človek človeku volk. Le o tem govori današnja zgodba:

Občan Jernej, član naše družbe, pravzaprav nikoli ni bil mlad. Takrat, ko bi lahko bil, se je začela vojna. Z drugimi napredno mislečimi, poštenimi vrstniki, se je vključil v boj proti okupatorju in hkrati tudi v boj za drugačno, boljše socialno pravičnost. Bil je ranjen, bil odlikovan, prizadeven na delovnih mestih, družbeno aktiven. Tako je dočkal starost in upokojitev. Z velikim veseljem je obdeloval majhen košček zemlje in si postavil leseno hišico. Nič posebnega, vendar to je bil sad njegovega dela, smisel ostanka njegovega življenja. Skratka, bil je kot človek in občan srečen in zadovoljen, dokler...

Tistega oktobrskega dne pred dvema letoma, ne bo pozabil do konca svojih dni. Srečanje s tovariši, beseda za besedo da pogovor, obujanje spominov na pretekle dni in še kaj. Na cesti pač ne moreš dolgo, v lokalu pa prisede še kdo. Čeprav naš Jernej ni pivec, le občasno kdaj pa kdaj, bolj za tovarštvo kot iz želje popije kaj žganega. Človek bi mu na pogled nikdar ne prisodil, da je popil preveč. Toda čas v družbi tako hitro mine, domov mora. K njemu v avto prisede še tovariš in gre z njim. Prevozita središče mesta in dalje vse do predmestja, že blizu doma, ko nenadoma, kot strela z jasnega neba udarec, tema, ropot. Na odprti cesti, daleč pred prehodom za pešce, je v teku prečkal cesto čez tri vozne pasove črni študent iz osrednje Afrike. Pri nesreči si je zlomil nogo. Dokazano je zakrivil nesrečo pešec, kriv za njo pa je voznik. V smislu črke zakona je kriv občan Jernej, ker so mu dokazali, da je imel v krvi večjo stopnjo alkohola, kot je s predpisi dovoljeno. Ko bi ne bilo te bremenilne krivde, bi za nesrečni dogodek odgovarjal črni študent sam.

Končno, ne gre povsem zanikati krivde občana Jerneja, čeprav je njegova krivda zelo relativna, predvsem pa vzročna povezana z dogodkom. Če ne bi... da, toda tu je še tisti »če«, ki ga že več kot dve leti kot črv vrta po duši.

Pravica je relativna, predvsem pa ni samo črno-bela, ima še druge dimenzije, žal, le-te vidi redko kdo, za te so potrebne izkušnje in trdo življenje. Mlado punčé, ki pozna polpreteklost le iz zgodovine in pripovedovanja, svoje stroke pa le iz knjig, zagotovo ne vidi Pravice, predvsem humane Pravice, tudi v njenih drugih odtenkih, temveč samo po črki zakona, ki ga ima pred seboj. Tak je bil tudi primer občana Jerneja, ko se je znašel pred obličjem prav mlade tovarišice, ki ga je po kratkem postopku s pooblastilom družbe in v imenu črno-bele Pravice, izredno ostro obsodila na dva meseca zapora in na devet mesecev odvzema vozniškega dovoljenja. Velja mar res povsod tako drastična kaznovalna politika kot v tem primeru? Kot v posmeh utemeljuje sodbo, da je občan Jernej bil vsekoli neoporečen, še nikdar kaznovan, še nikoli pred sodiščem, odlikovan in borec od 1942. leta.

Danes občan Jernej, polni dve leti po nesrečnem dogodku, čaka na zadnje dejanje: kdaj bo moral obsedeti »v imenu Ljudstva« izrečeno kazen dveh mesecev zapora. Vendar dolgo ne bo mogel več čakati, preveč je prizadet v svoji »krivdi«. Zdravje mu je zaradi tega močno načeto in naglo upada. Pa kaj to, pomembno je le, da je zadoščeno Pravici, tako kot piše v zakonu. Ni pomembna niti razlika med naklepom ali naključjem de-

nja, ki se potrjuje po kazenskem pravu od nesrečnega, izjemnega, nenameravanega dogodka v kršenju cestno-prometnih pravil. Pomembno je le dejanje, ki se ga da uokviriti v nek paragraf. Značiln osodobno, kot po tekočem traku, individualnost ni pomembna, pomembno je le načelo kaznovalne politike, črke zakona. Je s tem mar zadoščeno družbenim namenom pri kršitvah družbenih normativov? Človečnosti niti ne omenjajmo! In še to: smo mar res tako dosledni v kaznovalni politiki tudi pri deliktih, kjer se resnično povzroča družbena škoda, zanjo pa ne odgovarja nihče?

Jerneju je tako jesen njegovega življenja še bolj mračna in žalostna, nobenega veselja nima več. V sebi čuti le »krivdo«.

Tako pač, eno srečno življenje manj!

Dalje, naslednji prosim!

IZTOK
Ljubljana

Ali smo res zaslužili samo smetišče?

Vsi tisti, ki so partizani po Primorskem, poznajo tudi dolino Kanomlja. Razprostira se v dolžini štirinajstih kilometrov od Oblakovega vrha pa vse do Spodnje Idrije. V njej pa so tri vasi, in sicer Spodnja, Srednja in Gorenja Kanomlja. Sredi leta 1942 je v Spodnji in Srednji Kanomlji živelo manj kot sedemsto ljudi, danes pa jih le še tristo osemindeset. Odselejevanje se je ustavilo šele v zadnjih letih, ko so v Spodnji Idriji odprli tovarni Slovenijales in Iskra.

Hude rane, ki jih je dolina dobila med vojno, so se le počasi celile. Krajani, ki so ostali, so z velikimi naporji skušali obdržati, kar največ je bilo mogoče. Najprej je bila na vrsti elektrifikacija. V to delo so vložili več kot 90 odstotkov svojih sredstev, pa tudi druge akcije, za katere so se sporazumeli, so uresničili brez večjih težav.

Ko je pred letom dni stekla v občini Idrija akcija za novo smetišče, so kljub ustrežnejšim lokacijam izbrali ravno dolino Kanomlja ter določili mesto blizu vode in več stanovanjskih hiš. Prebivalci doline so na zboru krajanov zavrnili to lokacijo in to povedali predstavnikom občinske skupščine. Ta pa, kot vse kaže, ne upošteva mnenja krajanov, saj akcija za pridobitev lokacijskega dovoljenja teče še naprej.

Po vsem tem pa se krajani in krajevna borčevska organizacija sprašujejo, ali dolina res ne zasluži drugega, kot pa samo smeti. Menijo, tudi, da je še čas, da skupščina občine Idrija spremeni, ali umakne zahtevo za lokacijsko dovoljenje za smetišče v Kanomlji, in tako obvaruje dolino vseh posledic. Občina Idrija pa bi lahko tudi več naredila za asfaltiranje ceste v dolini, ki je regionalnega pomena. Ta pa bi krajanom omogočila hitrejši prevoz na delo, zaustavila odseljene ljudi ter omogočila mladim, da se vrnejo v dolino.

KO ZZB NOV KANOMLJA

Na snežno nedeljo v oktobru

Snežna nedelja 26. oktobra 1941. Popoldne se je na Čreti začela prva frontalna bitka 1. Štajerskega bataljona. Meter visok zid okoli cerkvice sv. Katarine in še kakšnega pol metra zapadlega snega, vse to je borcem Štajerskega bataljona varen zaklon.

Prejšnjo noč sta odšli dve tretjini bataljona v dolino k Čmaku, nemškemu podrepaniku, da so mu vzeli živila. Moža in ženo Čmak ter vrtnarja Bobka pa so odpeljali na Čreto, ker so imeli pa: t.zani svoj tabor. Nemci so po že zelo zasneženih sledeh šli za njimi. Tudi vermanov ni manjkalo. Straža pri cerkvi Marije Črete je opozorila svoje borce pri sv. Katarini, da imajo pred seboj sovražnika. Pri Katarini je bilo vse tako, kot da ni nikogar, pa vendar so bili vsi borci Štajerskega bataljona pod poveljstvom komandanta Staneta, ki ga tega dne ni bilo na Dobrovljah – tako so partizani radi imenovali pogorje od Letuša do Lipe – pripravljeni odbijati sovražnika. Pogled jim je uhajal po dvesto metrov dolgi planjavi tja do ozkega pasu gozdiča, ki loči cerkev Marije Črete od planjave in cerkve sv. Katarine.

Borci so že videli prve sovražne vojake, toda povelje je zahtevalo, da se morajo sovražniki približati na petdeset metrov in šele potem z orožjem po njih. Boj je trajal več kot dve uri, vse do mraka. Bataljon je bil brez izgub, niti ranjenec ni bilo. Sovražnika so dokončno odbili, toda vedeli so, da se povrne z okrepljenimi enotami. Začeli so se umikati v dolino. Med Vranskim in Ločico so prečkali cesto in izgubili med hribi na drugi strani.

Komandant Stane je izvedel, da prihajajo na pomoč Nemcem nove enote, zato je poslal

Cerkev sv. Katarine. Za obzidjem in leseno ograjo so bili 26. oktobra 1941 položaji 1. Štajerskega bataljona

svojega kurirja z obvestilom na Dobrovlje. Kurir Avgust Lukanc-Brglez je prišel v temi na Čreto, vendar prepozno, ker se je bataljon že umaknil. Ni vedel kam, zato se je odločil, da vpraša v Zakrajškovi hiši, kam so odšli tovariši. Blizu hiše so ga ujeli Nemci. Mučili so ga in še tisto noč je podlegel poškodbam, ki so mu jih prizadejali s kopiti in okovanimi čevlji. Od Brgleza niso izvedeli ničesar in tudi od gospodarja ne, zato so ga odpeljali in čez tri dni je bil ustreljen. Pozneje so se vrnili še po kmeta Franca Ropsa in Franca Remica, ki so ju prav tako ustrelili.

Danes, po 40 letih nas na ta boj spominja lep spomenik, ki je postavljen prav tam, kjer so imeli takrat partizani svoje položaje.

SLAVICA PUNČUH
Čreta 2

Iz tistih razburkanih časov

Mnenje na članek Zakaj Ravne in ne Malgajevo, 38. št. TV-15

V omenjeni številki sem prebral navedeni članek, kjer tovariš Kokal piše odgovor predlagateljem za spremembo imena Ravne v Malgajevo. Ker se z vsemi navedenimi stališči ne strinjam, sem se odločil, da napišem svoje mnenje glede imena mesta Ravne na Koroškem:

Pred drugo svetovno vojno je bil Guštanj (danes Ravne) majhen industrijski kraj, javnosti skoraj neznan. Vse občinske in gospodarske funkcije so bile v bližnjih Prevaljah, industrija je bila slabo razvita, razvoj kraja in pokrajine minimalen. Po drugi svetovni vojni pa so Ravne doživele pravi prerod. Mesto Ravne, je raslo in se raste z izredno hitrim tempom ob veliki zagnanosti marljivega prebivalstva. Postal je gospodarsko, prosvetno in kulturno središče celotne mežiške doline, ki obsega glavino Koroške v Jugoslaviji. Glavno zaslugu za takšen razvoj ima v največji meri predvsem Železarna Ravne, ki je s svojimi izdelki in svojim plemenitim jeklom zaslovela na industrijskem področju po vsej državi. Naša kovinsko-predelovalna, strojna, elektro, vojna in druge industrijske veje zelo dobro poznajo raveno plemenito jeklo kot sestavni del svoje opreme ali kot nepogrešljivo surovino za izdelavo najbolj obremenjenih strojev in naprav. Plemenito jeklo iz Ravne je navzoče v vseh industrijskih državah sveta, med drugim tudi v ZDA, ZR Nemčiji in Sovjetski zvezi. Ime Železarna Ravne je danes v svetu znano, enakovredno kot nemški Krupp, Švedski Boffors, avstrijski Böhler itd. Poleg industrijske popularnosti ne smemo prezreti slovesa, ki ga imajo Ravne na področju telesne kulture. Razvili in vzgajili so množično udeležbo pri starejših, posebno pa še pri mladini. Njihovi člani in vrste, združene predvsem v raveno panogo Fužinarju, so zastopane v skoraj vseh panogah. Znani so plavalci, alpski smučarji, atleti itd. S tako dejavnostjo je Ravne postalo mesto z vidno vlogo v Sloveniji in po širši domovini.

Iz vsega tega, kar sem navedel, je predlagateljem spremembe imena lahko popolnoma

razumljivo, da se ime Ravne ne more in ne sme spreminjati v neko drugo, saj bi sprememba predstavljala ogromno gospodarsko škodo in moralno depresijo.

Tovariš Kokal v članku navaja, da je on poimenoval Ravne iz bivšega Guštanja. Ker tako poudarja sebe in to dejanje pripisuje samo sebi, bi moral vedeti, da v deželi, kjer vse bistvene zadeve rešuje in odloča ljudstvo, ne more in ne sme odločati samo eden. Verjetno pa je bil on eden izmed predlagateljev, njegov predlog pa je bil sprejet.

Glede bojev za našo severno mejo letu 1918 me moti način, kako tovariš Kokal obravnava dogodke in posamezne voditelje. Na tem sektorju se je bojevala skupina, kateri je poveljeval Malgaj, z nalogo osvoboditi vzhodno Koroško oziroma preprečiti predor avstrijskih čet v dolino Drave in Mislinje. Tovariš Kokal te koroške borce imenuje »slovenska soldateska«, kar je žaljivo in neprimerno. Nadalje navaja, da so bili člani narodnega sveta klerikalci, režimarji, srbofilci, sokoli..., poveljniki, da so bili policisti, da so se vojaki pri pozivanju oglašali z nemškim »hier« (tukaj), da je Malgaj bežal in še več takih navajanj, s katerimi želi prikazati, da so ta boj za našo severno mejo vodili slabi ljudje.

Vprašujem se, zakaj mu je vse to potrebno, zakaj meče blato na vse, kar so ustvarili naši predniki, in na to, kar se je zgodilo v tem delu naše zgodovine. Že tako nas mnogi tuji omalovažujejo, češ da nimamo nobene zgodovine, nobene državotvornosti in podobno.

Za Malgaja tudi mnogi avstrijski krogi nimajo normalne ocene, ampak negativno in poniževalno. Prepričan sem, da so želeli Malgaj in velika večina prostovoljnih borcev za severno mejo ustvariti poleg narodnostne svobode tudi socialno, pa jim slednje na žalost ni uspelo. Če jim ni, ali so oni krivi, še posebej, če so v tem neenakopravnem boju padli, kot se je to zgodilo Malgaju. Dolžnost in zavest nam narekujejo, da ocenjujemo dogodke realno ter s spoštovanjem do ljudi, ki so dali svoja življenja za naš mali slovenski narod.

Sprašujem se, ali pisec res ne ve, da je bilo naše slovensko ljudstvo tisoč let podložno nemškemu tujcu in da ni imelo nikoli možnosti bojevati se za svoje narodne in socialne pravice? Vsak poskus je bil grobo, s krvjo zatrt že v kali. Spomnimo se številnih kmečkih uporov Matije Gubca, Judenburga in podobnih.

Zato se ne smemo spotikati ob tisti nesrečni »hier«, v katerem se pravzaprav odraža vsa tragika našega slovenskega človeka v takratnem času, ki niti v svojem jeziku ni vedel, kako naj se odzove in se je odzval v nemškem jeziku, ki so ga njemu in njegovim prednikom s silo vbijali v glavo polnih tisoč let. Tako jim je na žalost ostala nemška komanda navzoča še takrat, ko so postali člani prve slovenske vojske.

Vedeti moramo, da so vojaki oddelkov, ki so jih vodili Malgaj, Majster, Šefman in Lavrič, bili prvi vojaki, ki so se bojevali za slovensko ljudstvo in za svobodo Slovenije po dolgi stoletjih, in da so ustvarjali vojsko, ki do tistega časa še nikoli ni obstajala. Upoštevati moramo tudi dejstvo, da je velika večina južnih Slovanov imela željo in cilj ustvariti enotno državo. Za doseg tega cilja pa je bilo potrebno najprej izgnati Avstrijce in preprečiti Italijanom, da ne bi zasedli od stare avstrijske vojske izpraznjena ozemlja. Na žalost primorski Slovenci nismo imeli nobenega Malgaja, zato smo padli pod 25-letno italijansko okupacijo.

Pri tej zagnanosti za osvoboditev pa se ni realizirala socialna stran, verjetno zato, ker naš delavski razred še ni bil dovolj številen in je bil preslabo organiziran, da bi uveljavil socialne pravice. Po nacionalni osvoboditvi si je rezultate narodnostnih bojev prigrabila nova slovenska in jugoslovanska buržoazija, ki je po svoje še huje izkoriščala delavski razred. Prepričan sem, da si idealisti, ki so te boje vodili, tega niso želeli, saj niso bili kapitalisti niti delničarji mogočnih firm, ampak večinoma poštteni možje, predvsem zelo zavedni Slovenci.

Spomnimo se tudi na dejstvo, da je takoj za hrbti slovenskih vojakov prostovoljcev slovenska buržoazija hotela grabiti oblast in se združevati z drugo v državi, predvsem iz strahu pred ljudskimi množicami, ki so zahtevale republiko. Takratne množice so hotele preprečiti buržoaziji, da eno zatiranje zamenja z drugim, čeprav enako govorečim, vendar se to ni zgodilo. Kje so vzroki, vemo. Na žalost je moralo preteči 25 let, da smo dosegli poleg nacionalnih tudi socialne pravice. Menim torej, da je bilo gibanje za zedinjenje jugoslovanskih narodov pozitivno in s tem prav tako boji za severno mejo, enako tudi vloga Malgaja in ostalih, ki so uspeli v tistih razburkanih časih organizirati odpor proti ponovni zasedbi naših krajev, kar je bilo za nas vse zgodovinskega pomena.

RADO JELERČIČ
Nova Gorica

Sestanek v Cancunu

Ali bo doslej po svetu povsem nepoznano mehiško mesto Cancun postalo prizorišče – če že ne prelomnice, pa vsaj začetka določene prelomnice v urejanju gospodarskih problemov sveta? To vprašanje se vsiljuje samo po sebi ob začetku pomembnega vrhunskega sestanka predstavnikov 22 razvitih držav in pa dežel v razvoju. Začetni dan tega sestanka – določen že nekaj časa vnaprej – je 22. oktober.

Kakšen pomen pripisuje Jugoslavija temu sestanku, dovolj zgovorno priča že samo dejstvo, da bo našo delegacijo v Cancunu vodil predsednik predsedstva Jugoslavije Sergej Kraigher, ki je pred odhodom v obširnem prikazu gospodarskega stanja na svetu med drugim poudaril, kako so taki pogovori državnikov sveta, kot se obetajo v Cancunu, ne le koristni pač pa tudi nujni.

»Če pa postavimo na prvo mesto predvsem urejanje gospodarskih vprašanj, je dejal Sergej Kraigher, s katerimi se ubadajo najširše množice vseh držav, razvitih in nerazvitih, in če bi to urejanje spremenili v mednarodno gospodarsko politiko in ustvarili možnost za sodelovanje na enakopravnih temeljih med razvitimi in nerazvitimi državami prek napredka gospodarske podlage držav v razvoju, bi nastalo novo ozračje medsebojnega zaupanja in potrebe po pogajanjih«. Po sodbi Sergeja Kraigherja

pomenijo pogovori v Cancunu nov dejavnik in novo okoliščino s podobno politično težo, kot jo imajo pogovori med velesilama o razorožitvi. Samo en podatek, ki ga je navedel Sergej Kraigher, je dovolj, da spoznamo vso nujnost nove gospodarske ureditve: ta čas strada po svetu 750 milijonov ljudi, ob koncu stoletja se bo armada lačnih povečala še za nadaljnjih 100 milijonov.

Sestanek v Cancunu nosi mnoge bistvene novosti in značilnosti, ki jim ni najti primera v dosednji zgodovini podobnih zborov. Pobuda za sestanek je prišla od Mehike in Avstrije. Poglavitni namen pobudnikov pa je bil oživiti in če je le moč na novo ovrednotiti pogajanja med industrijskimi državami in deželami v razvoju. Med pripravami na Cancun so se zedinili, da bodo na sestanku zastopane vse najbolj pomembne in hkrati po gospodarskem položaju in politični vlogi značilne države od najbolj nerazvitih prek naftnih dežel do industrijsko najbolj razvitih. Izbira je padla na po štiri države iz nerazvitih delov sveta (Filipini, Indija, Bangladeš, Saudska Arabija, Alžirija, Tanzanija, Slonokoščena obala, Gvajana, Nigerija, Brazilija, Mehika in Venezuela) ter Jugoslavija in Kitajska. Razviti del sveta pa zastopajo v Cancunu Zahodna Nemčija, Francija, Velika Britanija, Avstrija, Italija, Združene države Amerike in Japonska.

Kot je očitno, obstaja značilna praznina – v Cancunu ne bo predstavnikov vzhodnoevropskih in drugih socialističnih držav, ki so pod vplivom Sovjetske zveze. Ne zato, ker jih ne bi povabili, pač pa zato, ker se Sovjetska zveza dosledno umika vsem pogovorom, ki zadevajo odnose sver-jug, se pravi vprašanja spremembe obstoječe mednarodne gospodarske ureditve. Svoje stališče zagovarja Sovjetska zveza s tem, da ni bila nikoli kolonialna sila, da torej ne nosi krivde za prepad med razvitimi in nerazvitimi državami, pa naj zato prepad med severom in jugom odpravijo bivše kolonialne sile. Kajpada taka stališča ne morejo zakriti dejstva, da so vprašanja nove ureditve mednarodnih ekonomskih odnosov taka, da zadevajo ves svet, vse dežele, razvite in nerazvite, kapitalistične in socialistične. Svet se bo lahko le kot celota rešil obstoječih gospodarskih kriz, ki so posledice neustrezne in nevzdržne strukture svetovnega gospodarstva, ta pa pritiska k tlom in peha v lakoto vse več milijonov ljudi. Prav Cancun bo pomemben po tem, da bo pokazal, ali je razviti svet prišel končno do spoznanja, da je svet celota in da je tudi usoda bogatih odvisna od take ureditve ekonomskih odnosov, ki bo odprla perspektive razvoja vsem deželam in odpravila sedanjo krivično razdelitev svetovnih dobrin.

Drago Košmrlj

Prednost mora dobiti železnica

V cestnem in železniškem prometu se nam ne obeta nič dobrega. Cestarji bodo do konca letošnjega leta svoj načrt del morali skrajšati kar za milijardo in pol dinarjev. Manj denarja bo dobila zimska služba, zaradi česar je upravičeno pričakovati večje težave, kot pa smo jih bili vajeni zadnja leta.

Cestno gospodarstvo je v zadregah zlasti zaradi velikih odplačil posojil, ki so jih najemali v prejšnjih letih. Letos bodo morali za to odšteti kar 1888 milijonov dinarjev. To znaša več kot 35 odstotkov vseh sredstev, ki naj bi jih letos zbrali. Nič bolje ne bo v prihodnjih letih, zaradi česar je že mogoče reči, da marsičesa, kar smo načrtovali, ne bo mogoče izpeljati. Zaradi tega številni veliko pripisujejo železnici, ki naj bi prevzela večji del tovora, ki ga bo treba s cest preusmeriti na tere. Kaže pa, da tudi železničarji niso dosti na boljšem. V zadnjih letih prevozijo po tirih na leto povprečno po 23 milijonov ton blaga. Računajo, da bi leta 1985 morali prevoziti vsaj 15 odstotkov več. V Slovenijo bo treba pripeljati okrog 5 milijonov ton premoga, torej znatno več kot sedaj. Premog bi po naši železnici radi prevažali tudi Avstrijci. Domnevajo, da gre za okrog 10 milijonov ton. Toda kako vse to blago prepeljati, ko pa je položaj na železnici že sedaj hudo zapleten.

Na progi med Jesenicami in Ljubljano je, denimo, že lani dnevno vozilo 90 vlakov, kar pomeni, da so ti tiri že sedaj bolj obremenjeni, kot bi smeli biti. Strokovnjaki trdijo, da tirov med Ljubljano in Zidanim mostom kmalu ne bo mogoče več obremeniti z dodatnim tovorom. Prav po tej progi pa teče kar tri četrtine vsega tovora, ki ga prepeljejo slovenske železnice. Po njej gre tudi večidel mednarodnega tranzita. In prav ta proga bo čez nekaj let povsem zamašena.

Seveda se samo z ocenami ni mogoče sprijazniti. Treba je poiskati rešitve, saj se sicer lahko zgodi, da nas bo mednarodni železniški promet enostavno obšel. Železničarji se tega zavedajo, zato so že začeli pripravljati načrte za rešitev tega problema. Do leta 1983 naj bi bili končani tako imenovani idejni projekti, na podlagi katerih bi že bilo mogoče izračunati, koliko bi morali pravzaprav nameniti za razširitev železniškega prometa.

Za odsek Ljubljana–Zidani most–Dobova bodo pripravili dve rešitvi. Po prvi naj bi železnica tekla po dolini Save. Tej rešitvi pravijo zasavska, je pa zelo draga. Domnevajo, da bi ob reki morali zgraditi kar 47 kilometrov predorov. Železnica bi bila seveda dvotirna, po njej pa bi lahko v 24 urah peljalo tudi do 220 vlakov. Ima pa ta rešitev po sodbi strokovnjakov tudi svoje dobre strani. Trdijo, da bi bilo vzdrževanje take proge cenejše in da bi jo lahko gradili v dveh etapah. Odsek Zalog–Zidani most, ki naj bi ga gradili v prvi etapi, bi, na primer, veljal 8.390 milijonov dinarjev, odsek od Zidanega mosta do Dobove pa 7.390 milijonov. Ali bo tolikšna sredstva mogoče zbrati, pa je seveda veliko vprašanje. Številni se zavoljo tega bolj nagibajo k drugi rešitvi, ki so jo imenovali dolenska. Ta proga naj bi blizu Litije zavila v pet in pol kilometrov dolg predor, »obiskala« Trebnje, Mokronog in prek Škocjana stekla v Dobovo. Ta varianta bi bila za okrog dve milijardi dinarjev cenejša od prve, kar je, razumljivo, njena velika prednost.

Ima pa tudi svoje slabe strani. Pravijo, da je ne bi mogli graditi v dveh etapah in da bi ves denar morali zbrati naenkrat. Dolenjska rešitev se tudi precej odmika od glavnega vodlišča v Zidanem mostu, kar menijo, da je njena dodatna šibka stran.

Kakšna bo dokončna odločitev, je za sedaj zato še težko reči. Tisti, ki so zadolženi za načrtovanje, pripravljajo več rešitev, saj v tem trenutku ni mogoče predvideti, kakšne bodo stvarne možnosti slovenskega gospodarstva, ki bo moralo nositi večji del tega bremena.

Slednjič je treba reči, da bo novo traso bržkone potrebno poiskati tudi za progo Jesenice–Ljubljana in da bo marsikaj treba postoriti tudi na drugih odsekih, o katerih ta čas niti ne razmišljajo kaj prida. Danes je v Sloveniji 1225 kilometrov tirov. Elektrificiranih je 485 kilometrov. Za dvajsettonske osne pritiske je usposobljenih nekaj več kot polovica vseh prog. Preostali kilometri prog še čakajo in na dlani je, da bo enkrat treba poskrbeti tudi zanje.

Nihče se ta trenutek ne slepi, da bi kaj kmalu lahko po Sloveniji drveli vlaki z 250 kilometri na uro. Tega kaj kmalu ne pričakujejo niti železničarji. Toda pri vlaganjih bo železnica morala dobiti prednost. Povsod po svetu vlagajo vanjo precej več kot pa v ceste. V to jih je prisilila energetska kriza, saj je dokazano, da porabi železniški prevoznik tri do petkrat manj energije, kot pa prevoznik po cesti. Prihranki so potemtako izredno veliki.

To pa še ni vse. Sodobna elektrificirana železnica zelo malo kvira okolje. Za vsak meter dvotirne železnice izgubimo, denimo 13,70 metra zemlje, pri štiripasovni cesti pa kar 35 metrov. Če pomislimo, kako dragocena je zemlja, potem nam še daleč ne more biti vseeno, kako jo bomo uporabili.

Prednosti, ki jih ima železnica pred cesto, pa je še več. Nanje bo treba pomisliti, ko se bodo v Sloveniji odločali o tem, kam usmeriti denar. Do te odločitve pa ne more biti kdo ve kako daleč, saj se promet na marsikaterem odseku že danes odvija z velikimi težavami.

Darko Marin

Prav je, da občanom ni vseeno!

Znašel se je zadnjič mož peresa v silno neprijetnem položaju: po službeni dolžnosti je moral posneti na film tovarniško poslopje, z ograjo, skladiščem, nekaj pač, kar bi se dalo s pridom uporabiti kot ilustracija za članek. To ga seveda ni tolikan motilo, da ne bi kar se da vestno poslikal poslopja, stoječega tik ceste, pa še železnice zraven, bolj ga je motilo, kar se je zgodilo pozneje. Toda to, kar je prišlo in zaradi česar se je znašel v neugodnem položaju, je govorilo z neslišno govorico, pa zato toliko bolj zgovorno.

Opravil je torej mož peresa svojo nalogo, se zapeljal prek železniške proge in križišča, tam pa se je zadeva zapletla v obliki hudo resnega moža postave, ki je zelo avtoritativno mahal z roko in dal vedeti, da je treba zapeljati na rob ceste. Po nekaj še bolj hudo suhoparnih vprašanjih je naposled možu peresa postalo jasno, kaj ga je pripeljalo na rob ceste: občani, ki so bili ob času dogodka v vlogi delavca v združ-

nem delu, natančneje v tovarni, ki je morala biti posneta na film, so kar se da hitro sporočili možem postave, da se okoli njihove tovarne »mota sumljiv človek, ki slika«, in sedaj je bilo treba nekaj ukreniti. Nikoli ne veš!

Mož postave se ni zadovoljil z odgovorom, da je bilo slikanje potrebno zaradi tega in tega in da je človek to in to, in da je naposled slikanje del njegovega poklica: odšla sta na postajo milice v neposredni bližini, kjer je bilo treba vso stvar začeti na novo. Družbena samozasčita je torej nesporno delovala, hitro, učinkovito in kar se da natančno, mož peresa pa se je dušil pod vprašanji, saj ljudje niso poznali niti njegovega imena, pa tudi njegovega časopisa ne kaj prida. Treba je preveriti, so pojasnili in začela je bila končana.

Temeljita družbena samozasčita je nedvomno del stabilizacijskih prizadevanj in prav je, da občanom ni vseeno, kdo in s kakšnim namenom se suka okoli njihove delovne organiza-

cije, pa čeprav s fotoaparatom v roki (objekt ni eden tistih, za katerega bi veljala stroga prepoved fotografiranja!). Vendar v tem grmu trepetaja še nek drug zajček, ki se zna obnašati tudi drugače. Nedolgo tega so organi javne varnosti izvedli akcijo, ki naj bi dala odgovor na vprašanje, koliko in kako varujemo družbeno premoženje in so nenadoma prišli, nepoklicani in kot z neba, tudi v delovno organizacijo za železniško progo. Bilo je pozno ponoči, dogajanje kot v kriminaliki. Blago, ki ga proizvajajo pridne roke v tej delovni organizaciji, je ponoči na kamionu brez luči poznalo v druge roke, kjer ni imelo kaj opraviti...

Res je prav, da občanom ni vseeno, toda ta skrb bi se vendarle morala razširiti na ves dan, nekaj pa bi se je naj obesilo še na nočne ure...

Milenko Strašek

Z devete seje zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije

Spomeniki NOB, priprave na borčevski kongres

O spomenikih in spominskih obeležjih narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije v naši državi in prek naših meja je tekla beseda v prvi točki dnevnega reda seje zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije minuli četrtek v Beogradu.

V informaciji, ki so jo pripravili na osnovi poročil republikanskih in pokrajinskih koordinacijskih odborov SZDL, je med drugim zapisano, da so republiške in pokrajinske konference SZDL začele v prvi polovici lanskega leta na pobudo koordinacijskega odbora zvezne konference SZDL bolj poglobljeno uresničevati akcijo ugotavljanja stanja in problemov na tem področju, izhajajoč iz stališč zvezne konference SZDL. Delovna skupina koordinacijskega odbora ZK SZDL in komisija ZO ZZB NOV Jugoslavije za negovanje revolucionar-

nih tradicij je preučila besedila in pripravila skupno informacijo s skrajšanimi poročili o tej problematiki po republikah in pokrajinah.

Tako lahko v skrajšani informaciji o spomenikih in spominskih obeležjih NOB in revolucije v Sloveniji zasledimo, da je predvideno, da bo v naši republiki zaznamovanje in odkrivanje spomenikov NOB (vsaj najpomembnejših) končano do leta 1985, približno 500 po številu. Pri tem pa je tudi sedanja aktivnost na tem področju že pospešena.

O tem, kaj in kje je treba še postoriti na tem področju, se dogovarjajo: CK ZK Slovenije za področje spomenikov in spominskih obeležij, pomembnih za zgodovino ZK Slovenije, svet za negovanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in varstvo spomenikov pri RK SZDL Slovenije ter svet za negovanje revolu-

cionarnih tradicij pri RO ZZB NOV Slovenije.

Največ je usmerjene aktivnosti k podružbljanju varstva teh spomenikov; doseženi so bili že lepi uspehi, predvsem z regionalnimi družbenimi dogovori, ali sporazumi o vzdrževanju nekaterih pomembnejših spomenikov. Hkrati je bila začeta tudi akcija za občinske odločitve o varstvu in vzdrževanju spomenikov. V to delo pa se poleg omenjenih vključujejo tudi šole, delovne organizacije, DPO in samoupravne interesne skupnosti, kar vse vodi k poglobljenejmu podružbljanju varstva spomenikov.

Vse od vojne (prvič leta 1948) je varstvo spomenikov NOB tudi z zakonom opredeljena naloga, skupaj z varstvom vseh kulturnih spomenikov v republiki. Kasnejša delitev nalog na tem področju pa je naložila evi-

dentiranje in registriranje spomenikov NOB medobčinskim zavodom za spomeniško varstvo, pri čemer je povezava z občinami zaživel nekje bolj in drugje bolj šibko.

Kljub vrsti vprašanj, ki se pri tem delu še pojavljajo, pa je vendarle mogoče reči, da velja postavljati, varovanju in tudi obnavljanju spomenikov in spominskih obeležij vse širša družbena skrb, kar ni mogoče reči v celoti za ostale republike in pokrajine.

Poleg omenjenega so na seji zveznega borčevskega odbora obravnavali tudi aktualna vprašanja s področja borčevsko-invalidskega varstva v luči stabilizacijskih prizadevanj, informacijo o pripravah na borčevski kongres v prihodnjem letu ter še nekatera vprašanja s tega področja.

B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Letna konferenca ZZB NOV Jože Moškrič

V torek, 6. oktobra 1981, je bila redna letna konferenca ZZB NOV Jože Moškrič, ki bo odslej delovala samostojno. Konferenca se je udeležilo 80 od 192 članov, ki so najprej poslušali vsa ustrezna poročila, nakar se je razvila živahna razprava. Iz letnega poročila je bilo videti, da je bilo delo odbora in članov dokaj živahno, pri čemer so bile odboru v pomoč tudi komisije. Organizacija se je aktivno vključila tudi v »vajo 81«, sodelovala pa je še pri vseh občinskih in drugih manifestacijah. Zlasti lep odmev so dobile akcije obiskov bolnih članov in čestitke ob rojstnih dnevih, nič manj pa tudi počastitev umrlih članov ob pogrebi.

Člani so obiskali tudi grob maršala Tita in se poklonili njegovemu spominu.

Razprava je tekla o perečih problemih, ki zadevajo tako člane ZZB NOV Jože Moškrič kot tudi ostale kraje KS, zlasti cestni promet, ki je nevaren tako starejšim kot tudi šolskim otrokom, zato bi bilo potrebno postaviti ustrezne prometne znake!

Glede poimenovanja ulic so se odločili, naj bodo poimenovane le tiste ulice, ki so nujno potrebne, ker to povzroča precejšnje stroške občanom.

Glede priprave za tretji samoprispevek so člani pozitivnega mnenja, vendar naj bi bil samoprispevek smotrno porabljen, tako za zdravstveno postajo, ki jo Jaršani nujno potrebujejo. Mnenja so bili, da se arhitekti preveč izživljajo ob projektih, kar veliko stane, to se je zlasti pojavljalo pri prvem in drugem samoprispevku.

Potem ko so dopolnili odbor z 2 članoma in izvolili tudi delegate za občinsko konferenco, so sprejeli program dela. O tem pa kdaj drugič.

T. B.

Borci zgled mladim

V Novih Jaršah sta sedaj dve organizaciji ZZB NOV. Po odcepitvi iz enotne organizacije Jože Moškrič je sedaj ustanovljena tudi ZZB NOV Dušan Kveder-Tomaž. Le-ta je imela 15. oktobra 1981 letno konferenco, ki se je udeležilo 50 do 164 članov. Ti so bili v svojih izjavah dokaj temeljiti. Zlasti so poudarili, da morajo zlasti borci dajati dober zgled mladi generaciji, ki naj bi v prihodnje prevzela njihove naloge. To se je izkazalo kot zelo koristno, ko so šolski mladini posredovali zgodovino NOV in bodo to ponovili tudi v prihodnje.

Poudarili so tudi, da naj bodo izločeni iz programa razni škodljivi filmi in tudi knjige, ki lahko povzročijo sovražno propagando, kot se je to zgodilo na Kosovu. Jugoslavija uživa v svetu velik ugled, in zato naj ne bi tega ugleda kvarili z raznimi nepravilnostmi.

Opozorili so na širjenje administracije. Korošec, tajnik občinske konference ZZB NOV, pa je poudaril, da bo treba več delavcev zaposliti v proizvodnji.

V programu dela so začrtali, da bodo še naprej oživljali delo v posameznih komisijah, razen tega bodo uredili park, kjer bodo posadili 88 dreves v spomin na pokojnega maršala Tita.

V prihodnje pa sta najvažnejša dogodka referendum za tretji samoprispevek in volitve, ki bodo prihodnje leto. Zato naj evidentirajo takšne ljudi, ki so pripravljene delati in uživajo zaupanje na terenu.

Ob koncu so potrdili kandidature predsednika in še enega člana za občinsko konferenco ZZB NOV, sprejeli pa so tudi štiri nove člane v svojo organizacijo.

T. B.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Borci brigade bratov Fontanot v Sloveniji

Sto petdeset nekdanjih borcev brigade Fontanot in njihovih sorcev je minulo soboto obiskalo Ljubljano in Dolenjsko z Belo krajino, kjer so se v drugi svetovni vojni bojevali skupaj s slovenskimi partizani.

Brigada bratov Fontanot je bila ustanovljena 17. novembra 1944 na Suhorju pri Metliki in je sestavljala z drugimi enotami 18. divizijo Sedmega korpusa NOVJ. Od aprila 1945. leta pa je bila v sestavi divizije Garibaldi Natisone.

Fontanotovci so se bojevali po številnih slovenskih krajih, od Gorjancev, Novega mesta, Mraševa, Birčnega vasi, Poljubena in Dolenjskih Toplic do Kočevja, Grosuplje, Žužemberka in vseh krajev na poti proti Ljubljani.

Borci omenjene brigade prihajajo iz številnih italijanskih krajev, največ pa jih je iz mest Furlanije Julijske krajine – iz Monfalcone, Ferrare, Gorice in drugih krajev.

V sončnem sobotnem jutru je obiskovalce sprejela delegacija na čelu s predsednikom MK SZDL Nušo Kerševanov, predsednikom MO ZZB NOV Ljubljane Radom Pehačkom ter drugimi predstavniki skupščine mesta, ZB in mladine.

Gostje so položili venec na

grobno narodnih herojev pri zgradbi skupščine, si ogledali spomenik revolucije in Edvardu Kardelju ter se za kratek čas pomudili v stavbi Kulturnega doma Ivana Cankarja.

Nekateri s partizanskimi čepicami na glavi, vsi pa z rdečimi ruticami za vratom, so v strnjeni skupini pozorno poslušali pozdravne besede predsednice mestne konference socialistične zveze.

Renzo Felloni iz Ferrare, Onorino Sinicio iz Monfalcone, Pierinno Barotti in številni drugi so bili z obiskom nadvse zadovoljni. Tako nam je o številnih in tudi tem srečanju po vojni pripovedoval tudi brat Arnida in Licia Fontanot, Vinicio Fontanot, ki že leta prihaja k nam in je seznanjen z razvojem Slovenije vse od prvih povojnih let ter pozna večino partizanskih krajev, seveda najbolj tiste, kjer se je tudi sam bojeval.

Predstavniki fontanotovcev, ki se je v imenu svojih tovarišev in njihovih družinških spremljevalcev zahvalil za sprejem v Ljubljani, je med drugim dejal, da so vedno znova, kadar se vračajo v naše kraje, veseli in tudi ponosni, da so s svojim bojem prispevali k osvoboditvi naše dežele in s tem tudi delež proti fašistični okupaciji. Menil je tudi, da so prav bor-

ci z obeh strani meje s svojimi vezmi in prijateljstvom prispevali delež k odpiranju meja med Italijo in Jugoslavijo in prispevali tudi delež k novim kvaliteta odnosov med onema državama.

»Mi, ki smo imeli priložnost v korakati 1945. leta v Ljubljano med osvobodite-

li, se danes veselimo vašega napredka in vam ga želimo tudi v prihodnje,« je dejal govornik in na koncu opozoril, da borci tudi s tem in takimi srečanji prispevajo delež k sožitju dveh narodov, dveh držav in tudi k miru v svetu.

B. Ž. J.

Spomini na začetke dela za invalide

Ko se je pred dnevi Anton Jež sprehajal po lepem in novorejenem strunjanskem domu, se je spomnil na leta začetkov skrbi za invalide, na leta začetkov ortopedije in ortopedskih delavnic, kjer je tudi sam sodeloval.

Leta 1920, po prvi svetovni vojni ga je brat, ki je bil takrat načelnik invalidskega oddelka v ministrstvu za socialno skrbstvo, naprosil, naj v Ljubljani poskrbi za organizacijo izdelovanja lesenih protez.

Tako je stopil Anton Jež v stike z invalidi prve svetovne vojne. Od tistih dni je minilo že šestdeset let. Kar enainštirideset let je delal v ortopedski stroki, preživel tudi drugo vojno in dočakal skrbi in tegobe pri reševanju novih invalidskih vprašanj. Zato pa se Anton Jež še vedno dobro spominja hudega obdobja, ko so začeli graditi delavnico za izdelavo ortopedskih pripomočkov. Sam pravi, da so bili njegovi naj-srečnejši dnevi takrat, ko je videl, da je njegovo in njegovih sodelavcev delo pomagalo invalidom iz najhujših težav.

Nič čudnega, da je bil presenečen in nadvse vesel, ko je v strunjanskem parku srečal tovariša Leopolda Kržišnika, s katerim sta bila pred šestdesetimi leti skupaj za-

poslena v komaj nastali Državni delavniški protezi. Slednji je bil čevljar za ortopedsko obutev, Jež pa je organiziral izdelavo lesenih protez.

Da v Strunjanu lahko srečaš ljudi, ki so se že davno zgubili na obzorju mladostnega spomina, je potrdilo še eno Ježevo srečanje. Tam se je namreč prav tisti čas zdravil tudi tovariš Simončič, invalid iz prve svetovne vojne, ki se je bojeval na italijanski fronti, in so mu zaradi hudih ozeblin amputirali obe nogi. Bil je eden od enajstih slovenskih invalidov iz prve svetovne vojne, katerih diagnoze Anton Jež ni nikoli pozabil.

Neposredno delo za ljudi, ki so se iz popolnega zdravja znašli med invalidi s kopico težav, je Antonu Ježu že od vsega začetka in vedno bolj ostrilo razmišljanja in tehtanja, kolikšno skrb je posvečala »stara Jugoslavija« tem vprašanjem. Sam pravi, da je kaj hitro dognal, da je bila reševanju teh problemov malo naklonjena:

»Po razsulu bivše Avstro-Ogrske in nastanku Jugoslavije je bil velik problem, kako oskrbeti tisoče vojnih invalidov. Potrebni bi bili številni invalidski domovi, ortopedske delavnice in drugo. Tisti čas ni bilo v vsej državi

niti enega podjetja, ki bi vsaj deloma lahko pomagal pri izdelovanju protetike.

Za reševanje teh vprašanj je bil (za širše socialno skrbstvo) imenovan Slovenec, Jože Gostinčar, tovarniški delavec in večkratni poslanec v bivšem avstrijskem parlamentu. Ta je povabil mojega brata Franca Ježa v Beograd, da je prevzel mesto načelnika invalidskega oddelka.

Vse delovanje tega ministrstva se je odvijalo v skromni sobi z eno samo pisalno mizo – siromašno uradovnico, kakršno je bilo tudi samo ministrstvo. Oba omenjena sta se z veliko zavestjo lotila dela. In tako se je brat tudi z vso resnostjo lotil priprave invalidskega zakona. Ko je bil izdelan, je bil za tisti čas med najnaprednejšimi v Evropi. Seveda pa je treba vedeti, da so se zaradi takratnega zaostrenega stranskarskega ozračja ministri v vladi hitro menjavali in so bili brez posebnih razlik (iz katerekoli stranke so že bili) malo naklonjeni reševanju socialnih vprašanj. Tako je moj brat na svojem delovnem mestu preživel devet ministrskih zamenjav, in vsak od njih je od postavke za urejanje invalidskih vprašanj črtal delček sredstev. Tako daleč je šlo vse, da se je

brat obrnil naravnost na kraljevski dvor. In ko ga je kralj tako poslušal, je izustil: »Važno je finansijsko pitanje.« Sledila je bratova ostavka.

O vsem tem je razmišljal Anton Jež, ko je opazoval znanca, invalida iz prve svetovne vojne, kako se sprehajata po strunjanskem parku. Razmišljal je tudi o tem, kako naša sedanja družba dobro skrbi za invalide, pa tudi o tem, koliko gorja in trajnih muk prinašajo vojne in druge nesreče. »Veliki in mali tekmeči, pospeševalci vojne zla kopicijo uničevalska orožja za ugonobitev človeštva. Strašanske vsote denarja so porabljene za to, namesto da bi se obrnile v prid in korist človeštva. S tem denarjem bi napojili in nahranili vse lačno človeštvo, ukrotili reke in posejali plodno zemljo in milijonom invalidov po vsem svetu olajšali njihovo trpljenje.«

Takole je zaokrožil svojo pripoved devetdesetletni Anton Jež in hkrati zadel vsem invalidom prve in druge svetovne vojne mnogo lepih in sončnih dni v prelepem domu vojaških invalidov v Strunjanu.

Priredila
B. Ž. J.

Vojaki v brkinskih gozdovih

Posamezne predele Brkinov je pred časom prizadel žled. Še posebej je ledena ujma uničila brkinske gozdove. Strokovnjaki menijo, da je treba za rast in sanacijo gozdov odstraniti približno sto tisoč kubičnih metrov lesa. Vsa slovenska gozdna gospodarstva so sklenila, da bodo po svojih močeh pomagala pri tem. Vendar pa se je pokazalo, da sama ne bodo zmogla te naloge. Zato je, kot že mnogokrat doslej, pri-

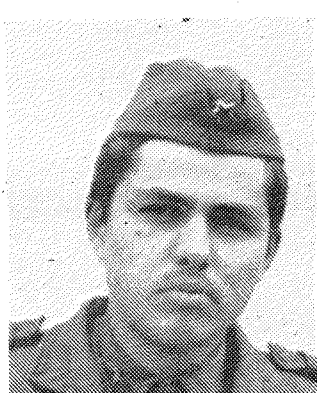
Branko Rabak

skočila na pomoč Jugoslovanska ljudska armada.

Prvi vojaki so prišli v Brkine v drugi polovici avgusta letos. Takoj so se lotili odstranjevanja poškodovanih in polomljenih dreves, da ne bi strohnela in uničevala pogankov. Les boljše kakovosti bo prevzel Lesonit iz Ilirske Bistrice, slabšega pa bo odkupila JLA in ga uporabila za ogrevanje. Na tržišču velja kubični meter lesa za drva od tisoč štiristo do tisoč šeststo dinarjev, JLA pa bo plačala za drva tristo petdeset dinarjev. Ni treba biti velik matematik, da bi izračunali, koliko denarja bodo pri tem prihranili. Vojašnice v

tem pa so očistili več kot petindvajset hektarjev gozda. Vsi, vojaki in starešine pa upajo, da bodo presegli načrt. Do konca marca prihodnje leto naj bi pripravili za odvoz deset tisoč kubičnih metrov lesa, toda dosedanja rezultati so veliko bolj ugodni, kot so pričakovali.

Težave na začetku akcije so bile velike. O tem nam je starešina Branko Rabak povedoval takole: »Ko smo 18. avgusta prišli v Brkine je le petindvajset vojakov že kdaj delalo z motorno žago. Profesor Komovec iz Gozdne šole v Postojni je dejal, da bomo v dveh do treh mesecih lahko usposobili nekaj vojakov za delo z žagami. Vendar pa moram reči, da smo že po desetih dneh nepornega dela usposobili 32 ljudi. Medtem je odšlo domov že 58 vojakov, ki imajo potrdila, da so postali kvalificirani žagarji. Predvidevamo, da bomo do konca akcije usposobili za delo z

Edvard Trček iz Ljubljane: »Čeprav sem pred prihodom v JLA včasih pomagal znancu v gozdu, me je postalo strah, ko sem zagledal prevrnjena drevesa in se vprašal, ali bomo sploh lahko delali.«

motornimi žagami od dvesto do tristo vojakov. Danes so naši vojaki že toliko usposobljeni, da dosegajo norme, ki jih imajo delavci gozdnih gospodarstev. Nekaj pa jih je tudi, ki te norme presegajo celo za sto odstotkov. Posebej bi rad opozoril na vojaka Tihomirja Perišića. V soboto ga je po glavi udarila veja in če ne bi imel na glavi delovne čelade, ga verjetno ne bi bilo več med nami. Odpeljali smo ga v bolnišnico, kjer so ugotovili, da ima samo odrgr-

Muharem Hasanović iz Bosanske Krupe: »Do zdaj smo imeli pri delu samo manjši poškodbi. To kaže, da vojaki z vso resnostjo opravljajo zahtevno delo.«

nine po obrazu. V nedeljo zvečer se je vrnil in v ponedeljek je že bil na delovnem

mestu. Razžagal in zložil je osemnajst kubičnih metrov lesa. Povedati pa še moram, da je ozračje v našem odredu zelo

Vili Sirk, strojni inženir iz Laškega: »Vsak dan po delu se pogovorimo o tem, kaj bomo delali prihodnji dan. Pogrešamo srečanja z mladimi, vendar pa se glede tega ne da dosti storiti, saj mladih v teh krajih ni.«

tovariško in da z vojaki nimamo nobenih problemov. V dveh mesecih nismo imeli nobenega disciplinskega prekrška.«

V veliko pomoč starešinam in vojakom pa je vojak Ivan Dokozić, sicer inženir gozdarstva. »Naša naloga je rešiti čim več lesa in hkrati poskrbeti, da bo začela rasti nova podrast. S pravilom lesa bomo tudi preprečili, da bi ga napadle razne bolezni in žuželke, ki se rade pojavijo na takšnih območjih in se potem širijo tudi na zdrave gozdove. V začetku je bil največji problem pomanjkanje tehnologije dela in kvalificiranih delavcev. Prepričan pa

sem tudi, da bi delali še bolje, če bi imeli na razpolago ustrezno mehanizacijo, predvsem gozdne traktorje.«

Sicer pa so pripadniki naše armade reden gost v Brkinih. Do zdaj so prebivalcem tega nerazvitega območja, iz katerega se je odselilo veliko ljudi, tako je na primer imela vas Tatre pred vojno 225 prebivalcev, zdaj pa jih je samo še 55, izkopal je 37 kilometrov vodovoda, za kar so porabili skoraj tristo tisoč delovnih ur, vrednost del pa znaša blizu tisoč petsto milijonov dinarjev. Zgradili so most na Vipavi v Gradišču in pomagali v koprskem pristanišču pri iztovarjanju in na-

Tihomir Perišić, doma iz Vinkovcev: »V prostem času smo domačinom pomagali zasuti cevi in kanale za vodovod. Pred nekaj dnevi pa smo neki stari ženci pripravili drva za zimo.«

tovarjanju ladij. Sodelovali so tudi pri drugih akcijah v tem delu Slovenije.

Bojan Kuntarić

Obisk v Litostroju

Delovno organizacijo Litostroj je sredi prejšnjega tedna obiskala skupina starešin in civilnih oseb v službi v JLA s poveljstva Ljubljanskega armadnega območja. Marinko Kolbi je na kratko predstavil ta svetovno znan delovni kolektiv, ki opravlja dela po vseh celinah sveta. Poudaril je, da je najpomembnejše delo v zadnjem času izdelava opreme za hidroelektrarno na reki Evfrat v Iraku. Vrednost del znaša prek 58 milijonov dolarjev.

Nato so si starešine ogledali livarno sive litine ter jeklo livarno. Z velikim zanimanjem pa so prisluhnili vodičem na gradbišču nove jeklolivarne, ki naj bi začela obratovati konec prihodnjega meseca. Ta nov obrat bo omogočil gradnjo tako imenovanih super turbin, za katere je veliko zanimanje predvsem v nerazvitih državah, kjer imajo velike neizkoriščene vodne tokove. Prav tako so si ogledali obrat za obdelavo in montažo turbin in dieselskih motorjev ter montažne prostore dvigal za jedrske elektrarne, proizvodnje oblikovalne opreme in vilicarjev.

Po ogledu proizvodnje ter filma o gradnji vodnih turbin so predstavniki Litostroja seznanili starešine LAO, kako pri njih rešujejo vprašanja šolanja, izpolnjevanja strokovnega kadra in koliko je v proi-

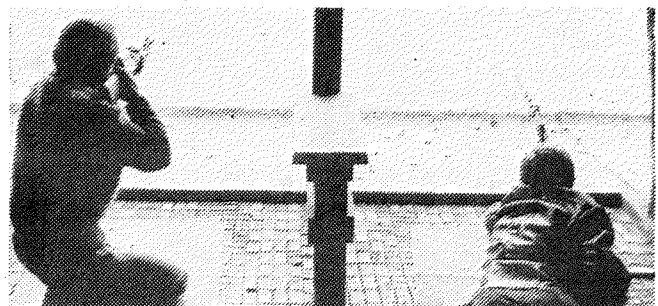

zvodnji navzoča njihova tehnologija. Starešine so se zanimali tudi za poslovno sodelovanje tega štiristotisoččlanskega kolektiva s sorodnimi delovnimi organizacijami, za nagrajevanje po delu, za reševanje stanovanjskih problemov in za možnosti za nadaljnji razvoj. Predstavniki Litostroja so povedali tudi nekaj podatkov o nacionalni strukturi pri njih. Približno polovica delavcev je iz drugih republik. V sami proizvodnji pa je to razmerje še bolj v korist delavcev iz bratskih republik.

Ker je šlo za obisk starešin, so največ pozornosti v pogovoru namenili prizadevanjem Litostroja na področju splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite.

Bojan Kuntarić

Odprto prvenstvo LAO

Za letošnje jubilejno 12. odprto prvenstvo Ljubljanske armadne oblasti v streljanju, ki je bilo v soboto in nedeljo na strelišču ob Dolenjski cesti, je bilo veliko zanimanja, saj se je prijavilo 179 ekip iz vse Slovenije. Sestavljali so jih pripadniki JLA, TO, ZRVS, UJV, družbenopolitičnih, športnih ter drugih organizacij, šol in delovnih organizacij. Organizacije ZRVS so za to tekmovanje prijavile 60 ekip, največ jih je bilo iz ZRVS Vič-Rudnik, celo 29 ekip. Tekmovali so s polavtomatsko in avtomatsko puško ter z vojaško pištolo.

Prvo mesto v skupni uvrstitvi je dosegla ekipa JLA z Vrhnike z 930 krogi, druga je bila ekipa JLA iz Skofje Loke z 905 krogi, tretja pa ekipa ZRVS Vič-Rudnik z 891 krogi.

Dušan Rebolj

Naša vsakdanja skrb

Požari ovirajo sleherni prizadevanje naše družbe pri uresničevanju gospodarske stabilizacije, ogrožajo pa tudi socialno varnost delavcev. Nestrokovnost, malomarnost, neodgovornost in nepoznavanje požarno preventivnih ukrepov in postopkov so v številnih primerih vzroki požarov, ki so terjali ogromno gmotno škodo, pogosto pa tudi žrtve. Za podkrepitev naj navedemo samo nekaj požarov, ki so izbruhnili v zadnjem letu dni. Po novem letu jih je bilo kar pretresljivo veliko. Ob stalnem zaklinjanju na dobre preventivne ukrepe, na budnost in še marsikaj je gorelo v javnih skladiščih, v skladišču Kolinske, v nekaterih mariborskih delovnih organizacijah, in še bi lahko naštevali, saj je spisek izbruhov ognjene stihije precej obširen. V največ primerih je bil kriv človek, malomarnost. Precej manj požarov je bilo zaradi dotrajane električne napeljave in podobnega.

Zapomnimo si! Nevarnost pred požari je stalna, navzoča na slehernem koraku, v sleherni delovni in življenjski okolici. Zato je skrb

družbe nasploh, posameznikov in pripadnikov JLA, boj proti požarom. V boju z ognjeno stihijo bomo uspešni šele takrat, ko bomo skrb za zaščito pred požari prenesli na slehernega posameznika in ne samo na poklicne gasil-

ce ali tiste, ki se poleg svojega rednega opravila ukvarja tudi s to humanitarno dejavnostjo. Preprečevanje požarov mora postati trajna vrednota vsakega občana, del človekove kulture in splošne izobrazbe.

Uvod v letošnji teden varstva pred požarom je bilo koristno in zanimivo srečanje pionirjev gasilcev v Bohinjski Bistrici. Srečanje, ki se ga je udeležilo 180 pionirjev in njihovih mentorjev, je sodilo v okvir 12. Jugoslovanskih pionirskih iger z geslom Rastemo pod Titovo zastavo in v počastitev 40-letnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti. Medtem ko so pionirji likovniki risali motive s področja požarne varnosti, so drugi reševali teste in tekmovali v polnjenju posode z vodo. Vsi sodelujoči so bili izbrani člani šolskih društev Mladi gasilci, ustanavljanje le-teh pa vodi k utrjevanju požarnovarnostne kulture.

Staš

Teden zaščite pred požari, ki bo od 19. do 25. oktobra, naj bi bil povod za konkretno akcijo in delo družbe, družbenopolitičnih organizacij, združenega dela, šol in vseh ostalih dejavnikov, za izvajanje zastavljenih ciljev v okviru akcije Zaščita pred požari - naša vsakdanja skrb. V okviru te akcije bodo posebni odbori na ravni republike in občin izvedli številne dejavnosti na področju preventivnega delovanja, tiskanja brošur in lepakov, predstavitev gašenja požarov, predavanj po šolah, preverjanja protipožarne varnosti po delovnih kolektivih in večjih stanovanjskih soseskah pa tudi prek obveščanja javnosti.

Ce bo protipožarna varnost navzoča samo v tednu bližajoče se akcije, potem namena ne bomo dosegli. Budnost je treba izvajati skozi vse leto, le tako bomo torej uresničili cilje, se pravi preprečili izbruh ognjene stihije, če pa že izbruhne požar, potem bomo bolj organizirano in strokovno omejili »rdečega petelina«.

Filip Semrl

Ivan Dokozić

primorski regiji pa bodo imele za dve leti zagotovljeno kurjavo. Z denarjem od drv bo Zavod za pogozdovanje Krasa kupil sadike, s katerimi bodo pogozdili uničene gozdne površine v Brkinih. Brez dvoma pa bodo pri pogozdovanju sodelovali tudi vojaki.

Vojaki iz enote Draga Ožbolta pa s čiščenjem gozdov ne opravljajo samo družbeno koristnega dela, ampak se hkrati tudi urijo, in tako dvigajo bojno pripravljenost.

Do prejšnjega četrtka, ko smo jih obiskali, so vojaki pod vodstvom izkušenih starešin pripravili za odvoz 3363 kubičnih metrov drv, 546 kubičnih metrov lesa in 151 kubičnih metrov lesa za celulozo. S

Mladinska bera založbe Borec v letu 1981

Dragocena predstavitev

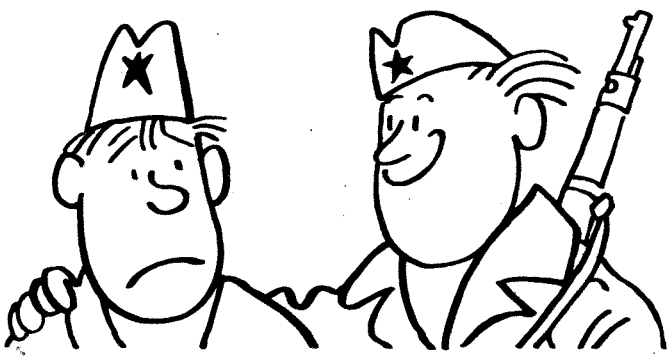
Uredniki založbe Borec so v kratkem zaporedju pripravili še tudi drugi »polčas« svojega tiskovnega sestanka, namenjenega predstavitvi novo natisnjenih knjig. Če je predstavitev pred kratkima dvema tednoma veljala knjigam, ki naj jih boro predvsem odrasli, so bile zdaj razgrnjene knjige, namenjene predvsem – a ne izključno – mladim bralcem. Borec se namreč že vsa leta intenzivno, z veliko skrbjo in predvsem z ljubeznijo posveča spodbujanju in posredovanju kvalitetnega berila za otroke, katerim želimo v naših občin kulturnih stremeljenjih privzgojiti optimalen odnos do knjižnega branja in do dobre, vsebinsko polne knjige.

Knjige, ki so nam jih »natisli« na tiskovnem sestanku, bomo morali, preden o njih zapišemo kaj več, šele prebrati. Zato jih tokrat, veselimo letošnjega knjižnega daru (ali stvarneje povedano: letošnjih mladinskih zbirk založbe Borec) samo naštejmo. Na »čelu« je vsekakor izbor pisanja za mladino izpod peresa zdaj 75-letnega pisatelja Karla Grabeljške v dveh knjigah (v katere je rokka Janeza Kajzerja strnila njegovih siceršnjih osem mladinskih del). Prva izmed obeh nosi naslov »Hude preizkušnje«, druga naslov »Partizanski obrazi«. To je zagotovo dragoceno, predvsem pa iskreno, iskrično in

duhovito branje o partizanskem bojevanju, ki je v Karlu Grabeljšku našlo enega svojih najboljših popisovalcev.

Svoj ciklus literarno-spominske obdelave slovenskega izgnanstva v Srbijo je z novo povestjo dopolnil (ali mogoče sklenil) pisatelj Anton Ingolič, tokrat skozi zornik doživljajski kot odraščajo-

sa», pridružil se mu je prevod svojevrstno komponirane prozno-pesniške iskrivosti znanega – srbskega – ne le mladinskega – pesnika, dramatika in romanopisca Zorana Popovića (»Narobe svet« v prevodu Neže Maurerjeve), s posebno pieteto pa velja omeniti natis zadnjega, kar je – še tik pred smrtjo – napisal Leopold Suhodolčan:

če deklice, ki dogodke vojnih dni v izseljenstvu popisuje v svojem »dnevniku«. Gre seveda za fiktiven, a zato nič manj prepričljiv in verodostojen »Marjetkin vojni dnevnik v šolskih zvezkih« izpod pisateljevega peresa.

V »paketu« je še humorno zastavljeni knjižni prvenec Jelke Miheličeve pod naslovom »Trska in bajsa debelaj-

njegove kratke, vsakdanje-mu otrokovemu doživljanju posvečene zgodbe («Pri nas in okoli nas»), ki jim je svoj ilustratorski navdih pridodala slikarka Marjanca Jemec-Božič.

Z veseljem se pripravljamo na branje in na podrobnejše zapise o teh prispevkih v zakladnico naše mladinske književnosti. V. K.

Prisrčna srečanja

Srbska pesnica je konec septembra in v začetku oktobra preživela nekaj dni v Sloveniji, na Primorskem, kot gostja tamkajšnjih knjižnic. Srečanja z njo so bila ne le nepozabna doživetja, temveč tudi resnična manifestacija medsebojnega seznanjanja, ki je tokrat od besed prešlo v dejanja.

Teden, ki ga je Desanka Maksimović preživela med našimi ljudmi, je bil za pesnico brez dvoma izredno naporen, toda vsak njen nastop je bil nadvse topel, bogat, tako da je vsak večer vedno znova prevzela publiko, ki je vedno in povsod sprejela pesnico z nenavadnim navdušenjem. V teh dneh so ljudje v vseh primorskih knjigarnah iskali vsaj eno knjigo naše gostje, da bi jo lahko zaprosili za posvetilo. Žal so večinoma ostali razočarani, ker na slovenskem knjižnem trgu ni najti nobene njene knjige ne v izvirniku ne v slovenskem prevodu. Zadovoljiti so se morali z njenim avtogramom in seveda s pogovorom, ki je v glavnem povsod izpolnil izjemno doživetje njene poezije. Pravi literarni večeri so odkrili večini publike marsikatero neznano plast pesniškega umetniškega ustvarjanja. V Sloveniji je namreč poznana predvsem kot mladinska pisateljica, pa še kot avtorica domoljubne poezije. Sedaj pa se je pred nami odgnala nenavadno široka paleta pe-

sniških doživetij. Močan vtis so zapustili verzi o naravi, ki dobiva v tej izpovedi posebne dimenzije, ko se ob detajlnih odkrivanju globoke resnice o življenju.

Posamezne literarne večere so organizirale knjižnice po svoji presoji in po svojih močeh. V Goriški knjižnici Franceta Bevka so priredili tudi izčrpno razstavo o njenem delu. V Ajdovščini so

Desanka Maksimović

pripravili pravo analizo ustvarjanja Desanke Maksimović. V Knjižnici Cirila Kosmača so združili nastop pesnice Desanke Maksimović s srečanjem z Miro Alečković. V Mestni knjižnici in čitalnici v Idriji se je literarni večer spletel s praznovanjem občinskega praznika. V Ilirski Bistrici se je srečanja udeležilo tudi precej vojakov. Knjižnica Srečka Kosovela v Sežani je večer pripravila v spominski sobi Srečka Ko-

sovela. Posebno prisrčno je bilo snidenje z zamejskimi Slovenci v Knjižnici Damira Feigla, kjer jo je v imenu številnega občinstva pozdravil predsednik Slovenskih kulturnih društev Milko Rener. Vsej tej deseterici nastopov pa je dala skupen ton značilna neposrednost pesnice Desanke Maksimović.

Ob vsem tem pa je Desanka Maksimović našla še dovolj časa, da je obiskala tudi nekatere šole, kot npr. osnovno šolo Ivana Roba v Šempetru ter šolski center za blagovni promet v Novi Gorici, z mladino se je srečala tudi v Ilirski Bistrici ter v Slovenskem dijaškem domu Simona Gregorčiča v Gorici. Vsem je med drugim pripovedovala tudi o nastanku njene znamenite pesmi Krava bajka, prisrčne pa so bile tudi njene mladinske pesmi. In še je pesnici preostalo nekaj časa, ki ga je izkoristila za pogovore z novinarji, za obisk nekaterih kulturnih spomenikov, za ogled knjižničnih zanimivosti v Goriški knjižnici Franceta Bevka, za zapise v številne spominske knjige. Napisala je tudi prispevek za glasilo dijakov šolskega centra za blagovni promet. Celotno zadnjo noč pred odhodom ji ni bilo žal počitka ter se je dlje časa držala z vrtojbenimi pevci, ki so ji prišli zapet podoknico v slovo in v skromno oddolžitev za njene številne nepozabne nastope. Z. J.

Velenjsko srečanje nekdanjih mauthausencev

Nekaj tednov je že tega, kar so se v Velenju zbrali nekdanji interniranci v koncentracijskem taborišču Mauthausen. Štirideset let je minilo od tistega 23. avgusta leta 1941, ko so jih odpeljali iz Maribora. Izmed stoosmelnajstih, ki so se vrnili, jih je živih le še kakšnih šestdeset. V Velenju se jih je zbralo šestinpetdeset.

Velenjski mauthausenci (Ivo Rahten, Emil Salmič, Ivo Naglič, Oto Mravljak, Jože Podpečan, Stanko Borovšak in Franc Pistotnik), ki so sestavljali odbor za to srečanje, so se izredno potrudili in s pomočjo velenjskega rudnika ter združenja zveze borcev organizirali snidenje, ki bo vsem udeležencem ostalo v trajnem spominu. Nekdanji interniranci, zdaj že osiveli možje, so si imeli marsikaj povedati, saj so po vrnitvi iz taborišča (v začetku leta 1942) večidel nadaljevali boj zoper okupatorja bodisi kot aktivisti OF ali kot partizani, kar je nekatere med njimi znova popeljalo v koncentracijska taborišča, nekaj pa jih je padlo tudi v partizanih.

Prisluhnil sem posameznim zgodbam iz taborišča in si nekatere med njimi tudi zapisal.

Kaj vedo povedati nekdanji mauthausenci?

Franc Filac je pripovedoval: »Sprva smo hodili delat tri kilometre daleč na tako imenovano »Siedlungsbau«. Tam so nas strahovito priga-

njali pri delu in kapo Sultas je ves čas vihtel palico po naših hrbtih. Nekega dne je vodja komande SS odvrget kos kruha in Miha Fonda ga je pobral. Esesovec je čez čas opazil, da kruha ni več na tleh, zato je zahteval, naj pove, kdor ga je vzel. Ker se ni nihče odzval, je šel od človeka do človeka in morali smo odpirati usta. Pri Fondi je zagledal na zobeh ostanke kruha. Kapu je bilo ukazano, da ga je pred našimi očmi silovito pretepel. Fonda se je zviljal od bolečin. Nato so ga tepli celih štirinajst dni, tako da je ves obnemogel. Vzdržal je samo zato, ker je bil kot kovač v rudniku telesno utrjen. V rudniku je delal že celih štirideset let. Fonda je preživel vojno ter umrl pred osmimi leti.«

Takole je pripovedoval Alojz Sotler: »Pozimi 41/42 so nas, Slovence v velikem številu premestili na novo delovni prostor »Lagerbau«. Tam smo kopali temelje za nov del taborišča. Mraz je pritiskal, saj je bilo kar trideset stopinj pod ničlo, tako da so se nam dlani lepile na držaje lopat. Ljudje so omahovali pri težkem delu. Nekega dne, ko je rahlo snežilo, se je mimo nas opotekel rudar iz Trbovelj, s katerim sta bila v taborišču tudi dva njegova sinova. Nič ni pomagalo, ko smo mu klicali, naj ne gre dalje. Prišel je do črte med dvema stražarjema – in tedaj je počilo. Klecnil je, toda še se je vzdignil. Potem pa se

mu je približal eden izmed stražarjev in ga ustrelil od blizu... Sinova sta prišla iz taborišča. Starejšega so tik pred osvoboditvijo ustrelili kot talca, mlajši, Stanko Borovšek, pa je danes tu med nami.«

Ivan Pfeifer: »Tudi mi smo bili trije v Mauthausnu, midva z bratom in najin oče Franc, ki je delal v trboveljskem rudniku štiriinštirideset let. Zaposliti se je moral že kot štirinajstletni fant.

Bil je slaboten, pa se je leta 1934 upokojil, nakar smo živeli v Savinjski dolini. Oče je lepo pisal in pel. Rad se je spominjal časov, ko je še sodeloval v knapovskih štrajkah. No, Nemci so nas vse tri odgnali v taborišče. Očetu ni bilo treba hoditi na »Siedlungsbau«, saj bi težkega dela ne zmoget, naložili pa so mu čiščenje smeti okoli baraka. Pozimi je taboriščno poveljstvo sklenilo, češ da je treba slabotne, od katerih tako in tako ni kaj prida korist, izločiti. Tako so začeli oslabele jetnike zbirati v sosedni baraki, kamor so spravili tudi najinega očeta. Odzvali so jim suknjiče, hlače, kape, čevlje in nogavice, tako da so ostali samo v spodnjicah. Že tako in tako skromne obroke so jim zmanjšali na polovico. Okna in vrata barake so puščali odprta na stežaj. Kriminalci, ki je bil starešina barake številka 13, je s svojimi pomočniki vred mučil jetnike podnevi in ponoči. Pretepali so jih z gorja-

čami, jih naganjali na prosto, jih gole vodili pod mrzle prhe in podobno. Tako je v nekaj dneh pobralo tudi najinega očeta. Midva, njegova sinova, mu nisva mogla pomagati.«

Janko Kuster: »Dokler sem bil v osrednjem taborišču Mauthausen, sva z Jožetom Polanjkom spala v isti baraki. Bil je sicer starejši od mene, vendar sva se drug na drugega zelo navezala. Skupaj sva hodila tudi na »Siedlungsbau«. Nekega jesenskega dne sva ob cesti pri vratih kmečke hiše zagledala – mojo mater. Hotel se skočiti k njej, a me je stražar neumljeno sunil s puškinim kopitom. Moral sem korakati dalje v vrsti... Polanjko, ta umetniška duša, si je dajal duška tudi s tem, da je na koščke papirja, bodisi na papir od cementnih vreč ali tistega, ki so mu ga tu in tam prinesli jetniki iz tehnične delavnice, risal prizore, postavne in obraze sotrpov. Čeprav je imel včasih čisto premražene prste, je vendarle skiciral in tako protestiral proti grozovitostim taborišča in razčlovečenju, kakršnega smo bili deležni. Spremljali smo njegovo delo in oprezovali, da ga pri tem ne bi zalotil kak esesovec ali kapo. Nekega meglenega poznojesenskega dne je Jožeta zagrabilo, da bi uničil vse, kar je bil narisal. Takrat sem pograbil njegove papirje in zbežal, tako da me ni mogel doseči. Njegove dra-

gocene risbe sem spravil v vrečko in jih skrbno hranil. Kasneje se je pomiril in se spet lotil skiciranja. Jaz sem svojo zbirko njegovih risb odnesel s seboj v Stveyer, kamor so premestili šestdeset Slovencev. Februarja leta 1942 se jih je štirideset vrnilo v osrednje taborišče, sam pa sem ostal tam še do aprila. Takrat so me izpustili in sem Polanjkeve skice pretihotopil na prostost. Ko sva se z Jožetom srečala v Mariboru, mi je povedal, da je tudi njemu uspelo prinesiti vse, kar je še naslikal. Seveda sem mu izročil tudi »svojo« zbirko. Po osvoboditvi je vse svoje skice predal v varstvo mariborskemu Muzeju naro-

dne osvoboditve. Tam so še zdaj.«

Cetudi je šlo »samo« za šestmesečno bivanje v Mauthausnu, se je teh in takih zgodb nabralo še in še. To je bil čas golorokega bojevanja z do zob oboroženimi »nadeludmi«. Neizčrpna snov za vse, ki so to golgotno doživljali, pa tudi za nas, ki smo prisluhnil njihovega pripovedovanju ob letošnjem srečanju. Nekdanji mauthausenci so sklenili, da bodo poslej gojili tesnejše medsebojne vezi, tako trdne, kot so bile vezi, ki so jih pred štiridesetimi leti povezoval v taborišču smrti.

Dušan Spindler

Dokumentarna monografija MAUTHAUSENSKE SKICE je tudi v evropskih razmerjih edinstveno delo. Slikar Jože Polanjko je 1941 s prvo skupino slovenskih zapornikov prišel v nacistično taborišče Mauthausen in tamkaj skrivaj skiciral. Njegove skice so bile leta 1942 pretihotapljene iz taborišča – kajpak za ceno življenja – ko so izpustili skupino jetnikov. Zdaj, desetletja po teh dogodkih, bo založba Obzorja izdala te skice v edinstveni zgodovinsko pomembni monografiji, pospremljene s strokovnimi in drugimi besedili.

Takšne knjige zanesljivo še nismo imeli. Založba jo je pripravila ob štiridesetletnici vstaje in za štiridesetletnico njihovega nastanka oziroma datuma, ko so slikarja in sojetnike poslali v taborišče.

Vabimo vas, da se na knjigo – njena cena bo zelo nizka, 450,00 dinarjev, naročite. Poleg zgodovinske ima ta izdaja tudi široko kulturno in uporabno vrednost in je dragocen prispevek k ohranjanju revolucionarnih tradicij.

Jubilejni vlak bratstva in enotnosti v Srbiji

»Bratje, pri nas se počutite kot doma!«

Ko sta v ponedeljek, dva-najstega oktobra, v zgodnjih jutranjih urah prispela dva vlaka, eden iz Jesenic, drugi iz Maribora, z več kot 1400 potniki, nekdanjimi izgnanci, sorodniki, republiško in občinski delegacijami 30 slovenskih občin na topčidersko železniško postajo, je

ščani pred njihovo novo osnovno šolo postavili tudi doprsne spomenike njihovima junakoma Voji Manojloviću in Slobodanu Miniću. Tu so nekdanjim izgnancem učenci pripravili kulturno-umetniški program celo v slovenskem jeziku, medtem ko je Nada Karatošić med

nance pripravijo res prisrčne programe z nastopi najmlajših. Nihče nam ne more vzeti tega, kar je bilo snovano v najtežjih časih naše revolucije, kajti izgnani in pregnani Slovenci ne bomo nikdar pozabili, da so nas bratje in sestre na srbskih tleh v najtežjih dneh naše zgodovine

kaj nad 6000 ljudi. Teh oktrobrskih slovesnosti se je letos udeležilo več kot 50.000 ljudi, med njimi tudi mnogi nekdanji izgnanci iz Slovenije, in letos je minilo že 40 let od tistega krvavega oktobra. Pred to osrednjo slovesnostjo so v Kraljevu podelili plaketo proti nasilju in vojni – za mir in srečo Kostu Nadju, narodnem heroju, generalu armije.

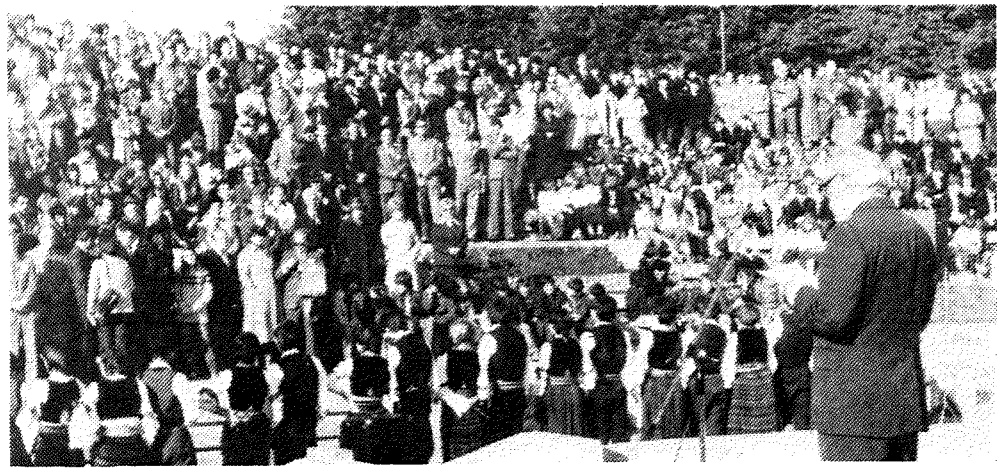
Mogoče še nekoliko bolj tragična usoda je v tistih prav tako oktobrskih dneh leta 1941 doletela Kragujevčane, kjer so Nemci skupaj z drugimi sovražniki, izdajalci v enem samem dnevu, v nekaj urah, bilo je 21. oktobra, postrelili nič manj kot 7000 ljudi, vse od otrok do starcev. Med njimi 300 učencev, skupaj z 18 profesorji in celo 15 otrok, mlajših od 15 let. Ta pokol so Nemci izvršili kot maščevanje nad nedolžnim prebivalstvom zato, ker so partizani ubili 40 njihovih vojakov, 40 so jih ranili in 40 jih je izginilo. Za vsakega ubitega sto ljudi, za ranjene in izginule po 50 ljudi. Danes je na obeležja Šumarica, kot se imenuje kraj na obronkih Kragujevca, kar 30 spominskih obeležij, grobov. Za vsa ta obeležja, prepajena s krvjo, skrbijo učenci tamkajšnjih šol.

Tu so pred leti postavili tudi osrednji muzej – Spominski muzej 21. oktobar, kjer je pred spomenikom leta 1978 prižgal večni ogenj tovariš Tito. Sicer pa spominski park obsega kar 350 hektarjev površin. V osrednjem spomeniku so v posebni dvorani na opekah zapisana tudi vsa imena ustranjenih. Oktober leta 1941 je bil za prebivalce Šumadije resnično krvavi mesec, ko je tekla kri tisočev rodoljubov, nedolžnih ljudi, celo otrok. Naj na tem mestu ponovimo besede, ki jih je v Kragujevcu izrekel Tito, ko je leta 1945 prvič obiskal to herojsko mesto: »Uspomena na te heroje, uspomena na te žrtve živeti če večno, ne samo u srcima Šumadinaca, nego i u srcima svih naroda Jugoslavije i čitavog poštenog čovečanstva«!

Tako smo v teh nekaj stavkih poskušali prikazati tudi herojski boj, velike žrtve

srbskih rodoljubov, ki so množično umirali pod streli okupatorja in domačih izdajalcev, kajti žrtve teh pokolov so bili tudi mnogi Slovenci, ki jih je okupator 1941. leta izgnal z njihovih domačij. Iz krvi žrtev so se rojevali novi borci za svobodo in čete, odredi so prera-

prebivali v Srbiji, smo se lahko prepričali, kako nas še danes sprejemajo odprtega srca. To prijateljstvo pa je bilo skovano v najtežjih dneh naše revolucije, naše zgodovine. Tega, kar so bratje Srbi storili za desetisoče izgnanih Slovencev, ne bomo in ne smemo nikoli pozabiti. In

Predsednik RK SZDL Slovenije Mitja Ribičič govori v Spominskem parku Josipa Broza Tita v Beogradu. Med drugim je dejal: »Vlak bratstva in enotnosti je velika manifestacija bratske ljubezni dveh bratskih narodov«.

utrujenost na obrazih v trenutku minila. Bili so kar nekam nestrpni, a kljub temu so mirno čakali, da jih je šest avtobusov hitro prepeljala v Hišo cvetja.

Na Dedinju so si potniki vlaka najprej z zanimanjem ogledali Muzej 25. maj. Po ogledu muzeja so se vsi udeleženci vlaka, med njimi že mnogi gostitelji, ki so prišli naproti svojim prijateljem že do Beograda, zbrali v amfiteatru, kje je v pozdravnem govoru predsednik SZDL Srbije Žika Radojlović med drugim dejal: »Iskreno smo veseli, da ste med nami, in vedno boste z nami.« Predsednik republiške konference SZDL Slovenije Mitja Ribičič, je v svoji zahvali za dobrodošlico med drugim povedal, da ima to srečanje dveh narodov v našem razvoju tudi velik gospodarski in politični pomen, da je vlak bratstva in enotnosti hkrati tudi vlak manifestacije za sprosteno srečanja starih prijateljev. Nato je slovenska delegacija položila venec h grobnici tovariša Tita.

Vlak je nato popeljal proti Mladenovcu, do Kraljeva in Titovih Užic. Povsod so gostom že na železniških postajah pripravili dobrodošlico: pestra množica delavcev, kmetov, mladine, in že so si sledili objemi, stiski rok, pesem, zaglasila se je harmonika, zaplesali so mladi umetniki, oblečeni v pisane narodne noše. Vsega tega se skorajda ne da opisati, treba je videti, doživeti. Pravo veselje pa je sledilo šele na domovih gostiteljev, kjer so gostoljubni bratje Srbi, njihove družine pripravili »sladko« pa »ljuto«, nikjer seveda ni manjkalo še drugih srbskih specialitet. In marsikje je trajalo veselje kar do zgodnjih jutranjih ur.

Med drugim smo bili v vasi Banja, nedaleč od Arandjelovca, ki je dobila ime »vas herojev« in kjer so me-

drugim v svojem pozdravnem govoru omenila, da v vasi med vojno ni bilo človeka, ki bi izdajal borce za svobodo sovražnikom. Iz te vasi pa je že 1941. leta odšlo v boj za svobodo kar 70 mož in fantov. Le redki so se vrnili. Vas Banja je povezana z vasio Rogoznica v ptujski občini.

Trpljenje vojnih let pa štiri desetletja, od kar je leta 1941 odšel v Srbijo prvi vlak s pregnanci, so povzročila, da premnogih nekdanjih izgnancev, čeprav so preživeli vojno, ni bilo več med njimi. Mnogi pa se tega potovanja zaradi starosti ali bolezni niso mogli udeležiti. Namesto njih so šli na pot njihovi otroci, sicer že tudi odrasli ljudje, pa celo vnuki, kajti ljubezen do bratskih narodov so jim v srca vcepili že njihovi starši. Zato smo prepričani, da bo vlak na progah, med Jesenicami in Titovim Užicem ter med Mariborom in Kraljevim vozil še naprej, izmenoma vsaki dve leti. Še mnogo desetletij, kajti vlak bratstva je izjemna dragocenost, neka logična nujnost, ki je povezana z našo revolucijo.

Četudi bi danes ukinili ta vlak, se bodo ljudje še naprej obiskovali, kovali nova poznanstva. O tem smo se lahko prepričali, ko smo videli, da prijateljstva danes nastajajo že v otroških vrtcih, ki za izg-

sprejeli pod svojo streho, nam dajal hrano pa tudi mnogo ljubezni. Na mah sta tedaj, leta 1941 dve družini postali ena družina.

Letos, ob 40-letnici izgnancev, 40-letnici vstaje naših narodov in 20-letnici vlaka bratstva in enotnosti je poleg tistih, ki so se v Srbijo peljali z vlakom, tja odpotovalo še več kot tisoč ljudi z avtobusi, celo s kolesi. Pet kolesarjev iz Maribora.

To je brez dvoma edinstvena manifestacija ljubezni dveh narodov, ki sta v vojni mnogo pretrpela. In mnogo slovenskih domoljubov je v bratski Srbiji odšlo med borce za svobodo. Kardelj je organiziral v Užicah kar četo, ki se je imenovala Slovenska četa Ivana Cankarja. Vsi so padli na Kadinjači, ko so branili umik vrhovnega štaba s tovarišem Titom na čelu, ki je bil tedaj v že osvobojenih Užicah. Izgnanci iz Slovenije so padli tudi kot talci, tako v Kraljevu, Kragujevcu in drugod. Skupaj so se torej bojevali, krvaveli.

V Kraljevu je bila 14. oktobra v spominskem parku tudi osrednja spominska slovesnost, ki je vsako leto v teh dneh, ko se prebivalci današnjega Kraljeva spominjajo mračni dni, ko je okupator s pomočjo svojih ljudi, izdajalcev, ljoticcev, nedičevcev, četnikov v dneh od 12. do 15. oktobra 1941. leta ustrelil ne-

Ena izmed občinskih delegacij polaga cvetje v vasi Banja v osrčju Šumadije pred spomenika narodnima herojema Voji Manojloviću in Slobodanu Miniću. To je vas o kateri pravijo, da je »vas herojev«

ščali v brigade, divizije, ki so leta 1944, kajti večji del Srbije je bil osvobojen že jeseni 1944, dokončno strle fašistični škorenj.

Verjetno ni samo naključje, da danes prav po nekakšni zaslugi vlaka bratstva in prijateljstva sodeluje iz obeh republik že kar 63 občin tako na področju gospodarstva, kulture, turizma. In te dni so delegacije 30 slovenskih občin skupaj s predstavniki srbskih občin snovali nove oblike medsebojnega sodelovanja.

Ob našem bivanju v bratski Srbiji smo bili ob slovesu, ko se je družina Hrabra Pernata iz Lovrenca na Pohorju poslavljala od svojih gostiteljev v Arandjelovcu. Tu danes živi samo hčerka Rada, ki je leta 1941 spala skupaj s njegovo sestro Dragico v skupni postelji. Ob slovesu mu je izročila lepo preprogo, ki jo je ročno izdelala sama. Hrabro je preprogo potem s ponosom nosil kar prek ramen, ko smo se vračali proti Sloveniji. Takšnih prizorov bi lahko našli še veliko.

Na vlaku smo ob vračanju poiskali tudi Vasjo Lavriča, predsednika mestne konference SZDL Maribor, ki je za TV-15 med drugim povedal tudi tole: »V dneh, ko smo

to bratstvo, skovano v revoluciji, ko je tekla kri v potokih, je danes za vse naše narode še toliko pomembnejše, ko prikrit sovražnik poskuša vnesti v naš sistem nemir ter s tem vplivati na naš socialistični in samoupravni razvoj...«

Mirko Novak, predsednik občine Ormož, ki je bil vodja delegacije, pa je med drugim povedal: »Kot prejšnja leta me je tudi letos pretreslo, ko sem na vsaki postaji, kjer se je naš vlak ustavil, videl, koliko ljudi nas je pričakalo. V Vrnjački Banji jih je bilo kar več kot 3000. V mestu je bil takoj nato velik miting. In ljudje so se objemali od sreče, mladi so plesali, godbe igrale. Program v Vrnjački banji je bil bogat, kajti gostitelji so nam želeli med bivanjem pri njih pokazati čimveč, kar so zgradili, dosegli.

Opisali smo delček preteklosti, krvave zgodovine in velikega davka, ki so ga dali ljudje v Šumadiji in tudi drugod po naši domovini, hkrati zapisali, da je vsako leto vse več delovnih organizacij, ki sodelujejo med seboj, da o veliki ljubezni, prijateljstvu, ki bo trajalo iz roda v rod, že niti ne izgubljamobesed.

Franjo Hovnik

Kjerkoli v bratski Srbiji se je ustavil vlak, so nekdanje izgnance iz Slovenije nadvse prisrčno sprejeli, s pesmijo, nastopi folklorne

Pred vhomom v osnovno šolo v vasi Trešnjevica, v osrčju Šumadije, je spominska plošča, na kateri je besedilo prve partizanske zaprisege, ki so jo dali borci 1. šumadijskega partizanskega odreda:

JA, SIN SRPSKOG NARODA ZAKLINJEM SE SVOJOM ČASČU, DA U PRVI ŠUMADIJSKI ODRED STUPAM SA ČVRSTOM ODLUKOM, DA SE BORIM PROTIV FAŠISTIČKOG OKUPATORA I DOMAČIH IZDAJNIKA. OBAVEZUJEM SE, DA ČU IZVRŠEVATI NAREDŽENJA SVOJIH PREDPOSTAVLJENIH BEZ UGOVORA, DA ČU ČUVATI DISCIPLINU ODREDA I DA ČU SNOSITI SVE POSLEDICE KRŠENJA DISCIPLINE I NEIZVRŠAVANJA DUŽNOSTI BORACA ZA NARODNA PRAVA I SLOBODU.

Besedilo je zapisal Rodoljub Čolaković. Borci pa so dali zaprisego 16. julija 1941. leta. To je bila prva prisega borcev za svobodo v naši okupirani domovini. Pod besedilo so zapisana tudi imena 34 domačinov, ki so dali svoja življenja za svobodo.

Domačina Milana Ilića-Čiča, sovražnik ni mogel ujeti, zato se je znesel nad njegovo domačijo. Topovi so že avgusta 1941 uničili in zažgali njegovo domačijo. Po vojni njegove domačije niso obnovili, ampak so postavili spominsko obeležje. Čiča je pozneje padel kot komandant 5. bataljona 1. proletarske brigade, ki je bila formirana v vasi Rudo in v katere sestav so prišli najboljši borci. Sicer pa je bila v njegovi hiši 28. junija 1941. leta konferenca članov okrožnega komiteja KP. Na tej konferenci je bil sprejet tudi sklep o formiranju Prvega šumadijskega partizanskega odreda.

Bitka na Čreti

Mesec oktober 1941 pomeni vrh partizanskih uspehov v prvem letu narodnoosvobodilnega gibanja na Štajerskem. V zgodnji jeseni je v tej pokrajini delovalo pet partizanskih enot, Pohorska, Revirska, Savinjska, Celjska in Brežiška četa. Okupator je najprej razbil Celjsko, nato pa še Brežiško četo, druge tri pa so se okrog 6. oktobra združile v močno partizansko enoto, iz katere je bil kmalu nato ustanovljen 1. štajerski bataljon.

Cete so združili zaradi predvidenega napada na Šoštanj, ki je bil izvršen v noči od 7. na 8. oktober. Po zavzetju Šoštanja so se vse tri čete skupaj podale na Dobrovlje, kamor je tiste dni prišel iz Ljubljane tudi Franc Rozman-Stane. Njega je glavno poveljstvo postavilo za komandanta vseh partizanskih enot na Štajerskem. Ko je bil takoj po Stanetovem prihodu ustanovljen 1. štajerski bataljon iz borcev Revirske, Pohorske in Savinjske čete, je postal komandant bataljona. Stane je še isti dan sestavil bataljonski štab ter postavil nove komandirje in politične komisarje čet.

Ker bataljon ni imel nikakršne povezave s kraji Gornje Savinjske doline, je Stane poslal političnega komisarja bataljona, španskega borca Boža Mravljaka-Podžupana in Rada Zakojnskega-Cankarja na politično delo v to dolino. Ta dva sta kmalu navezala stike z več prebivalci iz Mozirja in Nazarja. Pri Miklavčevih v Mozirju je bil sestanek simpatizerjev OF iz Mozirja in Gornjega Grada. Ze pred tem je bil v tej hiši ustanovljen OF odbor za Mozirje.

Zvečer tistega dne sta se Podžupan in Cankar srečala v neki gostilni s kulturbundovcem Hansom Gruberjem iz Šoštanja. Podžupan ga je hotel ustreliti, vendar ga je gostilni-

čarka pregovorila, da tega ni storil. Ko sta nato prenočevala na nekem seniku v vasi Preseka, so ju presenetili Nemci, da sta zadnji trenutek komaj ušla. Nemška policija je tisto noč izvajala veliko racijo v Mozirju in okoliških vaseh. Vedeli so, da spada Mravljak med vodilne organizatorje upora, zato so ga hoteli dobiti.

Iz senika sta se Mravljak in Cankar rešila vsak zase in se po tistem nista več srečala. Cankar se je drugi dan vrnil v bataljon. Tu je v svojem poročilu komandantu Stanetu omenil, da je v hiši izseljenega čevljarja Pavlina v Mozirju večja zaloga izgotovljenih čevljev in usnja.

V prihodnji noči na 23. oktober je zapadlo kakih 20 centimetrov snega. Šotori v partizanskem taborišču so se podrli na speče borce. Sneg je vzpodbudil Staneta, da je še isti dan poslal v Mozirje po čevlje vod borcev, ki jih je vodil Cankar. V hiši izgnanega Pavlina je že stanoval neki Besarabec, eden tistih, ki so jih Nemci naseljevali na Štajerskem. V hiši je bilo 110 parov čevljev, namenjenih za nemške vojake, in več bal usnja. Borci so napolnili nahrbtnike s čevlji, vrh njih si naložili še bale z usnjem in se napotili nazaj na Dobrovlje. Tako je bil bataljon za nekaj časa preskrbljen z obutvijo.

Hkrati kot v Mozirje je Stane poslal komandirja Toleda z manjšo skupino borcev v Prebold, kjer so poiskali zagrezenega hitlerjanca Jerneja Povha, uradnika v tamkajšnji tekstilni tovarni. Ta se je takoj ob prihodu Nemcev prekrstil v Bartolomeusa Poucha ter se kmalu širokoustil, kako bo obračunal s partizani. Toledov obisk je imel za posledico, da se je že naslednji dan izgubil iz Prebolda.

Dne 25. oktobra je odšla sku-

pina okrog 30 mož v Savinjsko dolino v graščino Stravšnek pri Gomilskem. Obveščevalci, ki so razmere in ljudi v graščini dobro poznali, so poročali, da se je lastnik graščine Ivan Čmak popolnoma predal okupatorju. Izdajal jim je zavedne Slovence, da so jih Nemci izgnali z domačij, njihovo zemljo in drugo premoženje pa zaplenili. Tudi Čmakov vrtnar Johan Bobek je bil zagrižen hitlerjanec, oficir vermanskega in zelo nevarnega Slovence. Ob večerih je hodil pod okna prisluškovat, o čem se znotraj pogovarjajo. Čmaka, njegovo ženo, ki je bila Nemka, vrtnarja so partizani vzeli s seboj za talce, Nemcem pa pustili sporočilo, da so pripravljeni vrniti oba Čmaka, če bodo izpustili iz zaporov Leona Novaka in Jožeta Hermanka.

Partizani so pred odhodom zažgali žago in skladovnico desk, kar je vse gorelo kot bakle. Zažgali so mu tudi osebni avtomobil, s katerim se je malo prej pripeljal iz Celja. V graščini so zaplenili precej hrane, poleg tega so zaklali šest prašičev in vse odnesli s seboj, prav tako tudi tri konje, na katere so naložili del plena.

Partizani so zapustili Stravšnek okrog druge ure po polnoči. Visoki plameni gorečega lesa so razsvetljevali okolico, ko so začele tuliti gasilske sirene in sirene avtomobilov, ki so se bližali graščini.

Komaj se je dodobra zdanilo, so že rinili močni oddelki policije in orožništva za partizani na Dobrovlje. Ko je dobil štab bataljona poročilo o tem, je razvrstil borce na položaj pri cerkvi sv. Katarine, da bi sprejel boj s prodirajočimi Nemci.

Borci so več kot pol ure čepeli, nekateri tudi ležali v snegu, ko so se iz gozda usuli prvi Nemci na nasprotnem koncu

planote. Ko so že prišli dovolj blizu, sta partizanska mitraljezca vžgala po njih. Presenečeni Nemci so se vrgli v sneg in po snegu rinili naprej kot krti. Zadnje dni je znova padal sneg in ga je bilo že precej nad kolena. Nemci so silovito žgali proti partizanskim položajem, tako da pogosto ni bilo razločiti posameznih strelcev. Z mitraljezi in brzostrelkami so ciljali iz snega, zadeli pa nikogar.

Bitka je trajala že kake tri ure. Šele z nastopom noči je pojenjalo streljanje na obeh straneh. Nemci so se povlekli v dolinico na koncu planote. Ko so to videli partizani, so se dvignili in se napotili v taborišče.

Taborišče je bilo streljaj od cerkve, na treh malih ravnicah vrh hriba. Pod njim na drugi strani je bila strma skalna stena. Komandir Golob, ki je nadomestil komandanta Staneta, je zapovedal borcem, da morajo pospraviti taborišče, česar ne morejo odnesti s seboj, naj dobro skrijejo, sledi pa zabrišejo. Tako je četa, ki je šla zadaj, hodila po gazi ritensko kak kilometer daleč. Bataljon se je še isto noč podal iz Dobrovlj, se prebil skozi obkoljevalni obroč spodaj v podnožju gorovja in se napotil proti Grižam. Tam ga je čakal komandant Stane z obvestilom, da gredo že drugi dan naprej na Kozjanski selo.

»Iz Posavja selijo Nemci naše ljudi!« je povedal Stane. In tako se je prihodnji dan začel tako imenovani »brežiški pohod« 1. štajerskega bataljona.

V času, ko je bataljon zapuščal Dobrovlje, so Nemci ujeli kurirja Avgusta Lukanca, ki ga je Stane poslal na Dobrovlje z naročilom, da pripelje bataljon v Griže. Nemci so Lukanca strašno mučili, hoteli, da jim pove, kje so partizani. Ničesar ni izdal. Med mučenjem je izdihnil. Umril je kot junak.

Rado Zakonjšek

Pred puškinimi cevmi

Med številnimi simpatizerji in aktivisti Osvobodilne Fronte in narodnoosvobodilnega gibanja v Loški dolini je bila tudi Marija Plos iz Starega trga. Takole se spominja tistih hudih in krvavih dni.

»Z mozem sva se za OF opredelila že na samem začetku. V osvobodilno gibanje naju je vključil narodni heroj Slavko Kovač-Smeli. Moj mož je bil terencec in predsednik odbora OF v Starem trgu, udeležil pa se je tudi prvega zasedanja v Kočevju. Kot terenca in člana OF sva delala od začetka do konca vojne. Nisem se ustrašila, čeprav sem trikrat gledala v puškinne cevi. Pri najinem delu sta veliko pomagala tudi sinova, osemletni Jože in šestletni Franci.

Prva partizanska puška je v naši dolini počila 19. oktobra 1941 ob napadu na Lož. Partizani pa so se zbirali v Smrekovcih, kjer so težko preživeli hudo in mrzlo zimo 1941/1942. Najhuje pa je bilo med loško ofenzivo. Takrat so nosilci tisočletne fašistične kulture divjali po naših krajih. Več kot osemdeset tisoč Italijanov je teden dni sejalo grozo in smrt. Na Ulaki, v Danah, pri Podgori, na Križni gori, v Duli, v Viševku in drugje so ustrelili več kot 150 talcev, v koncentracijsko taborišče na Rabu pa so odgnali več kot 300 domačinov. Italijani so izropali in do tal požgali Lož, Babno polje, Babno polico in Vrhniko.

Spomnim se tudi srečanja s hrvaškimi partizani. Sosea Trudnova mi je povedala, da ležijo v Kamnem hribu ubiti partizani. Skrbelo me je, če med njimi ni mogoče kdo samo ranjen. Stopila sem h karabinerjem po dovolilnico, da bi šla z mozem po seno. Na voz sva naložila tudi nekaj hrane in vode. V Kamnem hribu sva kmalu naletela na partizane. Dva borca sta nama prišla naproti, vendar nista nič govorila. Šele ko sva jim razdelila

hrano, so povedali, so so s Hrvaške. Že pet dni niso nič jedli. Hrvaški partizani, bilo jih je petindvajset, so mislili, da so obkoljeni. Povedala sem jim, kakšen je položaj v dolini, mož pa jih je napotil proti hrvaški meji. Kmalu sem dobila sporočilo, da so se varno vrnili na Hrvaško.

Ob napadu Italijanov in belogardistov na tako imenovani civilni tabor pod Snežnikom so sovražniki našli v kovčku Zofke Strletove, ki je bila tudi tam, sliko njene mame Marije. Belogardisti so jo aretirali in mučili v svojem bunkerju v Pudobu. Nato so jo vso pretepeno pripeljali v starotško gimnazijo, kjer je bil zapor. Z njo je bilo zaprtih še več drugih žensk. Ker Marija Strle-Ravšelnova mama ni mogla dobiti pomoči od doma, sem ji nosila hrano in termofo, da se je malo ogrela. Belogardističnega poveljnika Kvaternika sem nekako pregovorila, da je niso ustrelili, ampak prepeljali v zapor v Logatec. Tam je bila zaprta do kapitulacije Italije. Zato ker sem pomagala Mariji Strle, sem morala trikrat na zaslisanja h karabinerjem.

Po prihodu Nemcev so se partizani umaknili v zasilno bivališče v Kamnem hribu. Skozi nemške patrulje sem jim dostavila voz hrane. To sem naredila tako, da sem na vreče s hrano nametala hlevski gnoj ter voz pripeljala na kraj, kjer so me čakali partizani. Takrat so bili pogosti vdori sovražnika. Ob enem takšnih vdorov so domobranci iskali mojega moža. Mira Komel ga je skrila v svinjak. Domobranci so pretaknili ves Stari trg, na vso srečo pa svinjaka, v katerem je bil moj mož, niso niti odprli.

Sovražnik je mislil, da bo z množičnim nasiljem in ropanjem ustrašoval prebivalstvo. Vendar pa se je zmotil. Vsak njegov zločin je še okrepil odločenost prebivalstva, da se bo bojevalo do končne zmage.

3

Tone Kebe Notranjski padli in umrli prvoborci

Medsebojno pobijanje Slovencev je Ludvika zelo prizadelo. Bil pa je tudi potlej dovolj prizanesljiv zlasti do zapeljancev in do dvocev, ki so podpirali ali simpatizirali z novo nastalimi vaškimi stražami. Politično delo je moralo ubrati še doslednejše prijeme pri razkrinkovanju organizatorjev okupatorjevih zaveznikov. Dokazati je bilo treba sramotno vlogo, ki so jo predstavniki starega reda nadeli preprostim ljudem z gesli, da je vera v nevarnosti in jih strašili z ruskim komunizmom, odvzemanjem zemlje in podobnim. Vsebolj se je postavljala zahteva za ali proti. Potrebno je bilo razkrinkovati sredince, ki so

čakali na angleško pomoč. Partizanstvo pa si je čedalje bolj pridobivalo zaveznitvo zunaj meja in oporo v svojih silah, ki so se še bolj jeklenile v spopadu z domačo reakcijo. Ludvik je zato moral nenehno pojasnjevati nesmiselnost medsebojnih spopadov in neizogibnost propada vseh izdajalcev.

Ludvik pa je hodil tudi po primorskih vaseh in tam je dobil vso moralno oporo, ki mu je dajala moč tudi takrat, ko je bila bela garda na višku.

Ob kapitulaciji Italije so kontrarevolucionarji izgubili svoje italijanske gospodarje, vendar njihove vojaške enote na območju Notranjske niso klonile. Nasprotno, devetega in desetega septembra 1943 so se celo gospodovali po Cerknici in pritiskali na civilno oblast, da bi v trgu organizirali nekakšno obrambno stražo brez partizanov. Z motivacijo, da bi se ohranil red, so se zlasti cerkniški pripadniki in zavezniki belogardizma, ki še niso oblekli okupatorskih cap, pripravljali na organizacijo svoje obrambne straže. Dotedaj v Cerknici ni uspelo organizirati oborožene bele garde in ob kapitulaciji so šarili po Cerknici begunjski »brambovci«, ki so imeli v svojih vrstah nekaj cerkniških fantov.

Na pogovorih v Cerknici so se 9. septembra 1943 dopoldne pogovarjali, kako bi ohranili red in da bi Nemcem izkazali lojalnost. Občane, ki pa ne bi ubogali sprejetih odlokov, bi morali strogo kaznovati. Na pogovoru so bili tudi župan Leopold Turšič, oba zdravnika, sodnik in še kdo. Mirko Javornik, Tone Ponikvar, Boris Femc, Vinko Skubic, Alojz Arhar in še kakšen iz vrst belogardističnih pristašev so vztrajali, da se osnuje trška straža, ki bi jo vodil Rado Petrovič. To bi bila nova postojanka bele garde. Nekateri, zlasti Turšič in dr. Smerdu, so temu odloku in ustanovitvi straže nasprotovali. Ljudje se za red niso zmenili in odnašali so iz opuščene italijanskega taborišča vse, še zlasti orožje.

Istega dne pozno popolne so v Cerknico prišli partizani s Križne gore. Bilo jih je samo šest in vodil jih je Ludvik Lovko. Ustavili so se med Cinglovo in Samčevo hišo in prepevali. Priključili so se jim domači terenci, Jože Mele, Tone Klančar st., Miro Majer, Vine Turk, Tone Šparemblek in drugi. Potlej so šli proti mostu in se tam srečali z vodilnim slovenskim organizatorjem bele garde Mirkom Javornikom, ki je prišel nekaj dni prej na »obisk« v rojstno Cerknico. Okrog mosta se je potepalo še nekaj belogardistov, ki so hitro pobrali šila in kopita in zbežali na »plac« k svoji večji skupini. Nekateri se terenci pri mostu obrcali in jim vzeli puške. Ko so borci zagledali zloglasnega protikomunista in agitatorja Javornika, ga je menda Matija Telč hotel podreti s rafalom. Ludvik je to preprečil, češ da se je potrebno z njim pogovoriti in ga zaslisiati. Med tem časom pa je pobegnil k svojim in nato v Begunje. Čez dva ali tri dni je edini ušel partizanski obkolitvi na Rakeku in v Ljubljano po pomoč in navodila, a se ni več vrnil.

Partizani so za bežečimi belogardisti po »veliki gasi« spuščali strele, pozneje pa je prišlo do pogovorov z njimi, ko so na pogajanja, ki jih je zahteval Ludvik Lovko, poslali kaplana Janeza Kalana. Ta ni bil tako kompromitiran kot Femc, zato sta šla z njim na pogovor Ludvik in Tone Klančar st. Kalan ju je seznanil s sklepi in zahtevami dopoldanskega sestanka, ki v nobeni točki za partizane niso bili sprejemljivi. Ludvik je ovrnil vse zahteve, še zlasti, da bi v trški straži sodelovali kompromitirani belogardisti.

Strinjal se je le z eno točko, da je treba zaščititi narodno premoženje. V pogajanjih so se razhajali, in ker niso bili pripravljeni položiti orožja, jim je Ludvik zagrozil, da bodo pokončani s silo, kajti brigade se bodo kmalu pojavile na Blokah. Potlej so partizani odšli.

Večja skupina belogardistov je tisti večer v Cerknici še pozno v noč popivala in ob nenadnem prihodu manjše nemške skupine v Cerknico do skladišč, od koder so odpeljali nekaj vojaškega materiala, so se begunjski belogardisti razbežali v svojo postojanko.

Partizani pa so se spet vrnili v istem sestavu. Zvedeli so, da so v kaplanijo znosili precej orožja in streliva in da mislijo ustanoviti postojanko bele garde pod vodstvom Rada Petroviča. Takoj so napravili načrt, da obkolijo kaplanijo in z nje prežene cerkniške organizatorje sovražne vojaške enote. Ker so bila vrata zaklenjena, so prišli v prvo nadstropje poslopja po lestvi in v njem zasačili nekatere »brambovce« v spanju. Prebujeni so preplašeni gledali, kako jim partizani pred očmi odnašajo nabrani plen in ga nalagajo na voz. Ludvik in Jože Mele sta po lestvi spravljala vojaški material do poslednjega patroa. Vinka Skubica, Jožeta Lovka in Alojza Arharja sta pustila zaenkrat pri miru, čeprav bi jih bilo treba aretirati. Tudi v tem primeru je Ludvik ravnal humano in prizanesljivo.

V kaplaniji je bilo za zaklenjenimi vrati ene izmed sob še nekaj belogardističnih »brambovcev« in nekaj jih je prespalo pri Klobčarjevih in še kje. Ob prvem svitu so se podali za onimi s kaplenom Femcem na čelu, ki so se v begunjsko belogardistično postojanko zatekli še popoldne prejšnjega dne. Tam so skupaj s svojimi »varuhi« 14. septembra 1943 doživeli usodo Alcazarja, ko so jih uničile sile Gradnikove brigade. Blizu dvesto mož je bilo tedaj zajetih.

Potlej se je začelo zasliševanje in odbiranje kolovodij, ki so morali pred ljudsko sodišče v Kočevje. Ludvik je imel takrat kot vodilni aktivist glavno besedo in s sovražniki je ravnal zelo človeško. Nekateri cerkniške premagance je kdo izpustil, češ da se bodo zagovarjali pred sodiščem in tam dokazovali svojo krivdo. Toda ogorčenje ljudi je bilo preve-

Orožje v vinskem sodu

Pomlad, ki je 1941. leta prihajala v deželo, ni jugoslovanskim narodom prinašala nič dobrega, saj jih je v tej pomladi zadela fašistična okupacija. Fašisti so prebivalcem Posavja in Obsotelja namenili nadvse tragično usodo. Temeljni nacistični razlog za izgon okrog 37000 Slovencev iz Posavja in Obsotelja je bil dobiti prostor za naselitev nekaj 10000 Nemcev, ki naj bi sestavljali tako imenovani »nemški branik« v jugovzhodnem kotu nemškega rajha.

Ravno v dneh splošnega preseljevanja prebivalcev iz Posavja je bila ustanovljena Breziška četa.

Junija 1941 je v Posavje prišel Slavko Šlander, ki se je udeležil ilegalne partijske konference, ki je bila v začetku junija v Ljubljani. Sklepe te konference je Šlander prenesel komunistom v Posavje. Istega meseca je prišlo do konference posavskih komunistov na levi savski obali med Rajhenburgom in vasjo Rožno, na kraju, ki se imenuje Penk. Po tej konferenci so začeli z delom. Zbirali so orožje, strelivo, vojaško obleko in opremo. Brežičani in fantje iz okoliških vasi so se sestajali pri Milavcu v železniški čuvajnici v Brezini. Brežičani so našli puške in strelivo v Krki, tja ga je ob razpadu odrgla umikajoča se jugoslovanska vojska. Orožje so hranili pri Kovačičevih v Krški vasi na kozolcu pod senom in v bunkerju ob Krki. To skrito orožje in municijo so Kveder, Milan Kovačič in Emanuel Kolar iz Krške vasi zložili v vinski sod in ga v soboto, 11. oktobra, z vozom peljali v Brežice. Uvrstili so se v kolono vinskih tovarnikov in tako srečno prišli mimo straže na brežiškem mostu. Sod so spravili v klet pri Miklavčevih. Zadnje dni avgusta je v Posavje prišel španski borec Rudi Janhuba-Vlado, ki se je največ zadrževal pri železničarju Francu Milavcu. »Dobil

je nalogo, da v brežiškem okraju organizira proti okupatorju oborožen odpor. Zato je Vlado prosil PK KPS, naj pošlje Kvedra za vojaškega organizatorja takoj v brežiško okrožje.

Ko je bila razglašena selitev, so komunisti v Posavju med prebivalstvom poskušali zaneti upor, da bi preprečili preseljevanje. Ponoči so po vaseh trosili letake, s katerimi so opozarjali prebivalce na trpljenje, ki jih čaka v Nemčiji.

Dne 28. oktobra zvečer je k Miklavčevim prišel Dušan Kveder. Tu so se zbrali borci in tako je bila ustanovljena Breziška četa. Nekaj dni se je četa zadrževala na Zidančevem hramu na Špičaku, nato se je preselila v hram Maksa Novaka iz Artič. V pozni jeseni je četa dan za dnem izvajala drzne akcije. Dne 4. novembra je bil izveden napad na železniško progo pri Blanci. Dne 11. novembra so z zvijačno akcijo rešili jetnike iz sevnjskih zaporov. Dne 17. novembra so napadli Bibičevo trgovino v Dečnih selah, kjer so zaplenili precej hrane in blaga ter aretirali nemškega komisarja Sušlja in pomočnika. Dne 18. novembra so zažgali veliko okupatorjevo skladišče hrane na posestvu bivšega poslanca Ivana Ureka v Globokem. Dne 20. novembra so likvidirali nemškega župana Sušo, ki je bil zagrižen hitlerjanec. Dan po Suševi likvidaciji se je četa umaknila v Pavlovo vas na zapuščeno Šulčovo gospodarsko poslopje, vendar tu niso dolgo ostali. Pri Bračunu v Lokvah so se združili z rajhenburško skupino. Četa je bila tako zbrana na enem mestu, razen dveh borcev, in sicer Srečka Cerjaka, ki je vzdrževal zvezo s PK KPS za severno Slovenijo, in Marjana Tominca, ki je vzdrževal zvezo z Zagrebom. Četo so sestavljali: Marjan in Srečko Cerjak iz Šentlenarta, Ivan, Albin in Marjan Milavec iz Bre-

žic, Srečko Smrekar iz Čateža, Milan Kovačič iz Krške vasi, Marko in Ciril Gerjevič iz Rigonc, Jože Šavrič iz Dobove, Marjan Tominc iz Globokega, Joško in Drago Hlebec, Roman Kornher, Jože Sinkovič, Jože Vezovišek in Mirko Žener iz Rajhenburga, Jože Omerzu iz Senovega ter Dušan Kveder in Rudi Janhuba.

Po nekaj dneh jih je Jože Kunej iz Železnega odpeljal v svoj hram v Gorjane pri Pod-sredi. Že čez tri dni so borci na Kunejevem hramu opazili iz bližnje Novakove hiše. Lastnik hiše je poslal svojo hčerko k »blokfirerju« Moškonu s sporočilom, da so na Kunejevem hramu sumljivi moški. Novakovo so nato poslali s pismenim sporočilom na občino v Podsredo. Župan tega sporočila ni vzel resno, njegov tajnik Jerceļ pa je takoj javil žandarmeriji v Kozje.

Popoldne 29. novembra se je policija neopazno približala hramu in zajela 15 borcev. V polurnem boju je bila četa uničena. Padli so štirje borci – Ivan Milavec, Drago Hlebec, Marjan Cerjak in Milan Kovačič, ujetih pa je bilo 11 borcev. Rešili so se le Kveder, Junhuba in Žener, ki so bili takrat, ko je policija obkolila hram, pri Kuneju v Železnem. Policija je ujete, ranjene in mrtve borce odpeljala v Kozje. V zaporu v Kozjem so bili do 3. decembra, nato pa so jih odpeljali v Maribor. Tu so devet borcev 27. decembra 1941 ustrelili. Cirila Gerjeviča so ustrelili 25. marca 1942. Marko Gerjevič pa je z dobro izmišljenim izgovorom ušel skoraj neizbežni smrti, odšel na Hrvaško, leta 1944 pa padel kot borec Kozjanskega bataljona. Delo Brežiške čete pomeni skromen, vendar junaki poizkus, dvigniti prebivalstvo tega kraja v upor in preprečiti izgon Slovencev.

Vlasta Dejak

Naši znaki

Jesenice 1947

Pri nastanku današnjih vrstic sta pomagala Tone Konoblej, kustos Tehniškega muzeja Železarnice Jesenice, in upokojenec z Jesenic Josip Rotar. Danes in prihodnjič vam bodo namreč predstavili dva znaka za prostovoljno in udarniško delo na Jesenicah. Skoraj vsi podatki so povzeti po časopisu Jeseniški kovinar. Izhajati je začel leta 1948 in v njem je mogoče najti dokaj dobro sliko življenja v jeseniškem okraju v tistih letih in seveda tudi prostovoljnega dela.

Na dan zmage – 1. maja 1948 – je zveza borcev skupaj z drugimi množičnimi organizacijami pripravila veliko akcijo prostovoljnega dela. Na Hrušici se je zbralo več kot 2000 prostovoljcev, ki so pripravljali pesek za zidanje dijaškega doma in za jeseniški vodovod. Po delih je bila slovesna prireditev v kulturnoprosvetnem domu na Hrušici. Prehodno zastavo so dobili kot najbolj prizadevni frontovci s tarena Podmežaklja. Na slovesnosti so bile razdeljene tudi značke za najbolj prizadevne prostovoljne delavce leta 1947. Iz pisanja v Jeseniškem kovinarju se da sklepati, da značk prej ni bilo, in zato je prišlo do tega zapoznelega podeljevanja. Tako so posamezniki dobili 5 zlatih (v eni izmed kasnejših številčk Jeseniškega kovinarja je bilo omenjeno, da je bilo vseh zlatih značk za leto 1947 šest), 18 srebrnih in 81 bronastih značk. Zlate značke so dobile Francka Bohinc (371 delovnih ur), Lucija Butinar (219), Lojzka Čelesnik (183), Lojzka Lasnik (213) in

Uršula Bepalec (150). Nerazumljivo je, da ni bilo med njimi nobenega moškega. Časopis ni poročal o imenih drugih nagajencev. Dodano je bilo, da so posamezniki s terena Podmežaklja dobili 6 srebrnih in 31 bronastih značk, s terena Sava 4 srebrne in 27 bronastih ter s terena Plavž 8 srebrnih in 18 bronastih. Svojim članom je še posebej podelila 10 značk Zveza borcev. Pres smo jo omenili kot organizatorico akcije na dan zmage, lahko pa dodamo, da je bil ustanovni občni zbor ZB NOV za mesto Jesenice 8. I. 1948. Zbralo se je okrog 250 bor-

Znak za zasluge pri obnovi Jesenic leta 1947

cev in aktivistov. Sklenili so, da bodo ustanovili svojo delovno brigado, ki bo z udarniškim delom pomagala pri zidavi novih hiš in kjer bo treba. Dela na Jesenicah leta 1947 je težko opisati. Napis na znaku pove, da je bil podeljen za zasluge pri obnovi Jesenic. Mihael Rutar, ki

zdaj živi v Tolminu, se spominja, da so bile značke podeljene za udarniško delo zunaj delovnega mesta, in to na območju Jesenic. Frontovci so odstranjevali ruševine in druge posledice vojne ter tako obnavljali mesto, kot je bilo zapisano na znakih. Prostovoljni delavci z več kot 50 delovnimi urami so dobili bronaste značke, z več kot 100 urami srebrne in z več kot 150 urami zlate. Prav gotovo pa so podeljevanje spremljale že običajne pomanjkljivosti s preštevanjem ur, s pregledanimi urami in podobno. Glede na razmeroma majhno število podeljenih znakov, število v pregledu zajetih ur ni moglo biti zelo veliko, po drugi strani pa skoraj gotovo ni zajelo tudi večine Jeseničanov in okoličanov. Ob objavljenih imenih odlikovancev z zlatimi znaki je bilo namreč zapisano tole: »Kljub zgoraj omenjenim svetlim primerom pa stoji še vedno precejšnje število Jeseničanov ob strani in nekako z zasmehom opazuje delovne napore našega ljudstva. Seveda bodo ti lenuhi ob koncu petletke hoteli biti prvi pri obiranju sadov. Toda tam moramo še danes povedati, da so se pošteno urezali. Naše ljudstvo namreč ne vodi samo evidence o najzaslužnejših, ampak tudi evidence in kontrolo nad postopki in zavirači Titove petletke.«

Značka za obnovo Jesenic je lepa in zgovorna z lipovim listjem, slovenskim grbom, mladincem z zastavo in Jesenicami, le nekoliko je premajhna.

Janez J. Švajncer

liko in Ludvik je moral pred težo pritiskov ljudi dati pod stražo nekaj izpuščenih in jih spraviti spet za jetniške zidove. Ob prevozu na kočevski proces je nekaterim še celo razrhljal jeklene vezi. (O vsem tem je pozneje pisal pobegli kaplan Boris Femc v Slovenskem domu, vendar s pripombo, da to ni bilo delo njegovega srca.)

Potlej je moral Ludvik poslušati očitke še v svojih vrstah, da je delal v rokavih in da je bil preveč popustljiv. Pri tem so kazali na metode okupatorja in domačih izdajalcev, ki ne priznajo in uporabljajo nečloveške oblike mučenja.

Ludvik se je najbrž preveč zavedal svoje odgovornosti do nadrejenih in obstoječih predpisov o ravnanju z ujetniki in delovanju partizanskega sodstva. Pa tudi po srcu je bil nagnjen k blažjim oblikam obračunavanja s sovražniki.

Delo v okrožni gospodarski komisiji

Ludvik Lovko-Bobnar se je že prej izkazal pri delu gospodarske narave. Še pod italijansko okupacijo je zbiral denarna sredstva za potrebe NOG in jih oddajal okrožni gospodarski komisiji, katere vodja in član je bil. Andrej Janežič, član gospodarske komisije, je ohranil del dnevnika o vpisih, denarnih zneskih in porabe denarja za vsemogoče izdatke. Že iz tega majhnega dokumenta razberemo, kako široko so bile zastavljene naloge.

Ludvik je nabavljal material v velikih količinah iz Trsta, iz Ljubljane, iz Postojne, celo v vagonih pošiljkah. Ohranjeni dokumenti potrjujejo, da je bila gospodarska komisija v tem delu Notranjske najbolj aktivna in večkrat pohvaljena.

Med vsemi nabavljenimi predmeti so bili v prvi vrsti pripomočki za tiskarne in tehnike. Zbranega je bilo ogromno živeža za potrebe vojske. Iz angleških padal so izdelovali srajce in drugo perilo za bolnišnice in partizanske potrebe.

Ludvik si je mnogo prizadeval za obnovo požganih vasi in za postavljanje partizanskih objektov. Potoval je iz kraja v kraj in si poiškal veliko sodelavcev. Utrdil si je čvrsto

intendantsko mrežo na terenu in v vojski.

Ob vsem prizadevanju na gospodarskem področju pa nikoli ni zanemaril političnega delovanja. Zato je bil izvoljen v plenum OF Slovenije in je bil kot delegat navzoč tudi na Kočevskem zboru odposlancev slovenskega naroda v oktobru 1943. Mnogi ljudje se ga spominjajo, s kakšnim navdušenjem je govoril v nedeljo, 12. septembra 1943, v osvobodjeni Cerknici, spominjajo se ga po toplih in prepričljivih besedah. Z zanosom je govoril o veličinah narodnoosvobodilnega boja, o sovražnikih domovine, o boju, ki se ni končal in o mobilizaciji vseh ljudi za dokončno osvoboditev. Sovražnike v Begunjah je pozival k predaji, sicer jih bodo partizanske enote prisilile na kolena. Ljudi je pozival k složnosti.

Usodni velikonočni ponedeljek

Belogardistični vohuni so bili Ludviku vedno na sledi. Ljudje so Ludvika večkrat opozarjali na previdnost, ker so se bali zanj. Tudi takrat, na velikonočni ponedeljek, ko je marškomu, sicer bolj molčeči Ludvik, zaupal, da mora v Zelše, češ da se mora tam sestati s kurirko iz Ljubljane. Ker je bil ta dan cerkveni praznik, je precej ljudi odšlo na obisk na Rakek, kjer so imeli svoje pod zaščito ali pa v vrstah Rupnikovega bataljona. Možnost izdajstva je bila na ta dan velika in Zelše so oddaljene le dva kilometra od Rakeka. Tako so mu prišepetavali. Toda Ludvika od svoje-ga namena niso odvrnili.

Sovražni tisk je večkrat zapisoval njegovo ime in njegova pota. Lovko se je pojavil tam, Lovko je agitiral drugje...

Kaplan Boris Femc, ki je urejeval in izdajal

list »Notranjec v borbi proti komunizmu«, je Ludvika večkrat napadel, prav tako Mirko Javornik v »Slovenskem domu«. Femc je zapisal, da je Ludvik Lovko-Bobnar zastrupil vso cerkniško dolino in da se bojuje s satansko močjo. O njem je med drugim navedel:

»...S tem komisarjem sem se bil seznanil kmalu, ko sem prišel v Cerknico. Dolge ure sva se razgovarjala o socialnem vprašanju, o novem redu.

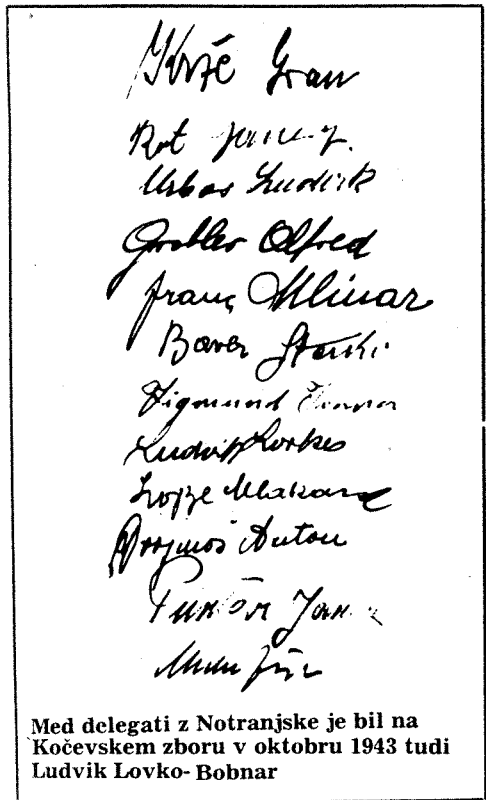
Izmenjala sva svoje misli in bila prepričana, da bova drug drugega pridobila. Toda zmotil sem se jaz, ko sem mislil, da ga bom spreobrnil, in zmotil se je on, ko je računal, da me bo pridobil za delo v OF...

... Bil je pravi partijec, na moč sposoben organizator, znal je pridobiti posameznika in množico, in vsak, kdor se mu je dal v službo, je moral pod pritiskom čudne, dejal bi vražje moči, še naprej ostati zvest njemu in Partiji...« (Boris Femc: Slovenski dom, dne 16. septembra 1944)

Spomladi 1944 je Ludvik nekaterim sodelavcem večkrat potožil, da svobode ne bo dočakal in da ga bo doletela smrt. To je menda povedal tudi na mitingu marca meseca 1944 v Dolenji vasi. Zatajeval pa je neko skrito bolečino, kar so opazili le njegovi najbližji prijatelji. Bila je osebne narave in o njej so le ugibali... Hitel je, da bi postoril čimveč.

Na velikonočni teden je odšel v Trnje na Primorsko k Žigonovim, kjer je imel svoje sodelavce. Tja je zahajal tudi Janez Branišelj iz Dolenjega Jezera, ki je Ludviku v okviru gospodarske komisije pomagal pri nabavi in razpeljavi blaga. Na železniško postajo Sv. Peter na Krasu (Pivka) je bil tedaj dostavljen poln vagon tehničnega blaga iz Ljubljane.

Se nadaljuje

Med delegati z Notranjske je bil na Kočevskem zboru v oktobru 1943 tudi Ludvik Lovko-Bobnar

IDRIJA

Komemoracija na
Vojščici

Na partizanskem grobišču na Vojščici bo v nedeljo 25. oktobra 1981, ob 15. uri komemoracija v počastitev dneva mrtvih, ki jo organizirajo družbenopolitične organizacije občine Idrija in krajevne skupnosti Vojsko.

V kulturnem programu bodo sodelovali moški pevski zbor Društva upokojencev Idrija, recitatorji podružnične osnovne šole Vojsko, člani osnovne organizacije ZSMS Vojsko, enota pripadnikov teritorialne obrambe pa bo izstrelila častno salvo.

Odhod izrednega avtobusa na Vojsko bo v nedeljo, 25. oktobra 1981, ob 13. uri z avtobusne postaje v Idriji.

Komemoracija na Vojščici bo uvod v številne komemoracije, ki se bodo ob dnevu mrtvih zvrstile na partizanskih grobiščih na Cerkljanskem in Idrijskem.

SILVO KOVAČ

KOTREDEŽ

Spomenik borcem,
talcem in
internirancem

Nov spomenik borcem, talcem in internirancem NOV v Kotredežu

Krajevna organizacija ZZB NOV Selo Kotredež se je že dalj časa pripravljala na postavitve novega spomenika borcem, talcem in internirancem NOV.

Za slovesno odkritje spomenika so izbrali praznik krajevne skupnosti Kotredež, to je 30. avgust 1981. Skupščina krajevne skupnosti Kotredež je izbrala ta dan za svoj praznik v spomin na predvojne komuniste Alojza, Heleno in Naceta Jezernika, ki so jih v letu 1942 odpeljali Nemci, jih zverinsko mučili in ustrelili v Mariboru. Spomenik je bil zgrajen v rekordnem času in je delo akademskega slikarja Zagorjana Franca Kopitarja.

Slavnostno odkritje spomenika je bilo takoj po seji skupščine krajevne skupnosti. Ob odkritju je bilo navzočih veliko ljudi iz bližnje in daljne okolice.

F. BOŽIČ

LAŠKO

Srečanje ranjencev
pod Voluško goro

Na pobudo ranjencev in ZB NOV Jurklošter je občinski odbor ZZB NOV Laško organiziral srečanje ranjencev in zdravstvenega osebja partizanske bolnice R-7, R-9 in R-10 na Voluški gori nad Jurkloštom. Srečanje je bilo v nedeljo, 13. septembra 1981, v vasi Voluš. Tega srečanja se je udeležilo okrog 50 ranjencev, zdravstvenega in tehničnega osebja, katere je prvo pozdravil predsednik ZB NOV Franc Bezgovšek iz Jurkloštra, nato pa še nekdanji vezist iz tega območja in domačin Ljubo Zelič, ki je orisal nastanek teh bolnišnic in razvoj partizanstva v teh krajih in celotnega Kozjanskega. Po govoru je bil pester kulturni spored, nakar je sledilo tovariško srečanje z obujanjem spominov na preživele dni v teh bolnišnicah. Vsi so bili srečanja izredno veseli in izrazili so željo, da bi tako srečanje organizirali vsako leto. Se posebno so bili veseli ranjenci, da so v svoji sredini po toliko letih srečali takratnega zdravnika dr. Adolfa Drolca. Na predlog OO ZZB Laško je bil sprejet sklep, da naj bi to srečanje postalo tradicionalno, za kar je bil tudi imenovan pripravljani odbor, ki bo skrbel za prihodnje srečanje. Da je bilo srečanje tako množično pripravljeno, ima zasluge občinski odbor ZZB NOV oziroma predsednik Jože Kreže.

STANE ZORKO

PREDMEJA

Partizanski kurirji
Primorske

Na Predmeji smo se letos spet srečali partizanski kurirji Primorske ob podelitvi domicila, ki ga je podelila KS Predmeja partizanski kurirski karavli P-5. Ta karavla je delovala na območju KS Predmeja vse od kapitulacije Italije do konca vojne, taborila je na več krajih, v zasebnih hišah kakor tudi v brunarici. Lani so krajan KS Predmeja obnovili brunarico prav na kraju, kjer je bila postavljena med NOV. V to delo so krajan KS vložili veliko prostovoljnega dela in truda, prispevali so les in veliko dobre volje. Odkrili so tudi spominsko obeležje padlim kurirjem karavle P-5. Poleg tega so v povojnih letih veliko naredili pri razvijanju in negovanju revolucionarnih tradicij. Ker je vas Predmeja na območju trnovske planote nad Vipavsko dolino in so domačije blizu gozda, so bile partizanski vojski toplo zatočišče. Okupator pa se je prav zaradi tega maščeval nad prebivalstvom in zakrivil veliko zločinov.

Predmejčani se zavedajo pridobitev NOB ponosni so na prehojeno pot, ki jo hočejo ohraniti prihodnjim rodovom. Mladina je še posebno ponosna na prehojeno pot svojih očetov in trdno odločena, da jo nadaljuje.

Na zadnji slavnostni seji KS Predmeja in kurirjev karavle P-5 je bil sprejet sklep o vsakoletnem srečanju partizanskih kurirjev na Predmeji.

Partizanski kurirji se Predmejčanom toplo zahvaljujemo za izkazano požrtvovalnost pri razvijanju revolucionarnih tradicij.

MARIJA TOMINC

ILIRSKA BISTRICA

Jesensko cvetje za
Josipa Križaja

Te dni so pionirji planinci osnovne šole Podgora pri Ilirski Bistrici z jesenskim cvetjem okrasili kraj, kjer se je pred tridesetimi leti z letalom smrtno ponesrečil Josip Križaj, legendarni pilot v španski državljanski vojni, vodja partizanske eskadrilje v naši osvobodilni vojni in aktivni pilot, kapitan JA.

Mladi so z zanimanjem prisluhnili pripovedi letalcev veteranov, ki so nizali spomin na svoja srečanja s slavnim letalcem.

Določili so najprimernejši kraj za postavitve skromnega, pa vendar vidnejšega spominskega obeležja velikemu letalcu, ki naj bi ga postavili v kratkem.

Pododbor letalcev prekomorcev pri občinskem odboru ZZB NOV v Ilirski Bistrici pričakuje, da se bodo k sodelovanju odzvali tudi ostali pododbori letalcev primorskih občin.

VOJKO ČELIGOJ

GOZD

Sedemintrideset-
letnica požiga vasi

Tradicionalno srečanje občanov, mladine in še posebej borcev na sklepni priveditvi letošnjega praznovanja 40-letnice OF in vstaje ter krajevnih praznikov krajevnih skupnosti Križe, Pristava, Sebenje in Senično pri Trziču je bilo v nedeljo, 11. oktobra, ob 10. uri v pred sedemintridesetimi leti požgani vasi Gozd.

Na proslavi je govoril Janez Bedina, predsednik republiške skupnosti za ekonomske odnose s tujino, v kulturnem programu pa so sodelovali pevci Društva upokojencev iz Trziča, pihalni orkester ter mladi iz Križa.

Rezervni vojaški starešine občine Trzič so pripravili orientacijski pohod, med katerim so se udeleženci pomerili v streljanju z zračno puško, reševanju nalog iz topografije, zgodovine NOB. Najbolje se je odrezala ekipa ZRVS Trzič, ki je zasedla prvo mesto. Ekipa postaje milice Trzič je bila druga in ekipa ZRVS Bistrica tretja. Priznanja so jim podelili ob koncu proslave v Gozdu.

VIKTOR BALAZIČ

DORNAVA

V prizadevanju za
boljši jutrišnji dan

V Dornavi, sredi rodovitnega ptujskega polja, so krajan letos že petič praznovali svoj praznik ter pri tem med drugim obujali spomine na padle borce za svobodo, žrtve nemških koncentracijskih taborišč kot tudi na to, ko je okupator desetega oktobra 1944. leta požgal domačijo zavedne Golobove družine v Mezgovcih.

Na slovesni seji v tamkajšnji kulturni dvorani pa so med drugim podelili tudi priznanja krajevnih konference SZDL kot tudi več priznanj, ki so jih prejeli najprizadenejši krajan za svoje družbenopolitično delo pri razvoju kraja.

FRANJO HOVNİK

GANČANI

Spomin na Štefana
Kovača-Marka

Pred 40 leti, 18. oktobra zvečer, je bil pod krogli madžarskih fašistov v gozdčku pri Gančanih smrtno zadet takratni sekretar okrožnega komiteja KPS za Prekmurje in narodni heroj Štefan Kovač-Marko. Nedaleč od kraja smrti ob cesti Beltinci-Gančani stoji temu velikemu revolucionarju spominsko obeležje. Tod se pričinja tudi dolga pot transferzale kurirjev in vezistov NOV.

Ob raznih slovesnostih in praznikih se zbirajo številni mladi in starejši, da z živo besedo borcev in takratnih Kovačevih sodelavcev in prijateljev obujajo spomine na ta krvavi dogodek. Ker letos poteka 40 let od tega usodnega dejanja, so se prav pred obletnico smrti zvrstile pri spominskem obeležju številne proslave. Nekatera društva, organizacije in šole pa so organizirale tudi pohode. Tako sta planinsko društvo Mura in ZTKO občine Murska Sobota organizirala pohod in srečanje z borci v Gančane. Ta pohod je že tradicionalen. Pohode in kulturne programe pa so organizirale tudi nekatere osnovne in srednje šole soboške občine.

Tudi mladi iz OO ZSMS iz Gančan so skupaj z mladimi iz sosednje vasi Lipovci pripravili lep kulturni program. Po programu pa so se pomerili v nekaterih športnih panogah. Sklenili so, da bodo ta srečanja v prihodnje tradicionalna.

Na vseh srečanjih so sodelovali tudi člani KK ZB NOV Beltinci, ki so posameznim skupinam pripovedovali o življenju, delu in smrti narodnega heroja Štefana Kovača-Marka.

TONČEK HORVAT

CERKNO

Akcija za ureditev
Bevkove domačije

V hotelu »Eta« v Cerknem je bila v petek, 16. oktobra 1981, prva seja članov pripravljalnega odbora za ureditev Bevkove domačije v Zakojci. Seje pripravljalnega odbora so se poleg predstavnikov družbenopolitičnega in kulturnega življenja iz občine Idrija, severnoprimske občine in Slovenije udeležili tudi dr. Janez Milčinski, dr. Jože Vilfan, Ivan Potrč in Ciril Zlobec.

Dosedanje aktivnosti kulturne skupnosti Idrija, ki so bile podprte s strani Slovenske akademije znanosti in umetnosti in Zavoda SR Slovenije za šolstvo, da se Bevkova domačija v Zakojci preuredi v književni in etnografski spomenik za vse Slovence, dobro potekajo. Med slovensko osnovnošolsko in srednješolsko mladino je v novem šolskem letu stekel nakup sto tisoč značk. V organizirano akcijo zbiranja denarnih sredstev pa se bodo vključile tudi delovne, sindikalne in založniške organizacije, zlasti tiste, ki izdajajo Bevkove knjige, kulturne skupnosti in vsi Slovenci, ki imajo Bevka radi.

Dosedanja prizadevanja so bila lepo sprejeta tudi med Bevkovimi rojaki in vaščani v Zakojci, ki so že obljubili pomoč pri urejanju domačije in okolice kot tudi pri zbiranju etnografskih predmetov, ohranjenih prav na podstrešju Bevkove domačije, nekaj pa jih je tudi še po sosednjih hišah v vasi.

Po uspešnem in delovnem sestanku so si člani pripravljalnega odbora ogledali lepo urejeno in opremljeno Bevkovo knjižnico in čitalnico v Cerknem in Bevkovo domačijo v Zakojci.

SILVO KOVAČ

KUREŠČEK

Partizanski miting kot
včasih

»Tu je osvobodilna misel združila prebivalce okoliških vasi na prvem mitingu septembra 1941, jih pritegnila k splošni ljudski vstaji in jih popeljala v boj za osvoboditev izmučenega slovenskega naroda v boj za zmago in priznanje človekovih pravic« – To besedilo na spominski plošči planinskega doma na Kureščku so si zapomnili tudi pripadniki enote teritorialne obrambe narodni heroj Ivan Mavsar-Ronko, ki so bili pobudniki za obnovo partizanskega mitinga ob njegovi 40-letnici. Priredili so ga minulo soboto ob koncu urjenja skupaj s šolsko mladino z Iga in prebivalci KS Golo-Zapotok, ki so ob začetku, preden je zadenela uvodna pesem Nabrusimo kose, z navdušenjem pozdravili v svoji sredi tovariški Stano Žitnik, lastnico takratne planinske gostinske kočice, in narodnega heroja Stanka Semiča-Dakija. Slavnostno besedo je imel krajan KS Golo-Zapotok Ludvik Golob, ki je v uvodu poudaril, da sta napredno revolucionarno misel in rdeče seme upora v krajih pod Mokrcem že pred vojno širila Andrej Kikelj iz Zapotoka in Nikolaj Šteblaj iz Škrilja.

STAS

DOBRUŠKA VAS

Priznanje narodnemu
heroju Vinku Robeku

Pred dnevi sta predstavnika skupnosti Zapanodolenjskega odreda in 9. SNOUB, Viktor Simnovec in Jože Lukšič, izročila narodnemu heroju Vinku Robeku spominsko plaketo in spominski znak bratstva in enotnosti, ki ju je kot prvega posameznika podelila skupnost ZDO in 9. SNOUB. Seznanila sta ga tudi z delom skupnosti in potekom prvega zbora skupnosti ZDO in 9. SNOUB, ki je bila septembra v Kočevju.

Vinko Robek je ob tej priložnosti dejal, da je zelo presenečen in vesel tega priznanja.

JANEZ PLATISE

SELNICA OB DRAVI

Prisrčno ob avstrijski
meji

Letošnji krajevni praznik v Selnici ob Dravi, ki je tudi ena izmed obmejnih krajevnih skupnosti, so počastili v znamenju nekaterih novih pridobitev. Tako so ob tej priložnosti pri Duhu na Ostrem vrhu izročili svojemu namenu novo smučarsko vlečnico, kar pomeni nove smučarske možnosti. Poleg tega so pri osnovni šoli v Selnici zgradili prizidek. Pokroviteljstvo nad prvim objektom je prevzel delovni kolektiv Hidromontaže Maribor. Zgradili so ga s sredstvi temeljne kulturne skupnosti Maribor in z drugimi prispevki. Pobudnik je bil TVD Partizan iz Selnice. Praznovanja so se udeležili predstavniki pobratene krajevnne skupnosti Koseze iz Ljubljane, taborniki Slavonskega Broda (rojstni kraj Djura Djakovića) in Kavadarcev ter preživelci borci Lackovega odreda in drugi.

Na proslavi, ki je bila ob avstrijsko-jugoslovanski meji na Duhu na Ostrem vrhu, je govoril v imenu Lackovega odreda Ivan Verboten. Nato je delegacija te enote, ki je znana zlasti po svoji vojaški gibljivosti in učinkovitosti ne le v nekaterih krajih Pohorja in Kozjaka, ampak tudi v sosednji Avstriji, položila venec pred spomenikom tej enoti. Slovesnosti so še popestrili s kulturnim programom učenci osnovne šole Selnica ob Dravi, godba na pihala iz tovarne dušika Ruše. Pridružil se jim je še pevski zbor lovcev iz Lovrenca na Pohorju.

DRAGO MIKLAVEC

NOVO MESTO

Borci na Frati

Spominu na 29. oktober 1941, ustanovitev Novomeške čete, bo namenjena letošnja osrednja prireditev občinskega praznika. V soboto, 24. oktobra, bo ob 11. uri na Frati zbor borcev novomeške čete in srečanje borcev ter aktivistov novomeškega okrožja OF. Oboje bo največja občinska manifestacija v letošnjem jubilejnem letu in počastitev 40-letnice ustanovitve OF ter začetka naše revolucije. Prireditelji bodo zagotovili, da se bo proslave na Frati udeležilo do 3000 ljudi, slavnostni govornik pa bo prvoborec Niko Šilih. Mladina se bo srečanja na Frati udeležila s pohodi in na srečanju z borci dobila spomine na začetek upora v tem delu Dolenjske. Občinska konferenca SZDL in borci vabijo k številni udeležbi vse nekdanje aktiviste novomeškega okrožja, člane društev in raznih organizacij na Frato. Srečanje bo na zunaj skromno, v duhu zahtev trenutnega položaja, zato pa nič manj prisrčno in slovesno.

T. G.

KRANJ

Poklon pod Krvavcem

V Sidražu, mejnem zaselku med občinama Kranj in Kamnik pod Krvavcem, je 3. oktobra predsednik KS Senturška gora Alojz Jagodic odkril spominsko obeležje štirim žrtvam tamkajšnje kurirske postaje G-21, ki so jih belogardisti napadli 3. oktobra 1944. Ob tem je omenil pripadnost krajanov tega območja idejam izbojevanje revolucije ob pripravljenosti današnjega uresničevanja postavljenih nalog v graditvi mirnih, srečnih časov.

Takratni komisar kurirskih partizanskih zvez Gorenjske Jože Peklaj pa je poudaril takratno pomembno vlogo kurirskih komunikacij v našem vsesplošnem revolucionarnem boju ter o nujnosti prilagajevanja tistih izkušenj v današnjem vsesplošnem ljudskem odporu in delu sploh.

V kulturnem delu programa so sodelovali mladina Senturške gore ter učenci osnovne šole Davorin Jenko iz Cerkelj.

K. MAKUC

Partizansko šolstvo na Primorskem

V dvorani prve slovenske vlade v Ajdovščini so se pred soboto zbrali partizanski učitelji, ki so med NOB poučevali na Primorskem, Tržaškem in v Slovenski Benečiji. Prek 450 jih je prišlo iz vseh krajev Slovenije in iz zamejstva. Pogovorili so se o svojem nadaljnjem delu, izvolili odbor skupnosti partizanskih učiteljev Primorske, predsednik skupščine občine Ajdovščina Ladislav Batagelj pa jim je podelil domicilno listino.

Po nepopolnih podatkih je v šolskem letu 1944/45 poučevalo na 340 šolah na Primorskem več kot 500 učiteljev. Pouk pa je obiskovalo okoli 16.000 učencev.

»Ne smemo pozabiti, da so učitelji opravljali svoje zgodovinsko poslanstvo v najtežjih dneh osvobodilnega boja. Ne le, da ne sme v pozabo in da mora biti zgodovinsko ovrednoteno, partizansko šolstvo in takratni učitelji naj bodo bolj kot doslej novim generacijam šolnikov, ki jim je zaupano tako

pomembno poslanstvo, kot sta vzgoja in izobraževanje mladine, posnemanja vreden zgled junaštva, požrtvovalnosti, iznajdljivosti, ljubezni do poklica in do domovine«, je dejala v uvodnem govoru Vida Blažko, partizanska učiteljica in predsednica pripravljalnega odbora za organizacijo prvega plenuma.

Ajdovščina je z odprtimi rokami sprejela nekdanje partizanske učitelje. Se sebej prijetno presenečenje so jim pripravili učenci in učitelji, ki so razstavili risbe in naloge na tematiko šolstva med NOB v domačem kraju. Mladi zgodovinarji in likovniki so s svojim zavzetim delom pripomogli k jasnejši sliki partizanskega šolstva v posameznih krajih na Primorskem. Obogatili so šolske kronike. Zapisali so in narisali marsikaj zgodovinsko pomembnega, kar bi sicer utonilo v pozabo. Tako so člani novinarskega krožka osnovne šole Borisa Kidriča iz Ajdovščine zapisali

pogovor s partizansko učiteljico Drago Bačarjevo: »...Na Colu je bilo zaradi močne domobranske postojanke, zaradi tesne povezave Ajdovščina - Ljubljana poučevanje prenevarno. Srednje primorsko okrožje, odsek za prosveto, oddelek za šolstvo mi je določil novo delovno mesto v Budanjah. Tu pa nisem bila sama, ampak sem poučevala s tovarišico Vero. Nekega dne so v šolo vdrla Nemci. Tovarišici Veri se je posrečilo ubežati. Otroci so prestrašeni onemeli. Znala sem nemško in sem se začela pogovarjati z nemškim vojakom. Rekel je, da naj nadaljujem s poukom. Ko sem končala, me je pohvalil in rekel, da je hotel nekaj zvedeti o učnem programu. Nemci so nato mirno odšli...«

Iz spominov Marije Lenarčič pa lahko povzamemo: »...S 1. aprilom 1944 sem začela poučevati na partizanski šoli v Dobravljah na Vipavskem. Pouk smo imeli v hiši, ki je bila ob odcepu ceste Gorica - Ajdovščina proti

Velikim Zabljam, tam kjer je sedaj igrišče osnovne šole. To je bila stara, majhna hiša, iz katere je ta družina pobegnila v Italijo. V tej hiši je krajevni NOO uredil manjšo učilnico. Poslopje osnovne šole v Dobravljah so požgali Nemci jeseni 1943. Poučevala sem dva razreda skupaj...«

Prvega plenuma partizanskih učiteljev Primorske se je udeležil tudi predsednik RK SZDL Mitja Ribičič: »V SZDL pozdravljamo in podpiramo zamisel občasnih plenumov partizanskih učiteljev na Primorskem in v vseh drugih pokrajinah takratne okupirane in razkosane domovine. Ne samo zaradi našega spoštljivega odnosa do svetlega izročila OF, ki je kot vseljudoško gibanje slovenskih množic tudi predhodnica naše današnje SZDL, tudi zato, ker je prenašanje tega izročila na mlade rodove in v naše sedanje šolstvo izredno pomembno. Kakor takrat v boju proti staremu, se moramo tudi danes v boju

za novo nasloniti na svoje sile. Če hočemo vzdržati v nemirnem in negotovem času, ki ni naklonjen ne sreči človeka ne svobodi malih narodov, moramo biti sposobni razviti vse domače umske in fizične moči. Če smo to zmogli v krutih pogojih fašističnega terorja in strahotne vojne, bomo tudi velike smotre socialistične preobrazbe današnjega šolstva uresničili z enako vnemo in poletom. Junaštvo partizanskega učiteljstva zasluži prav na tleh sončne Primorske svoj osrednji spomenik. Morda bi to lahko bil lik učiteljice Brede, ki je vdahnila svojim učencem toliko ljubezni in borbenega duha...«

Udeleženci plenuma so se pogovorili tudi o pisanju spominov in izdaji zbornika, tako da bi tudi mladi generaciji ostali zapisani dogodki iz

slavnih dni revolucije.

»Z ničemer ni bolj prepričljivo izpričana privrženost primorskega ljudstva narodnoosvobodilnemu boju kot prav s to univerzalnostjo šolstva, ki ne bi nikoli nastalo in se obdržalo, če ne bi bilo občuteno kot najbolj intimna pravica naroda, ki mu jo prinaša še nekončani boj. V razmahu in klubovanju partizanskega šolstva na Primorskem se je s svoje najboljše strani sproti preverjal tudi sam oboroženi boj, odkrival je v sebi sposobnost, da tudi v trenutkih groze in smrti približa sebi in drugim jasnejša obzorja duha, vzgoje in kulture«, je med drugim dejal Ciril Zlobec.

Udeleženci plenuma so se med drugim dogovorili, da bo prihodnji, drugi plenum čez dve leti v Postojni.

Jani Alič

Na predlog odbora za opis partizanskega šolstva na Primorskem je skupščina občine Ajdovščina podelila partizanskim učiteljem Primorske domicilno listino.

Ob prazniku cerkniške občine

Vrsta delovnih uspehov

Ceprav je bilo lansko, posebno pa še letošnje leto stabilizacijsko naravnano tudi v cerkniški občini, se kljub temu občani ob praznovanju občinskega praznika lahko pohvalijo z vrsto delovnih uspehov.

Že v petek popoldan so v Novi vasi pred številnimi občani in krajani odkrili spominsko ploščo domačinu, profesorju, akademiku dr. Božidarju Lavriču ob 20-letnici njegove smrti. Ob krajšem kulturnem programu pred spominsko ploščo na Lavričevi domačiji sta zbranim govorila dr. Pavla Jerina-Lah, v imenu slovenskega zdravniškega društva in dr. Bogdan Breclj, ki je orisal Božidarjevo strokovno delo na področju sodobne

kirurške šole in njegov velik delež pri razvoju popolne medicinske fakultete v Ljubljani ter njegovo aktivno delovanje v vrstah OF.

Nato so v Novi vasi ob bogatem kulturnem programu, ki so se ga poleg Mitje Ribičiča in drugih uglednih predstavnikov našega družbenopolitičnega življenja udeležili še številni krajani, odprli nov zdravstveni dom in osnovno šolo, ki nosi ime po znanem revolucionarju in aktivistu domačinu Tonetu Šraju-Aljoši.

V soboto dopoldan so v Podkrajniku odprli nove proizvodne in upravne prostore več kot 120 milijonov vredne naložbe tovarne transportnih naprav. Popoldan pa je bila slovesnost pred

spomenikom padlim v Ložu, kjer so domačini na svojevrsten način obeležili 40. obletnico napada na Lož. Zbranim je govoril udeleženec napada narodni heroj Stane Semič-Daki.

Z odprtejem nove štirira-

»Kaj kmalu je kirurgija, pod vodstvom dr. Božidarja Lavriča, postala v Ljubljani močan steber v odporu. Naš profesor nam je znal pomagati in svetovati. Kirurgija, na čelu katere je bil tedaj, je znala izvesti še tako težko nalogo, ko je bilo treba zdraviti hudo ranjene borce ali pošiljati zdravstveni material... Srčnost in preudarnost profesorja nas je vedno navdajala s pogumom«, je med drugim v svojem govoru pred odkritjem spominske plošče posebej poudarila dr. Pavla Jerina-Lah.

zredne osnovne šole v Babnem polju se je v nedeljo končalo praznovanje občinskega praznika, ob katerem so na slavnostni seji delegatov vseh treh zborov občinske skupščine poleg desetih plaket podelili še tri občinska priznanja 19. oktober, ki

so jih dobili osnovna šola Tone Šraj-Aljoša za uspehe na področju vzgoje in izobraževanja, Jože Tišler, direktor Kovinoplastike iz Loža in Janez Pakiž, predsednik skupščine občine Cerknica, za dolgoletno družbenopolitično delo.

T. U.

Dr. Bogdan Breclj je odkril spominsko obeležje na rojstni hiši akademika profesorja dr. Božidarja Lavriča v Novi vasi na Blokah

Zaobljuba na zgodovinskem kraju

Spominu prvih posavskih komunistov, organizatorjev vstaje v tem delu Slovenije, je bilo zadnjo soboto dopoldne namenjeno slavlje ob zidanici v Klačnici pod Vino goro pri Pilštajnu. Tu je bil v maju 1941 ustanovni sestanek okrožnega komiteja Komunistične partije za Posavje. Po 40 letih se ga je udeležilo nekaj sto domačinov in gostov iz treh spodnje-posavskih občin. Ljudje so pristočno pozdravili med drugimi tudi Lidijo Sentjuro, članico sveta federacije, in štiri izmed udeležencev takratnega zgodovinskega sestanka: narodnega heroja Jožega Borštnarja, Jožega Pungarčiča, Martina Menceja in Valterja Suštaršiča-Cepirlo.

Spomin na predvojno delo KP v Posavju, na močno razgibano politično življenje že pred letom 1941 v izredno težkih pogojih bojev s Kulturbundom in z domačimi protiljudskimi režimi je pred zbranimi obudil Jože Borštnar. KP je pripravljala ljudstvo na

vdor fašizma s svojim jasnim programom boja na življenje in smrt. Že junija 1941 so stekle prve akcije vzdolž železniške proge skozi Posavje. Izseljevanju, mučenju in streljanju prvih rodoljubov se je postavila po robu organizirana vstaja. Žrtve prve krške grupe, rešitev borcev iz sevnških zaporov, uničenje Brežiške čete, začetek vstaje na Kozjanskem z mogočnim valom upora proti nasilju, vse to je potrdilo, da je revolucija pod vodstvom KP kljub vsem naporom in žrtvam zmagala. Ko se je tovariš Borštnar zahvalil naprednim prebivalcem Posavja za njihov velik delež v letih NOB, je zlasti predstavil zbrani množici nepozabni lik Maksa Stermeckega, sekretarja prvega okrožnega komiteja KPS v Posavju, njegov velik delež v organiziranju boja proti fašizmu in njegovo izredno vlogo učitelja mladih komunistov. V spomin na zgodovinski dogodek pred 40 leti je priljubljeni parti-

zanski komandant Jože Borštnar nato odkril spominsko ploščo na zidanici, v kateri bodo komunisti iz šmarske občine in Posavja uredili še skromno muzejsko zbirko.

Vsem udeležencem takratnega sestanka, prvim posavskim komunistom, se je nato zahvalil še Miro Kambič, sekretar medobčinskega sveta ZK. Zahvala gre tudi organizacijam iz šmarske občine in KS Lesično. Četa mladih prostovoljcev teritorialne obrambe iz občin Brežice, Krško in Sevnica je nato dala slavnostno zaobljubo pred zbranimi prvoborci, komunisti in ljudstvom. Po zgledih SKOJ in članov KP bodo nadaljevali slavne tradicije in varovali pridobitve NOV. Mladi teritorialci so si kasneje ogledali še spominski park Trebče in se seznanili z delom predsednika Tita v krajih na obeh bregovih Sotle.

Tone Gošnik

Obvestilo

O prodaji knjige TOMŠIČEVA BRIGADA - UVODNI DEL, druga, izpopolnjena izdaja, ponatisnjene v samozaložbi (naklada 2.500 izvodov).

Od 5. septembra do 19. oktobra 1981 je bilo prodanih najmanj 1792 knjig. Naprodaj je največ 708 knjig. Glede na dosedanj tek prodaje bodo knjige na voljo še največ štirinajst dni, se pravi do 5. novembra letos.

Knjiga TOMŠIČEVA BRIGADA - UVODNI DEL, druga, izpopolnjena izdaja stane 400 dinarjev, vezana je v polno platno ter okusno in bogato opremljena. Naročite jo lahko: za območje Turjaka in Mokra pri Dani Purkart, Turjak 14, telefon 781-123, za območje Velikih Lašč in Ribnice pri Mimi Purkart, Velike Lašče 43, telefon 781-116, za območje Blok Ivi Štrukelj, Nova vas 4-A, za območje Loške doline in Cerkniške kotline v buffetu Marije Strle, Podcerkev 15, telefon 797-126, za območje Ljubljane pri Tonetu Zupanciču-Silvu, Sojereva 60, Ljubljana Šiška, telefon 556-725 (vse prek 061), za območje obalnih občin pri Ladici Štrtof, Rožna pot 7, Žusterna pri Kopru, telefon 23-703 prek

066, za območje osrednje Dolenjske poro Francu Hrovatu-Gasperju, Trdinova 3-A, Novo mesto, telefon 21-535 prek 068, za območje Savinjske doline in Celjske kotline pri Stanetu Jaksetu, Nade Čilenškove 6, Zalec, telefon 710-811 prek 063 in za območje Šaleške-Mislinjske doline pri Slavku Brglezu, Graškogorska 31, Velenje. Naročila po povzetju: Anica Bezeljak, Kapetana Mihevcva 6, Idrija, telefon 71-563 prek 065. Naštetih izbiralci naročil imajo na zalogi še nekaj knjig in jih boste lahko dobili takoj.

Franci Strle

»Občinskemu ZZZB NOV Cerknica, osebno tovarišu predsedniku Jožetu Telčiču in tovarišu Tržlju se člani krajevnice organizacije ZB NOV Zalec iskreno zahvaljujemo za njuno nesebično sodelovanje.

Obema skupinama naših izletnikov članov ZB sta iskreno in občuteno prikazala zgodovinske boje prebivalcev Notranjske za njihov obstoj in napredek.

Obema še enkrat priskrba hvala, borcem lepe Notranjske pa tovariške pozdrave.

INVALIDI NOB, BORCI, REZERVNI STAREŠINE,

odločite se za oddih, počitek in
zdravljenje na slovenski obali v
hotelih TURISTIČNEGA
HOTELSKEGA PODJETJA Portorož

THP
turistično hotelsko podjetje
PORTOROŽ

TURISTIČNO HOTELSKO PODJETJE — PORTOROŽ, n. sol. o.

TOZD **HOTELI PALACE** o. sol. o.

66320 PORTOROŽ • Obala 45 • SLOVENIJA, JUGOSLAVIJA • Telex: 341-56 YU PALACE
GRAND HOTEL PALACE, APOLLO, MIRNA, NEPTUN tel.: h. c. (066) 73-541, 73-542
PALACE HOTEL tel.: (066) 73-341, Recepcija: (066) 73-346
Telegram: PALACE HOTEL PORTOROŽ

TURISTIČNO HOTELSKO PODJETJE PORTOROŽ n. sol. o.

TOZD Grand hotel
Metropol o. sol. o.

Telegram: Metropol / Portorož
Obala 75 a
Telefon: 75-141, 75-051
Telex: YU Lucija 34154
Žiro račun: SDK Portorož 51410-601-10584
Devizni račun: LB Koper 51400-620-21-32000
Poštni predal 28

HP

turistično hotelsko podjetje
portorož n. sol. o.
tozd

HOTEL PIRAN
o. sol. o.
PIRAN, STJENKOVA 1
Tel. 73-651, 73-644

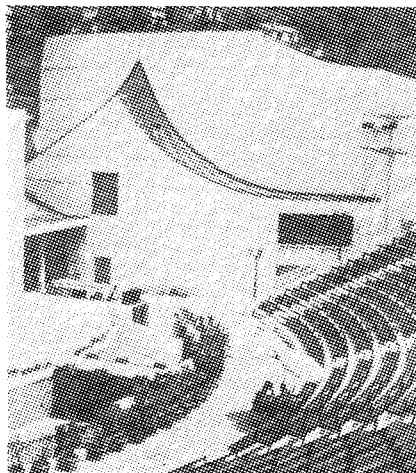
Hoteli: Piran, Punta, Sidro
Rest.: Tri vdove, Neptunov hram
Disco: Tri papige
Kavarne, bifeji
Pivnica, bistro

TURISTIČNO HOTELSKO PODJETJE — PORTOROŽ, n. sol. o.
TOZD IZOLA HOTEL BELVEDERE o. sol. o.

Izola, Trg JLA p. p. / po. b.: 20
Telefoni: Uprava 71-342
Turistično naselje Belvedere 62-631
hotel Marina 63-432, 63-421
Telegram: Belvedere Izola
Tek. račun: 51400-601-10542

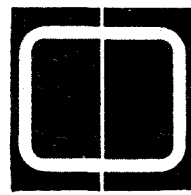
THP
PORTOROŽ
AVDITORIJ

Z izgradnjo avditorija se je ponudba
portoroškega turizma precej razširila. V
tej stavbi ima svoj sedež osnovna
organizacija združenega dela Turizem —
Avditorij, v katere sestavo so:
Kongresni biro, ki organizira in skrbi za
izvedbo mednarodnih ter domačih
kongresov in posvetovanj.
Biro za prireditve, ki organizira in skrbi
za izvedbo različnih zabavnih in kulturnih
prireditev in projekcij filmov.

Dalje še Hotel MARINA v Izoli
Hotel v Ankaranu
Priporoča se tudi športno-turistična
Marina v Izoli in AERODROM v Portorožu

SOZD Združena gradbena podjetja
GIPOSS Ljubljana, n. sol. o.

gradbeno
industrijsko podjetje
OBNOVA
n. sol. o.
ljubljana titova 39

TOZD Splošne gradnje
n. sol. o.
Ljubljana
Linhartova 11
Telefon 314-060
Žir. rač. 50102-601-21889

TOZD Servisni obrati
n. sol. o.
Ljubljana
Rožičeva b. št.
Telefon 42-209
Žir. rač. 50102-601-21917

TOZD Montažne
gradnje
n. sol. o.
Ljubljana-Polje
Rjava cesta b. št.
Telefon 48-176
Žir. rač. 50102-601-21894

TOZD Projektivni biro
n. sol. o.
Ljubljana
Titova 39
Telefon 315-172
Žir. rač. 50102-601-21922

TOZD Gradbeni obrati
n. sol. o.
Ljubljana
Rožičeva b. št.
Telefon 42-432
Žir. rač. 50102-601-21901

SDS Skupne službe
Ljubljana
Titova 39
Telefon 320-841,
p. p. 182/IV
Žiro račun
50102-607-69372

AVS
DOMŽALE

»AVTOSERVIS«

61230 DOMŽALE p. p. 74

Telefon: 721-831, 721-829
Žiro račun: 50120-601-30260

emona hoteli ljubljana

tozd **terme čatež** čatež ob savi
tel. (068) 61-010, 61-011

**INVALIDI, BORCI,
REZERVNI OFICIRJI,**

odločite se za zdravljenje, počitek
ali oddih

v tozdu **terme čatež** Čatež ob Savi

Ivan Lempelj-Ciril

Na pokopališču v Podkrajju pri Velenju smo avgusta pokopali Ivana Lempla-Cirila, rojenega 1918. v Saleku pri Zabukovnikih. Pred vojno je bil zaposlen pri velenjskem rudniku, pridružil se je revolucionarnemu in bil zaradi naprednih idej odpuščen. Po okupaciji se je zaposlil pri železnici in se povezal z organizatorji vstaje v Saleški dolini. Maja 1944 se je vključil v Tomšičovo brigado. Jeseni 1944 je bil predsednik gospodarske komisije za šaleško področje. Novembra je bil dodeljen 3. bataljonu 3. brigade VDV. Postal je komandir voda. Po vojni je bil ves čas aktiven družbenopolitični delavec. Za prispevek revoluciji je bil trikrat odlikovan in prejel je priznanje OF.

Milica Rutar

Na tolminskem pokopališču smo se aprila poslovili od Milice Rutar iz Dolj. Med vojno je bila obveščevalka in kurirka NOVJ. Za požrtvovalno delo je bila odlikovana z medaljo za hrabrost.

Franc Žagar-Stric

Konec avgusta smo se poslovili od 81-letnega Franca Žagarja-Strica. Partizanska hiša Anžičevih, kot se je po domače imenovala, oddaljena le dobro uro hoda iz središča Celja, je bila že v poletju 1942 oporišče kurirjem, ki so vzdrževali zveze med OK KP Savinjska dolina in frontovski organizacijami v smeri Konjiške gore. Spomladi 1943 se je v mestni okolici okrepilo NOG in pri Anžičevih je bil ustanovljen odbor OF za Gorico, Smartno, Lokovec in Dobrovo. Aktivista Milica Gabrovce-Lenka in Leon Cibic-Tomaž sta si sto metrov od Anžičevih ob pomoči Strica in njegove žene uredila podzemni bunker.

Svetozar Sepetič

Junija smo na celjskem pokopališču pokopali Svetozarja Sepetiča, rojenega 1903. leta v Hercegovnem. Takoj po okupaciji se je priključil NOG. Leta 1943 je vstopil v Bokeško brigado. Vse do osvoboditve je ostal v raznih partizanskih enotah. Po osvoboditvi je ostal v JLA in 1956. leta je bil upokojen v Celju. Tudi po upokojitvi je aktivno delal v družbenopolitičnih organizacijah. Za zasluge med vojno in po njej je prejel več visokih odlikovanj in priznanj.

Robert Knez

Junija smo na ljubljanskih Zalah pokopali Roberta Kneza. Rodil se je 1907. leta v Kisovcu pri Zagorju ob Savi. Med okupacijo je podpiral OF denarno in materialno. Leta 1944 se je vključil v delovno brigado v Beli krajini, kjer je ostal do osvoboditve.

Janez Šiško-Ivan

Septembra smo na ljubljanskih Zalah pokopali Janeza Šiško-Ivana, borca 14. divizije. Konec leta 1943 je bil kot bolničar poslan v 14. divizijo, ki je imela takrat svoj štab na obronkih Gorjancev v vasi Jugorje. Bil je določen za bolničarja v 2. bataljonu. Pohod divizije je trajal mesec dni. Janez je z ranjenci in bolniki ostal v dobro skriti partizanski bolnišnici na Bohorju. Pri prenašanju ranjencev v snegu si je poškodoval hrbtenico. S premrznimi prsti je ranjencem prevezoval rane in s svojim najboljšim zdravilom-kamilicami je delal v bunkerju prave čudeže. Po dvaindvajsetih letih so odkrili kraj kjer je bila med vojno bolnišnica. Obnovili so jo in od takrat se je Janez vsako leto vračal na svoj ljubljani Bohor.

Stanko Golja

Na pokopališču v Tolminu smo julija pokopali Stanka Golja. Rodil se je leta 1926 v Borovnici nad Podmelcem. Ko mu še ni bilo 17 let, so ga mobilizirali v posebne delavske bataljone. Po kapitulaciji Italije se je prostovoljno vključil v 3. prekomorsko brigado v Gravini pri Bariju. Z brigado je prehodil vso dolgo bojno pot do sklepnih bojev pri Ilirski Bistrici. Dvakrat je bil ranjen. Za zasluge v boju in za povojno družbenopolitično aktivnost je prejel več odlikovanj in priznanj.

Stanislav Štampar

Rodil se je v Lačavasi na Kogu pred 70. leti. Januarja 1943 se je priključil NOG. Po vojni je bil 20 let uspešen predsednik borčevske organizacije Miklavž pri Ormožu. Opravljal pa je tudi druge pomembne funkcije. Veliko je prispeval k ohranjanju in prenašanju tradicij na mlajše generacije. Bil je nepogrešljiv pri proslavah kurirčeve pošte. Za svoje aktivno delo je bil velikokrat odlikovan. Umrli je junija v ptujski bolnišnici.

Ciril Stergar

Na pokopališču na Srednjem smo se julija poslovili od Cirila Stergarja iz Avškega pri Srednjem. S partizanskim gibanjem je bil seznanjen jeseni 1942, februarja 1943 so ga aretirali in poslali v zapor Coroneo v Trst, od tu pa v taborišče. Oktobra 1943 so ga zajeli Nemci in poslali v Mauthausen. Domov se je vrnil februarja 1944 ves izrpan in bolan. Vključil se je v delo za NOB in delal vse do osvoboditve.

Jože Šumer

Maja smo na zagorskem pokopališču pokopali Jožeta Šumra. V Prešernovo brigado se je vključil na Dolenskem. Bil je odlikovan za zasluge za narod.

Pozivam vse borce – ranjence, ki ste se zdravili v šestih (6) Paučkovih bolnicah na Mali in Veliki Kopi, da nam pošljete podatke, ki jih potrebujemo zaradi evidence in izdelave znakov ranjencev Paučkovih bolnic, in sicer: natančen naslov, dan prihoda in v katero bolnišnico ter iz katere enote ste prišli. Vse podatke pošljite na naslov: Josip Toplikar-Mirko, Dobrna p.p. 12, 63204 Dobrna

Odbor »Prisilna«

Krajevna organizacija ZBNOV in KS Radomlje obveščata vse delovne ljudi in občane, sorodnike in znanke padlih borcev in drugih žrtev fašističnega nasilja, ki so pokopani na pokopališču borcev v Radomljah, da bo žalna komemoracija ob dnevu mrtvih dne 31. oktobra 1981 ob 18. uri na pokopališču borcev v Radomljah.

S svojo udeležbo boste počastili tudi spomin na 40-letnico prvih žrtev Radomeljske čete.

Zbor skupnosti borcev 4. prekomorske brigade sklicuje v soboto, 24. oktobra 1981 ob 10. uri razširjeno sejo. Seja bo v domu JLA v Ajdovščini. Na seji bomo obravnavali ter sprejeli pravilnik o nalogah, organiziranosti in poslovanju skupnosti borcev, 4. prekomorske brigade, o dosedanjem delu ter o planu dela brigade za obdobje 1982.-1985. leta. Na razširjeno sejo vabimo tudi borce 4. prekomorske brigade iz območja občine Ajdovščina.

Odbor skupnosti borcev 4. prekomorske brigade

V petek, 30. oktobra 1981, ob 11. uri bo v Luciji (na letališču Portorož) ustanovni zbor skupnosti borcev letalcev prekomorcev (to je 1. in 2. letalske eskadrilje, letalskega odreda NOVJ, oblikovanega v Alžiriji, in letalske mehanizne čete). Poleg poročila o dosedanjem delu bodo sprejeli nov pravilnik o nalogah organiziranosti in poslovanju skupnosti letalcev prekomorcev, program dela za prihodnja štiri leta, izvolili nov odbor skupnosti in nadzorni odbor, delegate za občinski odbor ZZZB NOV Piran, osrednji odbor prekomorcev borcev NOVJ itd.

Vabimo vse nekdanje borce letalce prekomorce, da se udeležijo ustanovnega zbora skupnosti borcev.

Domicilni odbor letalcev prekomorcev Piran

Bivši interniranci taborišča Dachau iz gorenjskih občin, zbrani na prijateljskem srečanju v Radovljici in ob grobovih talcev v Begunjah pošiljamo pozdravno pismo predsedstvu Republiškega odbora ZZZB NOB in mu želimo še veliko uspehov pri vodenju te organizacije.

Bivši interniranci se zavedamo, da smo del članstva te organizacije, zato bomo po svojih močeh na takih in podobnih manifestacijah prispevali k ohranjanju tradicije in opozarjali na nevarnosti, ki jih lahko poraja fašizem, kot je bilo to v bližnji preteklosti.

V soboto, 24. oktobra, se bomo zbrali na partizanskih Dobrovljah, kjer je 1. štajerski bataljon 26. oktobra 1941 pri Katarini na Čreti bil prvo frontalno bitko z nemškim okupatorjem na slovenskih tleh.

Zborovanje bo v vsakem vremenu. Začetek ob 11. uri dopoldne.

Dostop na Čreto je po cesti iz Vranskega in iz Gornje Savinjske doline. Vabljeni vsi, zlasti svojci borcev 1. štajerskega bataljona!

Združenje borcev NOV Pirniče vabi vse krajeane na žalno komemoracijo, ki bo v petek, 30. oktobra 1981, ob 15.30 pred spomenikom krajevne skupnosti v Pirničah. Komemoracija bo ob vsakem vremenu.

ZB NOV Pirniče

Borce Jeseniško bohinjskega odreda obveščamo, da naj pridejo na sedeže aktivov v občinah po fotografije, ki so bile posnete ob odkritju obeležja pri Janezu v Bohinju. Fotografije je izdelal eden od borcev odreda brezplačno.

Odbor Jeseniško bohinjskega odreda

Vabimo vse borce 1. udarnega bataljona VOS OF za Dolensko, da se udeležijo podelitve domicila bataljonu, ki bo v četrtek, 29. oktobra 1981, ob 10. uri v prostorih tozda Agrostroj v Ivančni gorici (občina Grosuplje).

Za odbor predsednik Lado Lapajne

Odprtje razstave 3. prekomorske brigade bo v ponedeljek, 26. oktobra, ob 10. uri v domu JLA v Ajdovščini. Odprta bo do 2. novembra 1981.

V soboto, 24. oktobra 1981, ob 10. uri bo v domu JLA v Ljubljani redna letna skupščina skupnosti bivših borcev 10. SNOUB ljubljanske.

Istega dne ob 15. uri v istih prostorih bo tudi skupščina 18. divizije. Pridite v čim večjem številu!

Osebnih vabil ne bo!

Stalni odbor

PRAVNI SVETOVALEC

Invalidski dodatek

L. P. V. Ste vdova po vojaškem invalidu in prejimate družinsko invalidnino. Ob kakšnih pogojih bi bili upravičeni do invalidskega dodatka? Odgovor: Pravico do invalidskega dodatka imajo upravičenci družinske invalidnine, ki so stari več kot 60 let (moški) ali več kot 50 let (ženske) ali so popolnoma pridobitno nezmožni, če izpolnjujejo te pogoje: da niso v delovnem razmerju in da ne opravljajo samostojne poklicne ali gospodarske dejavnosti ter da nimajo sami in njihovi družinski člani takih rednih dohodkov, ki bi na upravičenca presegli 70 odstotkov mejnega zneska najnižjih pokojninskih prejemkov, določenega pri Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji.

Družinska invalidnina

K. Z. V. Kot uživalca družinske invalidnine in invalidskega dodatka po pokojnem možu – vojaškem vojnem invalidu bi radi vedeli, ali bi res izgubili ti invalidski pravici, če bi se znova poročili. Slišali ste namreč, da vdova ne izgubi invalidskih pravic ob sklenitvi novega zakona, če je ob moževi smrti že dopolnila 45 let starosti.

Odgovor: Po izrečenih določbah 66. člena zakona o vojaških invalidih izgubijo pravico do družinske invalidnine in druge pravice po tem zakonu zakonec in otroci, če sklenejo zakonsko zvezo, razen če so te pravice pridobili zaradi pridobitne nezmožnosti. S ponovno poroko bi torej izgubili invalidske davkatve, in sicer ne glede na to, koliko ste stari. To, kar ste slišali, velja za družinsko pokojnino. Po predpisih o pokojninskem zavarovanju namreč vdova ne izgubi pravice do družinske pokojnine, če je bila ob moževi smrti stara že 45 let.

Izjemna kmečka starostna pokojnina

R. K. K. Ste kmet – borec NOV pred 9. 1943. Ker ste postali nezmožni za delo, vas zanima, ali ste kljub temu, da še niste stari 60 let, upravičeni do kmečke pokojnine?

Odgovor: Invalidnost kmeta – borca NOV pred 9. 9. 1943 je lahko podlaga, da se mu prizna pravica do starostne pokojnine ne glede na njegovo starost. Po 45. členu zakona o starostnem zavarovanju kmetov lahko namreč posebná komisija izjemno prizna pravico do starostne pokojnine kmetu borcu NOV, ki izpolnjuje druge pogoje za priznanje starostne pokojnine po tem zakonu in ki je socialno ogrožen, ne glede na njegovo starost, če spozna, da je to potrebno glede na njegovo splošno zdravstveno stanje in delovno zmožnost.

Izračun pokojninske osnove za borce NOV pred 9. 9. 1943

S. M. K. Kot borca NOV pred 9. 9. 1943, ki je pred starostno upokojitvijo, vas zanima, ali se bo pokojninska osnova za odmero pokojnine izračunala od najugodnejšega petletnega mesečnega povprečnega osebnega dohodka, ki ste ga dosegli pred upokojitvijo.

Odgovor: Borec NOV pred 9. 9. 1943 ne more izbrati, da se mu pokojninska osnova izračuna od mesečnega povprečja osebnih dohodkov, ki jih je dosegel v katerikoli zaporednih petih letih zavarovanja pred upokojitvijo. Pri izračunu pokojninske osnove za take borce se namreč po izrečni določbi 168. člena statuta Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja vzame mesečno povprečje osebnih dohodkov, ki jih je borec dobil v zadnjih petih letih zavarovanja pred uveljavitvijo pravice do pokojnine. Če pa je to zanj ugodnejše, se pokojninska osnova izračuna enako kot drugim zavarovancem, to je na podlagi povprečja osebnih dohodkov iz katerikoli zaporednih deset let zavarovanja pred upokojitvijo z omejitvijo, da se pri tem izračunu ne morejo upoštevati osebnih dohodki, doseženi pred 1. januarjem 1966.

Napad na letališče Belvedere

Franc Črnugelj-Zorko 3

Nemci so letališče Belvedere zavarovali na tri načine. Neposredno so ga zavarovali s svojo letališko vojaško stražo, to je s stražarskimi mesti in patruljami. Organizirali so vaško stražo (Guardia civica), ki je stražila razpota, telefonske linije in druge komunikacijske objekte. Sestavljali so jo pretežno vaščani – domačini. Stražo pa so pomenile tudi najbližje sovražnikove postojanke v omenjenem štirikotniku. Celoten sistem zavarovanja letališča in aktivna kontrola širšega prostora v štirikotniku Videm–Čedad–Fojda–Tricesimo je predstavljala močno zaščito letališča, še posebno, če pomislimo tudi na karabinjersko – policijsko postajo in organizacijo sovražnikove obveščevalne službe, ki je bila skrbno razporejena in zelo aktivna na terenu, tako v mestih kot v vaseh.

Odredovi obveščevalci so morali temeljito preučevati celoten sistem sovražnikovega zavarovanja in njegove aktivnosti ne samo znotraj omenjenega štirikotnika, temveč v širšem območju, zunaj njega. Zelo težko je bilo dešifrirati sistem policijske mreže. V tem niso uspeli, vsaj tako so takrat mislili. Se en pomislek je bil, kako preveriti zanesljivost in verodostojnost poročil in obvestil, ki so jih partizanom dajali obveščevalci in aktivisti s terena. Skoraj neverjetno je bilo, da je neposredno zavarovanje letališča slabo postavljeno. Velika je bila razdalja med stražarji, ob zabavah in podobnem je vladala majhna budnost.

Alfons Perat trdi celo, da sta Mark in Fratina zbirala podatke o letališču in spemljala dogajanja na tem objektu približno mesec dni pred napadom. Tako trdijo tudi nekateri drugi. Bali so se namreč, da ne bi vpadli v kakšno zanko v furlanski ravnini, na terenu, ki je bil za partizana zelo težak, za sovražnika pa izredno ugoden, posebno za uporabo motorizacije.

V štabu odreda so se zavedali odgovornosti za izpeljavo napada na letališče. Vedeli so, da je to zelo zahtevna naloga, ki zahteva veliko natančnost in angažiranje večjega števila ljudi. Presojali so, da bi bil že samo vznemirjevalni napad na letališče pomemben uspeh. Odločili so se, da naj bi bil cilj napada: kasarna z vojsko – piloti, letala in poveljstvo letališča. Takšno stališče je opredeljevalo naloge odredovega štaba, ki je pripravljaval napad na letališče in iskal primeren trenutek.

Povelje odredovega štaba za napad na letališče je štabu 2. bataljona prinesel namestnik komandanta odreda Pietro Marcandelli-Mark. (Pietro Marcandelli-Mark je bil doma pri Trstu. K partizanom je prišel v koželjsko taborišče kot italijanski vojak. Leta 1942 je odšel na Primorsko. Skoraj ves čas se je zadrževal v Brdih, Benečiji in Furlaniji, da bi organiziral italijanske partizanske enote. Ob kapitulaciji Italije se je pridružil 18. brigadi. Postal je komandant 5. bataljona, po razformiranju pa je spet ostal na tem območju, najprej v Briškobeneškem odredu in potem v operativnem štabu za zahodno Primorsko, kjer je bil do konca vojne. Po nesreči je 8. maja 1945 umrl v Vidmu. Prepeljali in pokopali so ga v rojstnem kraju v Miljah pri Trstu.)

Pred prihodom v štab 2. bataljona je Mark s svojim spremljevalcem Lucienom De Bellis šel še na en ogled letališča, pa je po vsem sodeč Arturo Siega prvi prinesel tole Markovo sporočilo štabu 2. (Ustni vir Artura Siega, ki se spominja, da je pismo napisal Mark Marcandelli in ga odnesel v štab 2. bataljona. Izjavil je tudi, da ni vedel, če bodo napadli letališče, ker je bil Mark zelo skrivnosten.)

Zadnje priprave na terenu, preverjanje informacij o sovražniku, če so vsi podatki še vedno aktualni, kaj se je spremenilo, kaj je novega, skratka, zadnje preverjanje je naredil Mark, član odredovega štaba. Romolo mu je dal samo nekaj novih podatkov, ki niso bistveno vplivali na izdelani plan akcije. To so bile nadrobnosti, ki so osvetlile nekatere prej zbrane informacije. Tudi drugi terenski obveščevalci so Marcandelliju poročali isto kot Romolo. Mark je bil nezaupljiv pri planiranju te akcije. Do zadnjega trenutka je vse preveril dvakrat in še večkrat.

Terenski obveščevalci so čutili, da Mark pripravlja nekaj resnega. Spraševali so ga, toda ni jim povedal nič določenega. Ko je zapuščal teren, ki si ga je ogledoval, in odhajal proti taboru 2. bataljona, jim ni povedal ne časa napada niti cilja, temveč jim je naročil: »Napadli bomo, ko bodo dane vse možnosti! Nobene vrzeli ne sme biti, nobene napake, ne smemo povzročiti žrtve niti med partizani niti med prebivalstvom. Žrtve morajo biti okupator in njegovi hlapci.« Kljub takim pojasnilom so bili terenski obveščevalci nestrpni, posebno Romolo. (Romolo živi v Franciji. Informacije je dal neposredno Arturu Siegi in Arrigu Fornitiju. V vseh pripravah zbiranja podatkov ni sodeloval.)

Lucien De Bellis v svoji izjavi navaja tudi dva delavca z letališča, ki sta bila doma iz vasi Dol. Černjeva. Omenja tudi več zvez in sicer: »Mi smo imeli tri osnovne zveze, ki so nas vodile v Belvedere...« Poleg tega je Mirko Fratina imel svoje zveze.

Pietro Marcandelli-Mark je bil srednje rasti, širok, močan, navidez okoren v gibih in govoru. Govoril je malo. Vse je povedal jedrnat in odločno. Po značaju je bil trden in načelen. Z vsem tem je osvajal ljudi, partizani in prebivalci so ga cenili in spoštovali ter mu zaupali. Zaupali so mu tudi furlanski terenski obveščevalci. Verjeli so, da bo napad na letališče, kadarkoli že bo, tudi uspel. Prebivalci so govorili: »Tako je rekel Marcandelli, on se ne moti,« se spominja Arrigo Forniti.

Arturo Siega pa se spominja, kako se je Marcandelli prav med pripravami na akcijo jezil na italijanske karabinjerje: »Vrag naj jih vzame skupaj s Hitlerjem, saj je večina bolj predana njemu, kot je bila prej kralju Emanuelu. Prav strese me, ko samo slišim ime karabinjerji in gestapo. Po vojni bodo imena fašist, nacist, gestapovec, karabinjer prava sramota, v tem bo prišlo do korenitih sprememb tudi v Italiji...«

Razlogi za Marcandellijevo jezo na karabinjerje niso bili izraz trenutnega razpoloženja, temveč njegovega gledanja na prihodnje družbene spremembe v Italiji. Ljubil je italijansko ljudstvo in cenil njegov prispevek v drugi svetovni vojni. Verjetno so ga med pripravami za napad na letališče posebno ovirali karabinjerji, saj je vedno trdil: karabinjerji so podaljšana roka okupatorjevega sistema, če jih ne bi imeli, bi bili Nemci veliko manj učinkoviti.

Kdo je bil in kolikokrat so bili na ogledih terena in letališča, do danes ni bilo mogoče natančno ugotoviti. Najverjetneje je tudi, da je bil Marcandelli vedno navzoč!

Načrt akcije na letališče

Končni načrt za pohod do letališča Belvedere, vrnitev in načrt napada so izdelali v taboru 2. bataljona v stajah Tam, ne Lepem brdu in Plazeh severno od vasi Breginj. Naredili so ga štirje člani štaba 2. bataljona in pomočnik komandanta odreda Peter Marcandelli-Mark. Komandant 2. bataljona je bil Marko Redelighi-Bojan, v. d. političnega komisarja bataljona Alfonz Perat, pomočnik komandanta bataljona Just Vrečar in pomočnik političnega komisarja bataljona Zvonko Vodopivec-Nazdar.

O načrtovanju te akcije je Cencič zapisal: »... akcija je bila natanko določena in dodobra preštudirana. S pomočjo dobrih obveščevalcev je bilo urejeno vse, da se bo akcija, čeprav zelo drzna in tvegana in četudi na vratih samega Vidma, zagotovo posrečila...«

Alfonz Perat je rekel: »Nikoli do takrat, niti pozneje, nisimo tako dolgo in vsestransko preučevali in planirali neke akcije, kot ravno to na letališče...«

Verjetno je ta temeljitost načrtovanja napada izvirala iz zavesti o pomenu ter veličini akcije kot tudi občutne odgovornosti za življenje borcev in enote spričo položaja in zavarovanja objekta za napad.

Se nadaljuje

Pogovor z novo predsednico RK ZSMS

Aktivizem mladosti jutrišnjemu dnevu naproti

Darjo Colarič sem obiskala po dveh dneh njenega dela in vtisov v prvi bojni vrsti naše slovenske mladine. »Človek rabi čas, da se najde, da do najmanjše potankosti spozna stvari, s katerimi bo treba v prihodnje krmariti po odprtem morju in tudi skozi soteske«, pravi Darja o svoji novi predsedniški dolžnosti. »Vendar delo republiške konference mladine ne sme trpeti zaradi kadrovskih sprememb; nič presledkov ne sme biti, nobenih lukenj in opravičil! Mislim, da bom z dobro voljo in s pomočjo celotne skupine mladincev-sodelavcev, kar kmalu zaplavala v vode odgovornosti republiške konference. Navsezadnje smo mladi vendarle še vedno idealisti, ne mislim neki sanjači, ampak taki, ki že vidimo uresničen ideal in hkrati vemo, da za njegovo izpeljavo ne bomo štedili svojih moči.«

V delu z mladimi Darja ni novinka. Pravzaprav se je njen mladinski aktivizem začel že v osnovni šoli, potem na srednji farmacevtski šoli v Ljubljani, nadaljeval pa se je v ZSMS v organizaciji združenega dela Krka v Novem mestu. V tovarni zdrvil je bila predsednica osnovne organizacije ZSMS TOZD Inštitut, od leta 1975 in 1978 predsednica koordinacijskega sveta ZSMS Krka in več let članica predsedstva občinske konference ZSMS Novo mesto ter predsedstva republiške konference ZSMS. Nazadnje se je srečevala z nalogami predsednice OK ZSMS v Novem mestu.

In kaj je vzpodbujalo njen neprestani mladinski aktivizem, stik z mladimi, željo po delu v organizaciji mladih? »Nemiren tip sem«, meni moja sogovornica o sebi in kar s celim bitjem potrjuje to svojo izjavo. »Nisem človek, ki bi lahko delal osem ur, ne da bi pri tem vedel, kaj se dogaja okoli njega. Ko sem se zaposlila v Krki, sem to še kako občutila, zato sem se odločila za aktivistično delo med mladimi. Aktivista vzpodbuja čar iskanja nečesa novega, to je kakor strup... Poleg tega sem bila vedno rada med ljudmi. Morebiti izvira to še iz otroštva.

Moji starši so bili namreč gostinci in tako sem imela dovolj priložnosti za opazovanje ter spoznavanje človeških globlin; želja, navad, sreče, bolečin. Človek je vesel, če nekomu lahko pomaga... Tudi neuspehi so pri delu z ljudmi, toda takrat ne smeš obupati. Naprej moraš z življenjem, kakor teče čas vedno le naprej!

Ni tako lahko biti predsednik slovenske mladine. V rokah je treba držati niti vseh osnovnih mladinskih organizacij, kar pa seveda ne pomeni pristransko opazovanje in diktiranje od zgoraj. Ni dovolj, da mladim daš papir s celo vrsto zahtev, ki naj

Darja Colarič, novo predsednica RK ZSMS, so predstavniki slovenske mladine na volitvah 8. oktobra navdušeno sprejeli z bučnim aplavzom

jih ogledajo; ne, delo z mladimi pomeni veliko več, zahteva prizadevanja za konkretno vključevanje mladih v akcijo. Mlademu človeku je treba mladinsko aktivistično delo tako približati in prikazati, da ga vzljubi in bo postalo sestavni del njegove mladosti. Le tako bodo žele uspehe osnovne organizacije mladine. Uspeh vsake le-teh pa je obenem tudi uspeh republiške konference mladih. Še bolj bi se moralo to medsebojno približati, še bolj bi se morale prelivati ideje, saj je RK ZSMS organizacija, ki mora dihati z vsako osnovno mladinsko organizacijo, seveda povezan prek občinskih organizacij mladine.

Mladinska organizacija se vse bolj uveljavlja. Zid lahko mlad človek podira le s svojo

delavnostjo, angažiranostjo na vseh področjih družbenega življenja. Pri tem pa naj ne bi bil glas vpijočega v puščavi. Zato je tu njegova organizacija, mladinska organizacija, njegovo zavetje in njegova moč. Mladinska organizacija včasih ne izkorišča možnosti, ki jih ima za svoje uveljavljanje in okviru drugih družbenih organizacij, dogaja pa se tudi, da pri tem naleti na ovire, ker ponekod postavljajo meje med »tabujem« in tistimi odgovornostmi, ki »so v pristojnosti« mladine.

»Nemalokrat nam oporekajo revolucionarnost«, pravi Darja, »pa se bodo morali navaditi, da tudi mi kaj zahtevamo. Tudi mladi želimo razmišljati, ni nam vseeno, kaj bo jutri in kako bi lahko bilo bolje. Naše pripombe so lahko tehtne. Seveda, želimo delati z roko v roki z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami, vendar ne le v smislu pričakovanja pomoči starejšega brata ali sestre. Hočemo naprej s svojimi stališči, z nečim, kar je vzniknilo med nami; pri tem rabimo oporo in zaupanje v nas mlade.«

Sodelovanje mladine in borcev se izraža v že ustaljenih akcijah. Med osnovnimi mladinskimi in krajevnimi borčevskimi organizacijami so v večini krajev v Sloveniji kar tesni stiki, ponekod pa jih bo treba še okrepiti in spodbujati medsebojno sodelovanje teh dveh generacij. Nadaljevanje tradicij NOB ne sme postati le fraza. Čeprav bojuje mladina danes drugačen boj, je to vendarle boj za iste vrednote in iste ideale, za kakršne so se bojevali naši borci med narodnoosvobodilnim bojem. Povezava z borci ni koristna za mlade samo zato, da si ustvarijo podobo revolucionarne zgodovinske preteklosti, ampak tudi zato, da borci spoznajo življenje sodobne mladine, da preniknejo v tok mladosti, ki je drugačna od njihove, in če bodo poznali težave mladih, jim bodo lahko pristopili v pomoč. Naš skupen interes je, da gremo s časom naprej, da v mladem človeku ostaja in se oblikuje človek.

Živa Drole

Srečanje slovenske mladine v Železni Kapli

Srečanje slovenske mladine na Koroškem je bilo 17. in 18. oktobra tretje po vrsti; in sicer je bilo prvo lani v Žirovnici, drugo pa je bilo organizirano letos spomladi v Ravnan na Koroškem. Pobudo za srečanje mladih v Železni Kapli je dal glavni odbor Zveze slovenske mladine Koroške. Udeležilo se ga je enajst občinskih konferenc ZSMS iz Slovenije, ne samo obmejnih, ampak takih, ki kakorkoli sodelujejo z mladino v zamejstvu. Še kako je pomembno, da ozko obmejno sodelovanje prerašča v širši slovenski prostor. Dobrodošli so bili mladi zamejci iz Italije, predstavniki mladinskega odbora SKGZ iz Trsta in Gorice, ki imajo že več izkušenj s takimi srečanji, saj so jih organizirali že devet. Njihove mešane komisije, sestavljene iz slovenske mladine iz obeh strani jugoslovansko-italijanske meje naj bi postale zgled za ustanovitev podobnih komisij tudi na Koroškem. Prihodnji mesec bo Kranj organizator seminarja, kjer naj bi se seznanili s tovrstnim sodelovanjem in obenem določili organizatorja četrtega srečanja.

Srečanje je popestril bogat kulturni program, predsednik ZSMK, organizacije vseh združenih slovenske mladine na Koroškem, Marjan Pečnik pa je v svojem uvodnem govoru med drugim poudaril pomen tesnega sodelovanja z Zvezo koroških partizanov.

V prihodnje bodo srečanja zaradi stabilizacije enodnevnega, le tokrat je izjemoma trajalo dva dni, in sicer zato, ker so v nedeljo, 18. oktobra, končali mladinsko delovno akcijo »Ureditev Peršmanove domačije« nad vasjo Lepena, kakšnih 7 kilometrov od Železne Kaple. Tam so 25. aprila 1945 pobili enajst članov Sadovnikove družine. Akcija je pomemben prispevek vse koroške mladine. Udeležilo se jo je tudi 28 mladih Slovencev iz matične domovine, pa tudi avstrijska mladina se je odzvala. Skozi celo poletje so ob koncih tednov mladi prihajali na Peršmanovo domačijo, dokler niso izpolnili načrtovanega.

Ob tej priložnosti so se mladi spomnili tudi trinajstih protifašistov, ki so bili leta 1943 obglavljeni na Dunaju. V vasi Sela so jim na pokopališču pred spominsko ploščo položili venec, z živo besedo pa je mlade popeljala v čas revolucije koroška partizanka Helena Kuhar.

Z. D.

V tednu otroka sem si zaželela...

1. Od staršev, da bi me imeli še naprej tako radi, me razumeli ter mi pomagali pri učenju in v vsakdanjih težavah.

2. Od Zveze prijateljev mladine si želim, da večkrat na leto organizira prijetne predstave za nas mlade in najmlajše, da posebno skrb nameni otrokom brez domov in golim otrokom po svetu.

3. Od družbe pa si želim, da poskrbi za nas, da se bomo otroci lahko v miru učili in preživljali brezskrbno mladost.

ANAMARIJA DUMANIČ, 3. c
OŠ Janka Premrla-Vojka
Koper

Krajevni praznik Dobove

Dobova je letos prvič praznovala krajevni praznik. Vsak se je po svoje trudil, da bi polepšal ta dan, tudi najmlajši. Devet in desetletni učenci so se

40. OBLETNICA IZGNANSTVA

DOBOVA, 4. 7. 1981

vneto lotili naloge; pogo-varjali so se namreč z nekdanjimi izgananci:

DEJAN ŠKALER: Tu-di moji stari starši so bili v izgnanstvu. Babica Ma-

rija je pomagala v kuhinji pripravljati hrano za več kot tristo ljudi. Toda kaj, ko pa ni bilo dovolj kruha!

DRAGICA UREK: Vsak večer je moja stara mati zaspala v solzah. Rekli so jim, da morajo pozabiti na svoje domove.

BORIS HORVATIČ: Čeprav je bil moj očka takrat še zelo majhen, je moral s starši v izgnanstvo. Vodja taborišča je bil grob z otroki. Večkrat pozimi jih je postavil v vrsto na snegu, brez tople obleke in obutve. Hodili so v nemško šolo. In ker niso smeli govoriti slovensko, ga je mati skrivaj učila slovenske pesmi.

PETER HERAKOVIČ: Stara mama mi je pripo-

vedovala o življenju v taborišču. Spomladi 45 so jih poslali domov. Ves mesec so hodili domov. Hodili so peš, po pokopališčih in se skrivali med ruševinami nemških mest.

BOŽICA SKVARČ: So-seda Alojzija Urek pripoveduje: »Štiriindvajsetga oktobra 1941 so nas s puškami preganjali na to-vorne avtomobile. Vse smo morali zapustiti. Krave so mukale za nami. Bili smo lačni, potem se je tudi želodec navadil. Otroci so prosili za kruh, pa ga ni bilo kje vzeti. Ko-liko jih je pomrlo! Po šti-rih letih smo se vrnili do-mov. Žalosten je bil pogled na razbite domove, dokler jih nismo vsaj za silo uredili.

Mi mladi

Naša mladina je povezana, enotna. Mladi smo vključeni v mladinsko orga-nizacijo. V njej sodelujemo, pripravljeni smo na vsako nalogo, s katero prispeva-mo svoj delež h krepitvi bratstva in enotnosti, miru in napredka v domovini in svetu. Mladinske skupnosti delujejo na šolah, v krajevnih skupnostih in se povezujejo v večje. Vodijo jih izkušeni člani, mladi, ki so s svojim delom že veliko ustvarili, v skupnostih pa enako-pravno odločamo vsi.

Osemletka je za mano. Šolanje nada-ljujem na srednji šoli usmerjenega izo-brazevanja. Toda moje naloge, ki jih imam kot članica svobodne Jugoslavije, kot Titova mladinka, ostajajo iste, še zahtevnejše. Zavedam se tega. Čeprav sem v drugem okolju, sem še vedno del-ček celote, ki gradi prihodnost domovi-ne. Vključena sem v skupnost mladine na šoli in v dijaškem domu.

V domu imamo uspešno organizirano mladinsko organizacijo. V okviru te skupnosti pripravljajo dijaki vsako leto številne akcije, skrbijo za okolje novega šolskega centra, prireajo razna preda-vanja, oblikujejo razne komisije, kate-

rih člani radi delajo. Mlade v domu po-vezuje trdna vez. Vsak dan preživimo skupaj, v isti hiši opravljamo svoje šol-ske dolžnosti in sodelujemo pri raznih dejavnostih. To je dokaz, da mladi ne delamo samo v našem domačem kraju, da delamo tam, kjer smo. Zavedamo se, da s svojim delom koristimo domovini, čeprav to delo ni tako zelo veliko. Po-membno je, da ga opravljamo! Kjerkoli smo, se moramo bojevati in delati za našo domovino. Naša skupnost ostane nespremenjena, povezuje vso mladino, ne glede na to, od kod prihaja in kje živi. Ne smemo dopustiti, da bi v času, ko nismo doma, pozabili na svoje obvezno-sti in dolžnosti. Nikakor! Še bolj se po-trudimo! Pokažimo, da nismo pozabili naših hrabrih prednikov, ki so se boje-vali širom po naši domovini, mnogi da-leč od svojega rojstnega kraja in padli daleč od svojih domačih. Njihov boj je priznan, njihovo herojstvo prav tako po-membno. Zgledujemo se po njih! Nada-ljujmo pot tovariša Tita in njegovih hra-brih junakov!

JANJA NUSDORFER
iz Vipave

Voda je vir življenja

Spet je leto naokrog in spet je tu naš občinski praz-nik, ki smo ga delovno praz-novali 12. oktobra. Spet oži-vijo spomini na tisti dan, ko so partizani na Pohorju do-kazali Nemcem, da so pov-sod. Sovražnik ni prizanesel krajem na Pohorju. Zato so se tam začeli zbirati partiza-ni. Na zreškem Pohorju je partizane vodil Boris Vinter, doma iz Zreč. Poznali so ga daleč naokoli. Pod njegovim vodstvom so partizani 12. oktobra 1943 izropali pred-nosom Nemcev trgovino v Boharini nad Zrečami. To je bil dogodek! Občina Sloven-ske Konjice si je izbrala ta dan za svoj občinski praznik.

Plakati po vsej občini so naznačali, da slavimo letos ta praznik delovno. Vsaka kra-jevna skupnost je del občine. Tudi naša, ki je letos postala bogatejša za 1050 metrov vo-dovoda. Vodovod je dobilo šest družin v zaselku Čre-tvež. Slovesno odprtje vodo-voda je bilo 6. oktobra. Pred-stavnikom družbenopolitič-nih organizacij, pionirjem, tabornikom in krajanom je spregovoril predsednik kra-jevne skupnosti Maks Breč-ko. Povedal je, da ima urejen vodovod že 170 hiš v vasi Stranice, nekaj hiš ima svoj vodovod, drugim bo treba še pomagati, da ga bodo dobili. Vseh hiš v vasi je 274. Pred-

stavnikom garnizije iz Celja je KS podarila album s slika-mi o izgradnji vodovoda. Pri izkopih jarkov so namreč po-magali tudi vojaki. Veselje krajanov v Čretvežu je veli-ko, saj jim ne bo treba več vleči vode iz starih vodnja-kov pred hišo ali jo voziti iz ribnika. Ljudem je treba za-gotoviti osnovne možnosti za življenje. Tako je končal svoj govor predsednik in odprl zbiralnik ter natočil kozarec čiste vode. Voda je vir življenja, je pisalo na transparentu.

SUZANA FIJAVŽ
dop. krožek Stranice

Trgovska delovna organizacija

SOZD
merx
CELJE

»TEKO«

63000 Celje, Gubčeva 2

SE PRIPOROČA ZA OBISK
VSEH POSLOVALNIC V CELJU

PADALCI SO SI SODILI SAMI

7

Narisal in priredil besedilo:
JELKO PETERNELJ

Nemška varnostna policija se je po atentatu dne 27. maja znašla v zelo težavnem položaju. Njen vodja je bil ubit sredi belega dne in kljub mrzličnemu iskanju atentatorjev do Heydrichovega pogreba niso mogli odkriti. V Berlinu se je fuhrer kar penil od jeze. Skupno s Himmlerjem se je udeležil pogreba in v poslovnem govoru imenoval Heydricha »Velikega moža z jeklenim srcem«, hkrati pa grozil vsem posrednim in neposrednim krivcem.

Iz Berlina so na Češko poslali ukaz, da je treba atenta-torje na vsak način dobiti v roke in neusmiljeno obračunati z vsemi, ki so jim pomagali. To nalogo so zaupali namest-niku vodje gestape Heinrichu Mullerjuki. Poslali so mu še 60.000 policistov hkrati pa razpisali nagrado 10 milijo-nov čeških kron. Dobil bi jo tisti, ki bi vedel kaj o atenta-torjih. Bilo pa je vse zaman in preiskava se dolgo ni pre-maknila nikamor naprej.

Ko so pregledali ostanke bombe, so strokovnjaki ugotovili, da gre za tuj izdelek, kakršnega ne poznajo v Nemčiji. Na podlagi tega in še drugih podatkov so menili, da so atentat izvedli padalci ob podpri češkega odporniškega gibanja, ki so jih bili poslani iz Anglije. To je zadostovalo, da so nacisti proti molčecemu in sovražno razpoloženemu češkemu ljudstvu sprožili nov val nasilja, ki se je čedalje bolj stopnjevalo.

Za Stanetom skozi sneg in nemške zasede

Začetki oboroženega odpora na Štajerskem

Življenjska pot narodnega heroja Toneta Vratnarja-Antoneske je tesno povezana z revolucionarnim bojem delavskega razreda revirjev. Bil je prvoborec na Štajerskem, in ni ga bilo večjega boja, ki se ga ne bi udeležil s svojo zbrojevko, ki ni nikoli zatajila. Kot mnogi prekaljeni partizanski komandanti je tudi Antonesko prešel pot borca, mitraljezca, slavnega divizanta in obveščevalca vse do partizanskega voditelja, komandanta 3. brigade VDV Štajerske. Po njegovi zaslugi je ta enota postala udarna pest narodnoosvobodilnega boja, in zato so borci podelili komandantu brigade ob njegovi šestdesetletnici pisno priznanje, to pa je bila tudi priložnost, da je Antonesko pripovedoval o svoji bojni poti, o narodnoosvobodilnem boju na Štajerskem.

Antonesko je živa zakladnica. Spregovoril je o bojih Prvega štajerskega bataljona, ki so ga ustanovili v začetku oktobra leta 1941 na Grmadi na Dobrovljah, spomnil se je napada na Šoštanj, prve skupne akcije komaj ustanovljenega bataljona, se pomudil ob akciji za čevlje v Mozirju in napadu na Čmakovo graščino pa spet ob bojih na Čreti. Zlasti zadnjim pripisuje priljubljeni komandant precejšen pomen, saj so potekali po vseh vojaških pravilih – takrat so Nemci na Štajerskem prvič bežali. To je zapustilo med prebivalstvom velik vtis, zamisliti so se morali tudi okupatorji. Partizani so se neopazno in organizirano umaknili na nove položaje. Nemci pa so morali prvič spoznati, da se ljudje na Štajerskem brez boja ne bodo pokorili.

Brežiški pohod

Sedemindvajsetega aprila 1941 je bil bataljon zbran v Grižah pri zavednih kmetih, se spominja Antonesko, in ostal tam dva dni. Kmetom Novaku, Naprudniku in Kajtni je bilo seveda jasno, kaj pomeni v tistih dneh skrivati v tako neposredni bližini nemških postojank tolikšno uporniško vojsko, vendar so ljudje,

predvsem po zaslugi komunistične partije, ki je imela prav v Grižah trdno oporo, zaupali v pravično stvar.

K bataljonu se je vrnil komandant Stane in jim že prihodnji dan razložil novo nalogo, ki jo je prejel od glavnega poveljstva, naj se enota premakne v bližino Brežic: pripravljala se je selitev slovenskega življa iz obmejnega območja, bataljon pa naj bi to preprečil, hkrati pa ponudil prebivalstvu možnost odhoda v partizane.

Fantje so krenili na pohod, ki ga danes poznamo pod imenom »brežiški«. Zvečer osemindvajsetega oktobra so se zbrali pri Brinarjevem čebelnjaku, kjer jim je Stane razložil vse potrebno.

Odšli so proti Celju, pri Petrovčah prešli na levi breg Savinje in nadaljevali pot severno od Levca, mimo Celja prek Ostrožnega, nad Golovcem ter še isto noč prišli do Bovš. Pri kmetu Dobrotinšku so se utaborili in odpočili: pot je bila zaradi južnega snega naporna. Naslednji dan so krenili proti Dobju, obšli Dramlje in se ustavili pri samotni Čkerlovi kmetiji. Sneg je naletaval, lačni in zaspani so plegli. Komaj so se proti večeru začeli pripravljati na pohod, so za seboj zaslišali streljanje. Hitro so se pomaknili proti Ponikvi, prešli progo Dunaj-Trst in se ustavili v Zgornjih Selcih za kratek oddih.

Morali so zaspati, vsaj za hip. V nekem skednju so se zarili v seno in se vsaj delno posušili, straže pa so skrbele za varnost, saj so Nemci nenehno stikali za njimi. Kmalu popoldne je komandant Stane poslal po poti, od koder so prišli, patroljo, v kateri sta bila partizan Curk in še nekdo: sled, ki jo je zapustil bataljon, je bila več kot vidna. Res so kmalu odjeknili prvi strelji, patrolja se je srečala s preoblečenimi gestapovci. Borca sta se le s svojo prisebnostjo rešila in le eden je odnesel manjšo prasko. Vrnila sta se k bataljonu. Krenili so proti sosednji domačiji, v neposredni bližini gozda, toda komaj se je bataljon razvil v pohod in se premaknil, sta jim prišli na

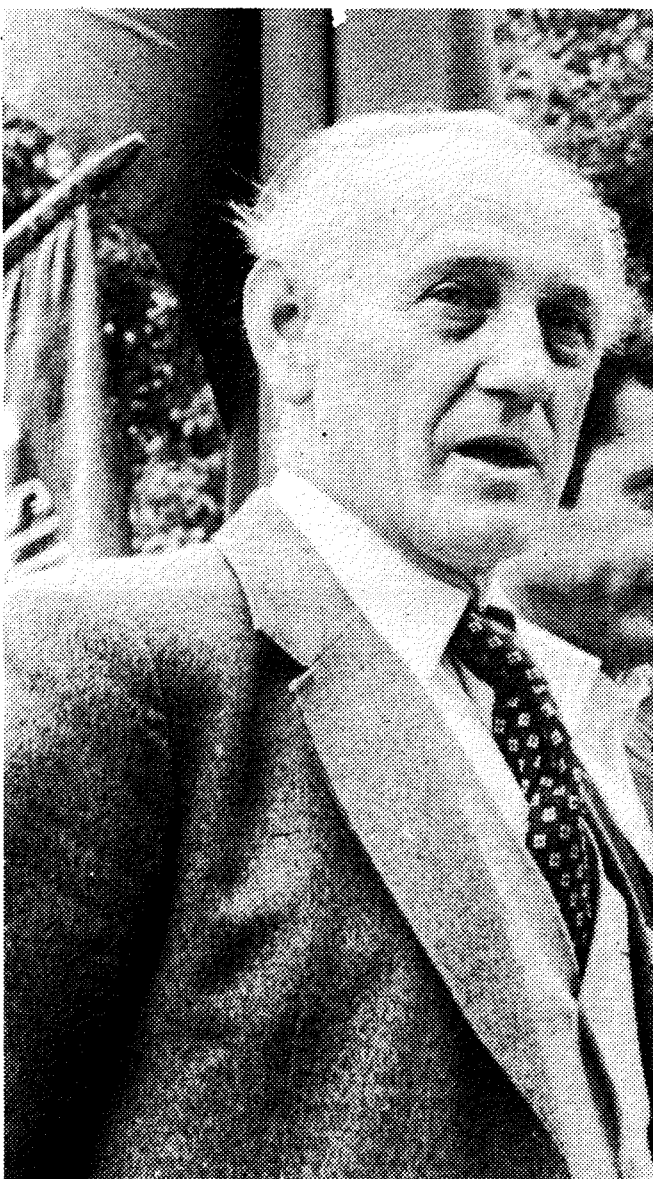
proti dve ženski s koši na ramah. Čim sta zagledali partizane, sta se spustili v dir. Tako so partizani znova naleteli na preoblečene gestapovce in spet je zapokalo. Zapodili so se proti hlevu, kjer so naleteli na skrite vermane, ki so začeli streljati po njih.

Antonesko se je ob tem pripovedovanju precej zamislil in dejal:

njimi je bilo vse polno Nemcev. Bili so prisiljeni sprejeti boj.

Proti Bohorju

Borci se niso dali ugnati. Čakali so na najbolj ugoden trenutek, čakali na Stanetovo povelje, potem so užgali po sovražniku. Obležali so prvi mrtvi, vendar so se Nemci kaj

»Prvič se je zgodilo, da so streljali na nas domačini, preoblečeni v okupatorjeve uniforme, del zavedencev, ki so podlegli nacistični demagogiji, vendar je večina prebivalstva stala trdno ob strani našega boja. To so bili zlati ljudje.«

Vermanom so odvzeli orožje, je nadaljeval Antonesko, Stane pa je od domačinov zahteval, da pokažejo pot bataljonu, toda komaj so prišli do gozdička, se je kolona nenadoma ustavila: pred

kmalu začeli znova preurejati za napad. Postalo je nevarno, da jih stisnejo v klešče. Vse možne umike so zasedli Nemci, edina možna pot je bila po čistini, naravnost proti Nemcev. Stane ni okleval. Zavpil je: »Za menoj!« in se zadrevil proti sovražniku, fantje pa junaško za njim. Nemci so se zbegali, komajda je padel kakšen strel, fatje so tekli, tekli, odmetavali nahrbtnike... V snegu so ostali Don, Peter Šprajc starejši in še nekateri. Borci so se kma-

lu prevalili čez rob, dosegli gozd in urno nadaljevali pot. Ranjen ni bil nihče, se spominja Antonesko, manjkalo pa jih je pet.

Odšli so proti Bohorju. Nikjer človeškega bivališča, bajte, senika, gozdovi, gozdovi in nepregledni vrhovi. Potem so se ustavili, si uredili tabor in pripravili ognje, vsi premočeni, lačni in prezebljeni, večina brez opreme, ki je ostala na prizorišču boja. Kmalu so odšli za Stanetom in sredi dopoldneva prišli do lovske kočice na Netopirju, kjer so se spet nekoliko ogreli. Neka ženička, se toplo spominja Antonesko, je prinesla nekaj suhih hrušk.

Tistikrat bi se morali sestati z Janezom Pečnikom, nekdanjim sekretarjem trboveljskega komiteja. Pečnik bi moral organizirati prehrano bataljona in mu omogočiti pohod proti Brežicam. To se ni zgodilo: Pečnika so nekje pri Bistrici ob Sotli ujeli Nemci in ga decembra ustrelili. Janez Pečnik je bil prvi sekretar okrožnega komiteja za Kozjansko, preizkušen predvojni komunist in revolucionar, na Kozjanskem zelo priljubljena osebnost. Žal se ga danes le redkokdo spomni, četudi bi to upravičeno zaslužil.

Res pa je, da bataljon tukaj ni našel stika s terenskimi delavci in je ostal prepuščen sam sebi. Proti večeru so se fantje spustili v sosednji Golobinjak in se pri kmetu Gračnerju do sitega navedli žgancev. Bili so ajdovi, se z gotovostjo spominja Antonesko: bil je njegov rojstni dan in po dolgem času je znova dobil nekaj pod zob. Že dopoldan naslednji dan so jih Nemci znova odkrili, a so se jim kljub veliki nevarnosti izmuznili proti Šmidovem mlinu ob de-roči Gračnici, prebredli ledeni potoček in se povzpeli na nasprotni breg. Tukaj so se znova srečali z Nemci, ki so se pripeljali na kamionih, vendar jim je uspelo zadržati jih z nekaj dobro merjenimi rafali in ročnimi bombami. Antonesko se dobro spominja, da se je Blisku, Curku in Toledu nenadoma vdrl sneg pod nogami

in da so zgrmeli po bregu navzdol, tako rekoč tik pred nemške kamione. Blisk je zalučal ročno bombo in kot bi trenil, so se zapodili nazaj v breg. Bliska tudi to ni rešilo: ko se je pognal za soborce, ga je prerešetal rafal iz nemškega orožja.

Pohod gre h koncu

Od Marofa pri Jurkloštru so krenili prek gore Voluš na drugo stran, do križišča cest Jurklošter – Rimske Toplice. Tik pred Rimskimi Toplicami so zavili na desno in prišli v vas Lož do kmeta Deželaka. Deželak, Pavčnik in Lapornik, zavedni kmetje, so fantom znova napolnili želodce. Antonesko je pripovedoval, da so tisti dan prašiči teh kmetov ostali brez hrane, saj so borci iz kotlov pojedli vso repo, korenje, zeljne šture in ostalo, lovili dobroto iz tople vode in gol-tati. Seveda ni ostalo pri tem, kmetje so jim navrgli še kruha in pijače in kruljenje je prenehalo.

Kako sestradani so bili borci Prvega štajerskega bataljona na deset dni trajajočem pohodu, povedo primeri, ki se jih spominja Antonesko, da so borci gredoč mimo kozolcev in gospodarskih poslopij pobirali zmrzlo repo, korenje ali koruzo, kar je pač in če je bilo. Največkrat ni bilo ničesar.

Deželak jim je proti jutru pokazal pot prek Savinje pri Šmarjeti. Hiteli so čez skalnato Kojzico in se ustavili šele v Govcah nad sv. Jedrtjo. Nastanili so se pri rudarjih in kmetih Špendetu, Rešpetu, Žoharju in Diaccijsu. Ljudje so poskrbeli za miren počitek borcev in prek znancev v dolini za dobro obveščanje. Bilo je več kot dovolj. Lahko so se sezuli, pozdravili prezeble in razjedene noge...

Vratnar je z veliko ljubeznijo in hvaležnostjo govoril o teh ljudeh, o začeti vstaje na Štajerskem, o prvih, tako rekoč nebojglenih poizkusih pokazati sovražniku, kaj zmore podjarmljen narod. Pot pa se je nadaljevala, vrstile so se bitke, velike, žalostne, toda svetle preizkušnje narodnega heroja Antona Vratnarja-Antoneske.

Franjo Marošek